

**PELLERVON TALOUDELLISEN TUTKIMUSLAITOKSEN
RAPORTTEJA N:o 190
PELLERVO ECONOMIC RESEARCH INSTITUTE
REPORTS No. 190**

**IKÄÄNTYMINEN JA MAASEUDUN
TYÖMARKKINAT**

**Janne Huovari
Raija Volk**

Helsinki 2004

Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT
Eerikinkatu 28 A
00180 Helsinki
Puh. 09-348 8844
Fax. 09-3488 8500
Sähköposti econ.res@ptt.fi

ISBN 952-5299-77-5
ISSN 1456-3215

Helsinki 2004

JANNE HUOVARI – RAIJA VOLK. 2004. IKÄÄNTYMINEN JA MAASEUDUN TYÖMARKKINAT. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja n:o 190. 87 s. ISBN 952-5299-77-5, ISSN 1456-3215.

Tiivistelmä: Työelämästä poistuvien suhteellinen osuus on kuluvalle vuosikymmenellä maaseudulla kaupungeja suurempi, koska maaseudulla työvoimasta on keskimääräistä suurempi osa keski-ikäisiä. Määrällistä työvoiman puutetta ei kuitenkaan koeta ensimmäiseksi maaseudulla vaan pääkaupunkiseudulla. Tämä aiheutuu siitä, että ensinnäkin osa maaseudun työpaikoista varsinkin maataloudessa ja lasten palveluissa katoaa kokonaan. Toiseksi maaseudulla on suurin vähintään toisen asteen koulutuksen saanut "työvoimareservi" työttömissä ja työelämän ulkopuolella olevissa. Kolmanneksi, varsinkin harvaan asutulla maaseudulla on keskimääräistä vähemmän sellaisia toimialoja, joilla työvoiman kysyntä voi kasvaa nopeasti. Muuttoliike on menneisyydessä tasapainottanut alueellisia eroja työttömyydessä. Nykyistä enemmän muuttoliike ei työmarkkinoita voi tasapainottaa, sillä jo nyt lähes kaikki opiskelukaikaiset lähtevät maaseudulta ja muiden ikäluokkien muuttoalttius on pieni.

Avainsanat: *Ikääntyminen, alueelliset työmarkkinat, maaseudun kehitys*

JANNE HUOVARI – RAIJA VOLK. 2004. AGING AND RURAL LABOUR MARKETS. Pellervo Economic Research Institute No. 190. 87 p. ISBN 952-5299-77-5, ISSN 1456-3215.

Abstract: The rural workforce comprises a greater than average proportion of middle-aged workers, and in recent decades the relative proportion of people leaving working life will therefore be greater in rural areas than in cities. Despite this, at least some of the possible labour shortages will first be experienced in the Helsinki metropolitan area rather than in the countryside. This is because, firstly, a proportion of rural jobs will disappear when workers leave working life (e.g. agriculture, services for children). Secondly, rural areas have a considerable "labour reserve" of unemployed and people outside working life, and a marked proportion of these people have at least completed upper secondary education. Thirdly, in sparsely inhabited rural areas there are fewer than average of those lines of employment whose future demand in the labour market could rapidly grow. Migration has balanced the regional differences in unemployment, but its balancing role hardly can be greater in the future than it is nowadays, because almost all people of studying age are already leaving rural areas while those in other age groups have a low probability of moving.

Keywords: *Aging, regional labour markets, rural development*

ESIPUHE

Väestön ikääntyminen on koko teollistunutta maailmaa koskeva ilmiö. Suomessa eläkkeelle siirtyminen on erityisen nopeaa silloin, kun toisen maailmansodan jälkeen syntyneet ikäluokat poistuvat työelämästä. Tämän vuoksi parhaillaan elettävän vuosikymmenen kuluessa koetaan merkittävää uusiutumista työvoimassa.

Suomessa on keskusteltu ikääntymisen tuomista muutoksista yhteiskunnassa eri näkökulmista. Myös vaikutuksia työmarkkinoille on selvitetty laajalti. Alueellisestakin näkökulmasta alkaa olla jonkin verran tietoa. Kuitenkin suhteessa siihen, miten suuret alueelliset erot työmarkkinoilla vallitsee aluenäkökulma on jäänyt keskustelussa vähäiseksi. Yleisen uskomuksen mukaan alue-erot työttömyydessä ja työllisyysasteissa vähitellen häviävät, kun työvoima niukkenee. Työttömyyden ja työllisyyden alue-erot ovat kuitenkin olleet menneinä vuosikymmeninä hyvin muuttumattomia.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan maaseudun työmarkkinoita, koska työvoima on siellä ikääntyneintä ja saman aikaan suuri osa työvoimasta on vailla työtä. Pois muutto on samalla vilkasta, mikä yksipuolistaa jatkuvasti maaseudun ikärakennetta.

Tutkimuksen perusaineiston muokkauksessa on avustanut kauppatieteiden ylioppilas Jaakko Pulli. Kiitämme häntä tutkimusavusta.

Tutkimukseen on myönnetty rahoitusta maa- ja metsätalousministeriön valtakunnallisista tutkimus- ja hankemäärärahoista. PTT kiittää rahoittajaa saamastaan tuesta. Samoin kiitämme arvokkaista kommentteista ja muusta asiantuntija-avusta tutkimuksen ohjausryhmää. Ryhmän jäseninä olivat Marja-Liisa Tapio-Biström (MMM), Kari Hämäläinen (VATT), Jarmo Palm (TM) ja Olavi Rantala (ETLA).

Helsingissä, toukokuussa 2004

Pasi Holm
Toimitusjohtaja

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ, ABSTRACT

ESIPUHE

YHTEENVETO	1
1. MIKSI MAASEUDUN TYÖMARKKINAT?	7
2. MAASEUDUN TYÖMARKKINOIDEN PERUSPIIRTEET	10
2.1 Työllisyys ja työpaikkakehitys	10
2.2 Työvoiman tarjonta	19
3. MUUTTO	26
4. TYÖMARKKINOILTA POISTUMAT	43
5. ARVIOITA MUUTTOLIIKKEESTÄ JA VÄESTÖKEHITYKSESTÄ	52
5.1 Laskelman toteuttamistapa ja oletukset	52
5.2 Laskelman tuloksia.....	60
5.3 Työllisyysasteen nouseminen 75 prosenttiin edellyttää alue-erojen tasoittumista	70
6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	74
LÄHTEET	76
LIITE	77

YHTEENVETO

Maaseudulla kolmannes työpaikoista

Maaseudulla sijaitsee noin kolmannes kaikista työpaikoista. Näin ollen maaseudun työmarkkinoiden kehityksellä ja tasapainolla on merkitystä koko maan työmarkkinoilla. Maaseudun työpaikkojen rakenne ja työpaikkojen kasvu poikkeavat useallakin tavalla kaupungeista. Ensinnäkin työpaikat ovat usein yrittäjävetoisia. Maataloudella on luonnollisesti huomattava osuus (15 % - 17 %) työpaikoista muualla kuin kaupunkien läheisellä maaseudulla mutta riippuvuus ei ehkä kuitenkaan ole niin suuri kuin usein ajatellaan. Tyyppillisistä on myös se, että teollisuus on tärkeä toimiala. Kuntasektori puolestaan on eräs keskeisimmistä työllistäjistä kaikkialla, myös suurissa kaupungeissa.

Matkailu on nouseva ala maaseudulla

Työpaikkakehitystä leimaa se, että maatalouden työpaikat vähenevät tasaisesti. Viime vuosikymmenellä myös valtion työpaikat sekä esimerkiksi tele- ja postiala vähensivät henkilökuntaansa, mikä näkyi maaseudun työpaikkakehityksessä selvästi. Vastaavasti uusia työpaikkoja ei ole pystytty luomaan tarpeeksi poistuvien tilalle, vaikka yrityssektorin työpaikat ovatkin lisääntyneet. Enimmäkseen niitä on tullut samoille toimialoille kuin muuallakin maassa. Tosin harvaan asutun maaseudun tilanne ei ole yhtä hyvä kuin ydinmaaseudun tai kaupunkien läheisen maaseudun. Harvaan asutun maaseudun valopilkku on matkailuala, jossa on selvästi syntynyt uutta toimintaa. Tilastot saattavat lisäksi aliarvioida sen laajuutta, koska osa-aikainen toiminta ei tilastoidu aina työpaikoiksi.

Työvoima painottuu maaseudulla keski-ikäisiin

Työssäkävien ikäjakauma on kaikkialla maassa siirtymässä keski-ikäisiin. Tässä suhteessa kuitenkin erityisesti pääkaupunkiseutu poikkeaa muista, sillä siellä on muihin alueisiin verrattuna tasainen ikäjakauma siten, että myös nuoria on paljon. Jossain määrin myös muissa suurissa kaupungeissa on samaa havaittavissa. Maaseutu ja pienet kaupungit muistuttavat työssä käyvien ikärakenteen puolesta toisiaan.

Maaseudulla laaja työvoiman vajaakäyttö

Työvoiman heikon kysynnän vuoksi maaseudulla työllisyysaste (työssä olevien osuus työikäisistä) ja myös työvoimaosuus (työvoimaan kuuluvien osuus työikäisistä) ovat selvästi alempia kuin kaupungeissa. Tässäkin tosin ydinmaaseudun tilanne on lähes sama kuin kaupungeissa lukuun ottamatta pääkaupunkiseutua. Eli itse asiassa monessa suhteessa pääkaupunkiseutu ja harvaan asuttu maaseutu ovat "poikkeavia". Selkeintä ero on vanhimmissa ikäryhmissä. Harvaan asutulla maaseudulla on usein vetäydytty pois kokonaan työmarkkinoilta, mutta pääkaupunkiseudulla huomattavan monet ikään tyneet – varsinkin naiset – ovat vielä työmarkkinoilla. Työmarkkinoiden monipuolisuus pääkaupunkiseudulla näkyy siinä, että monet opiskelijat ovat töissä, jolloin nuorten työllisyysasteet ja työvoimaosuudet ovat muuta maata korkeammat.

Maaseudun työttömissä suuri joukko kohtuullisen hyvän peruskoulutuksen saaneita

Lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä työttömät ja eri syistä työvoiman ulkopuolella olevat työikäiset ovat merkittävä työvoimareservi. Tässäkin suhteessa maaseutu ja pääkaupunkiseutu asettuvat janan vastakkaisiin päihin. Maaseudulla on huomattava osa työttömistä aktiivisessa työiässä olevia ja kohtuullisen hyvän peruskoulutuksen saaneita. Esimerkiksi harvaan asutulla maaseudulla on 25-59-vuotiaissa työttömissä kaksi kertaa niin paljon keskiasteen ja korkea-asteen koulutuksen saaneita kuin peruskoulun varassa olevia. Pääkaupunkiseudulla puolestaan on eniten pelkän peruskoulutuksen saaneita työttömiä. Luonnollisesti siellä on myös eniten akateemisen koulutuksen saaneita ilman työtä.

Maaseudun muuttotappio syntyy opiskeluikäisten jäämisestä kaupunkiin

Maaseutu on kärsinyt muuttotappiota jo usean vuosikymmenen ajan. Kaikki eivät kuitenkaan suuntaa pois maaseudulta. Työelämässä lopettavien ikäryhmässä maaseutu on saanut pitkään pientä muuttovoittoa. Työelämän jättävistä paluumuuttajista on toivottu lisäasukkaita maaseudulle. Ensimmäiset suurten ikäluokkien edustajat ovat jo jättäneet työelämän. Toistaiseksi ei ole kui-

tenkaan havaittavissa muuton vilkastumista näissä ikäryhmissä. Kun suuret ikäluokat ovat kooltaan nimensä mukaan aiempaa suurempia, toki maallemuuttajia kertyy muutama sata aiempaa enemmän – varsinkin verrattaessa sodan aikana syntyneisiin pieniin ikäluokkiin.

Työikäisten muuton voimakkuus ja suunta on vuosien mittaan vaihdellut. Ydinmaaseutu on saanut melko usein muuttovoittoa. 1990-luku muodosti poikkeuksen, mutta 2000-luvun kuluessa näytetään taas kääntyvän muuttovoiton puolelle. Opiskelemaan siirtyvät ikäluokat sen sijaan jättävät maaseudun. Varsinkin nuoret naiset ovat innokkaita muuttajia, mikä kuvastanee sitä, että nuorten naisten hakeutuminen korkea-asteen koulutukseen on miehiä suurempaa. Maaseudun muuttotappiosta syntyykin alueesta riippuen 50-70 % ikäluokasta 18-21. Opiskelijamuutto on kasvanut huomasti. Osa tästä lähtömuuton kasvusta on tosin puhtaasti kotikuntalain muutoksen aikaan saamaa. Kuitenkin näyttää siltä, että myös koulutuspolitiikan muutoksella on vaikutusta. Yhä useampi hankkii korkea-asteen koulutuksen, jota saa melko harvoilla paikkakunnilla. Opiskelun jälkeistä sijoittumista ohjaa sitten melko paljon jo työpaikkojen sijoittuminen ja työllisyyden kasvu.

Työmarkkinoiden kehityksellä on vaikutusta sikäli, että korkea työttömyys lisää alueelta pois muuttajia ja puolestaan hyvä työllisyyden kasvu alueella vetää tulomuuttajia. Valtaosa muuttoliikkeen väestöä siirtävästä vaikutuksesta syntyy kuitenkin opiskelevan ikäluokan kautta.

Ikääntymisen vaikutuksesta työelämästä poistumiset kasvavat maaseudulla kolmanneksen

Työmarkkinoilta poistuminen alkaa yleistyä vähitellen 54 ikävuoden saavuttamisen jälkeen. Olettaen, että poistuminen työmarkkinoilta seuraa nykyistä mallia, työelämän jättävien määrät nousevat tasaisesti aina noin vuoden 2012 tienoille. Maaseudulla työntekijöiden vaihtuvuus lisääntyy lähes kolmanneksella. Poistuma työmarkkinoilta on vuoteen 2012 mennessä suhteellisesti suurin maaseutualueilla, mutta ero muuhun maahan, pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta, on melko pieni.

Absoluuttisesti poistumat kasvavat maaseutualueilla vähiten, koska työvoimaakin on vähiten:

- Vuonna 2001 poistuma työllisistä oli harvaan asutulla maaseudulla 4000 henkeä ja vuonna 2012 sen on 6000

- Ydinmaaseudulla poistuma kasvaa vastaavasti 7000 ihmisestä vajaaseen 10 000 henkeen.
- Pääkaupunkiseudulla 8000 hengestä 16 000 henkeen.

Harvaan asutun ja ydinmaaseudulla yli 20 % poistujista tulee maataloudesta, jossa myös työvoiman kysyntä vähenee. Näin ollen maaseudulla ei poistuman kasvun takia todennäköisesti synny yhtä paljon avoimia työpaikkoja kuin kaupungeissa. Merkittävää työntekijöiden vaihtuvuus on myös teollisuudessa ja hoivasektorilla. Hoivasektorilla tarvitaan poistujien paikkojen täyttämisen lisäksi jossain määrin myös uusia työntekijöitä. Toisaalta kuitenkin sektorin sisällä tarvitaan resurssien siirtoa, sillä lasten palveluista kuten päivähoidossa työvoiman tarve pienenee lasten lukumäärän jyrkän vähenemisen vuoksi, vastaavasti vanhusten hoidon puolella tarvitaan lisää resursseja.

Vastaavasti kaupunkien läheisellä maaseudulla ja suurissa kaupungeissa useamman poistujan tilalle tarvitaan korvaaja kuin harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla (edellyttäen luonnollisesti, että taloudelliset olosuhteet eivät yleisellä tasolla merkittävästi muutu).

Laskelmien taustaoletuksena maltillinen työllisyyden kasvu

Jäljempänä esitetään arvioita eri alueiden kehityksestä. Ne perustuvat laskentakehikkoon, jossa opiskelijaikäisten muutto on pidetty nykyisellä tasollaan suhteessa ikäluokkaan ja muiden ikäryhmien muutto riippuu lähtö- ja tuloalueen työmarkkinoiden tasapainosta. Muuttoliike vaikuttaa väestön määrään ja työvoiman määrään. Lisäksi väestön määrään vaikuttaa nykyinen ikärakenne kuolleisuuden ja syntyvyyden kautta. Työllisyyskehitys on oletettu perusvaihtoehdossa kasvavan 0,4 % vuodessa eli varsin maltillisesti.

Nuorten muutto pois maaseudulta jatkuu

Opiskeluikäisten voimakas muutto suuntautuu pois kaikilta maaseutualueilta ja tämä tulee luultavasti jatkumaan myös tulevaisuudessa, koska koulutuspaikkojen sijainti ohjaa muuttoa.

Muiden ikäluokkien kohdalla kaupunkien läheinen maaseutu on ollut muutamaa poikkeavaa vuotta lukuun ottamatta suurin muuttovoiton saaja. Suurimpana muuttovoiton saajana se tulee luultavasti säilymään myös tulevaisuudessa. Ydin maaseutu taas on ollut muiden ikäluokkien kohdalla keskimäärin lievä menettäjä ja sellaisena se saattaa myös pysyä. Harvaan asutulla maaseudulla muuttotappio on ollut suurempaa ja tilanne ei luultavasti muutu.

Muuttotappion on kuitenkin pienempi kuin 1990-luvun lopulla. Muuttotappion suuruus jää riippumaan tulevasta työllisyyden kasvusta ja työpaikkojen jakautumisesta eri alueille.

Hidas keskimääräinen työllisyyden kasvu heijastuu maaseudulla työllisten määrän vähenemisenä

Maaseudulla on kaupunkialueita vähemmän sellaisia toimialoja, joilla työllisyyden kasvu voi muodostua merkittäväksi. Tämän vuoksi saadaan helposti lopputulema, jossa ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla työllisyys laskee. Tämän taustalla on se, että maatalouden työpaikat vähenevät ja väestön vähetessä myös väestöön sidottujen suurien toimialojen kuten kaupan ja rakentamisen työpaikat pyrkivät vähenemään. Kaupunkien läheisellä maaseudulla työllisyys puolestaan kasvaa suurten kaupunkien jälkeen eniten kaupunkien vedossa ja väestön kasvaessa.

Työvoima alenee kaikkialla, mutta sitä voidaan korvata työelämään osallistumista nostamalla

Harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla työvoiman määrä laskee vääjäämättä. Lasku ei pysähdy edes radikaalilla työvoimaosuuksien nousulla. Laskua voidaan kyllä hillitä merkittävästikin työvoimaan osallistumista kohottamalla. Tähän on muita alueita parempi mahdollisuus, koska työvoimaosuus on etenkin harvaan asutulla maaseudulla alhainen.

Kaupunkien läheisellä maaseudulla työvoiman määrä ei laske kuin vähän siinäkin tapauksessa, että työvoimaosuudet jäisivät nykyisen kaltaiselle. Todennäköisesti työvoiman määrä kuitenkin jonkin verran kasvaa. Mitään suurta työvoimareserviä kaupunkien läheisellä maaseudulla ei ole, sillä työvoimaan osallistuminen on jo nykyisellään melko korkealla tasolla.

Työttömyys ei ratkea ikääntymisen kautta vielä pitkään aikaan

Väestön vanheneminen ei yksin työttömyysongelmaa ratkaise ainakaan vuoteen 2012 mennessä. Vaikka työttömyysasteet luultavasti laskevatkin kaikilla alueilla, jäävät ne edelleen kauaksi täystyöllisyydestä muualla kuin pääkaupunkiseudulla. Ääripäiden eli pääkaupunkiseudun ja harvaan asutun maaseudun työttömyysasteet voivat hieman läheta toisiaan, mutta alueelliset erot jäävät todennäköisesti edelleen suuriksi.

75 prosentin työllisyysastetta vaikea saavuttaa vuoteen 2012 mennessä

Vaihtoehtoislaskelmana käytiin laskentakehikon avulla läpi tilanne, jossa saavutettaisiin Vanhasen hallituksen asettama 75 % työllisyysaste. Tämä vaatisi 1,1 prosentin keskimääräisen työllisyyden lisäyksen eikä siten tunnu kovin realistiselta vuoteen 2012 mennessä. Kuitenkin laskelma on siinä mielessä mielenkiintoinen, että sen avulla voidaan havainnollistaa alueellista työvoiman riittävyttä.

Oletuksena on, että työllisyyden kasvu ohjautuu paljolti sellaisilla aloilla, joissa maaseudulla on melko vähän työpaikkoja. Tällöin maaseudun kokonais-työllisyys saattaisi nopeasta koko työllisyyden kasvusta huolimatta edelleen laskea. Kaupunkialueilla työvoiman kysyntä puolestaan kasvaisi voimakkaasti. Vaikka tällaisessa tilanteessa työvoimaosuudet todennäköisesti nousisivat, se ei riittäisi lisäämään työvoiman tarjontaa tarpeeksi pääkaupunkiseudulla, vaan tilanne kääntyisi työvoimapulaksi, kun maaseutualueilla olisi edelleen työvoimaa vapaana. Tämä on kytköksissä siihen, että työvoiman siirtyminen maaseudulta kaupunkiin tapahtuu nuoren ikäluokan kautta. Vaikka työikäisten muuttoliike reagoikin alue-eroihin työmarkkinoilla, eivät työelämään ehtineiden muuttomäärät ole niin suuria, että vaikutus olisi merkittävä. Joten todennäköisesti odotettavissa oleva muuttovoimakkuus ei riitä siirtämään työvoimaa tarpeeksi pääkaupunkiseudulle. Näin ollen on edelleen voimassa se johtopäätös, että alueellisten erojen tasapainottamiseksi tarvittaisiin työpaikkojen syntymisen edistämistä suurten kaupunkialueiden ulkopuolelle.

1. MIKSI MAASEUDUN TYÖMARKKINAT?

Ikääntymisen seurauksena työelämästä poistuvien määrä kasvaa, kun työelämän jättävät ensin II maailman sodan aikana syntyneet pienet ikäluokat ja sen jälkeen ns. suuret ikäluokat. Koko maan tasolla em. yksivuotisikäluokkien kokoerot ovat 10 000 – 15 000 henkeä. Avoimien työpaikkojen määrä siis todennäköisesti kasvaa siinä vaiheessa, kun suuret ikäluokat siirtyvät työelämän ulkopuolelle. Koska nuoret työmarkkinoille tulevat ikäluokat ovat poistuvia ikäluokkia pienempiä, työvoiman saatavuus niukkenee, vaikka lisäksi saataisiin käyttöön työmarkkinoiden ulkopuolella olevaa työvoimareserviä. Tämä on virittänyt keskustelun työvoimapulan mahdollisuudesta. Vaikka työvoimapula ei ole suoraviivainen seuraus ikääntymisestä, joka tapauksessa muutos on sen verran suuri, että työvoimakysymyksistä on hyvä keskustella.

Ikääntyneitä on kaikilla alueilla, joten työpaikka-avaumien määrä nousee myös nykyisillä korkean työttömyyden alueilla. Työvoiman poistuminen ei kuitenkaan jakaudu tasaisesti eri alueille, sillä työvoiman ikärakenteessa on eroja. Tämä on herättänyt kysymyksen siitä, mitä tapahtuu työmarkkinoiden alue-eroille, jotka ovat historiassa olleet hyvin pysyviä. Maaseudun työssäkäyvistä on nuoria selvästi vähemmän kuin kaupungeissa. Nuoret myös muuttavat opiskelu takia pois maaseudulta. Kun työvoiman poistumien kasvavat ja työmarkkinoilla todennäköisesti syntyy nykyistä enemmän liikettä, nousee esiin kysymys, miten työvoima maaseudulla riittää.

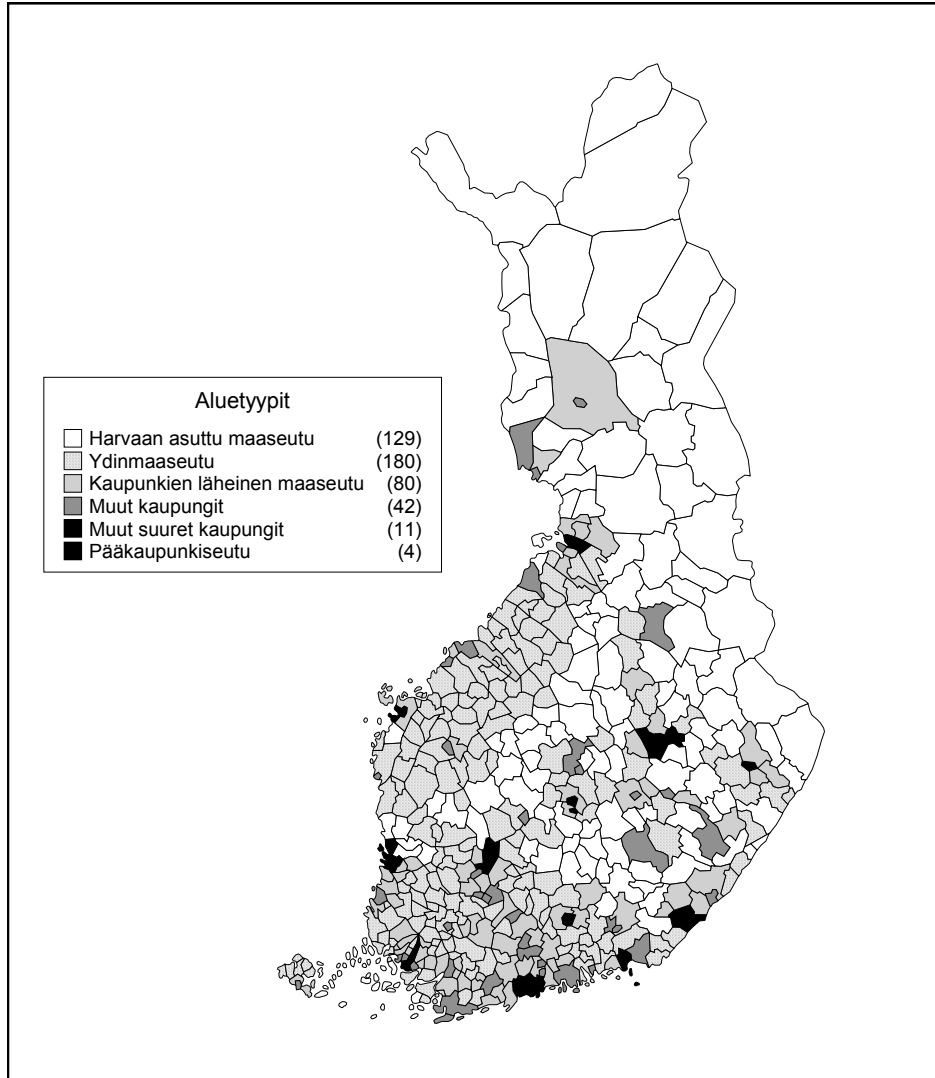
Tulevaisuudessa huomattava osa avoimista työpaikoista syntyy poistuman takia ja vastaavasti vain pienehkö osa uusien työpaikkojen synnyn ansiosta. Tällöin alue-erot avoimien työpaikkojen määrässä saattavat tasoittua jonkin verran. Mutta onko ikärakenteen muutoksen vaikutus niin huomattava, että se alkaisi vaikuttaa työmarkkinoiden alue-eroihin?

Sopeutuminen kasvavaan poistumaan voi alueellisella tasolla tapahtua kolmen kanavan kautta: työttömyysasteen alenemisena, työmarkkinoille osallistumisen (työvoimaosuuden) nousuna ja poismuuton vähenemisenä ja/tai tulomuuton lisääntymisenä. Koska sopeutumismekanismejä on näinkin monta, ei lopputulema ole ilmeinen.

Tässä raportissa tarkastellaan työmarkkinoita maaseudun näkökulmasta. Mukana ovat myös kaupungit, jotta eri alueiden ominaispiirteet saadaan nostettua esille. Tavoitteena on ensinnäkin tarkastella millaisia työmarkkinoiden alue-erot ovat maaseutu-kaupunkinäkökulmasta, millainen ikärakenne eri

alueella työskentelevillä on ja miten työmarkkinoilta poistumat kasvavat kulu-
valla vuosikymmenellä. Toiseksi pyritään hahmottamaan miten muuttoliike ja
työmarkkinakehitys on sidoksissa toisiinsa ja tekemään laskelmia siitä, miten
väestön ikääntyminen muuttaa työmarkkinoita eri puolilla maata.

Tutkimuksessa Suomen kunnat on jaettu kuuteen ryhmään kunnan alue-
tyypin mukaan (Kartta 1). Maaseutualueiden osalta luokitus noudattaa Kerä-
sen, Malisen ja Aulaskarin (2000) aluejakoa. Siinä maaseutukunnat on jaettu
kolmeen luokkaan: kaupunkien läheinen maaseutu, ydinmaaseutu ja harvaan
asuttu maaseutu. Kaupunkien osalta tässä tutkimuksessa noudatetaan toisen-
laista aluejakoa, jossa myös kaupungit on jaettu kolmeen ryhmään: pääkau-
punkiseutu, muut suuret kaupungit, joihin kuuluvat kaikki yli 50 000 asuk-
kaan kaupungit pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta ja viimeisenä ryhmänä
muut kaupungit.

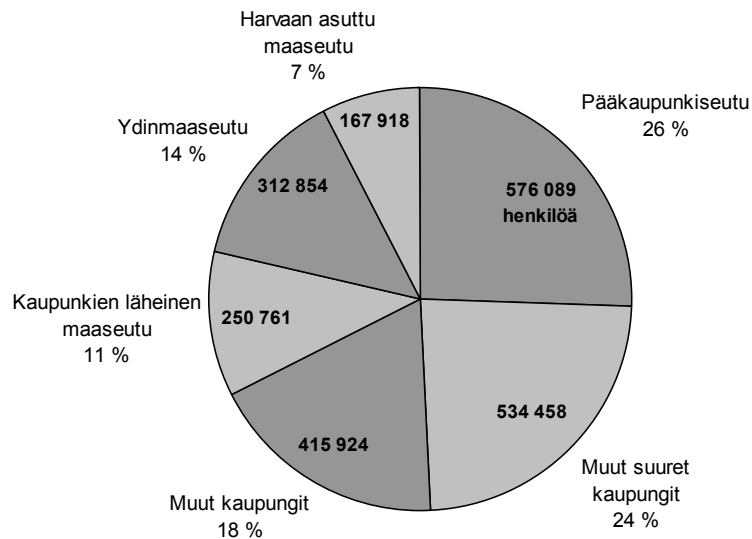
Kartta 1. Tutkimuksessa käytetty aluejako.

2. MAASEUDUN TYÖMARKKINOIDEN PERUSPIIRTEET

2.1 Työllisyys ja työpaikkakehitys

Kolmannes työpaikoista maaseudulla

Suomen reilusta 2,2 miljoonasta työpaikasta hieman alle 500 000 sijaitsee harvaan asutulla tai ydinmaaseudulla (kuvio 1 ja taulukko 1). Lisäksi kaupunkien läheisellä maaseudulla on lähes 250 000 työpaikkaa. Maaseutukuntien osuus työpaikoista on siis noin kolmannes. Työssä käyvistä ihmisistä maaseutualueiden osuus on vielä tätä suurempi, sillä varsinkin kaupunkien läheisellä maaseudulla asuvat käyvät usein töissä kaupungissa. Kaikista työssäkäyvistä asuukin maaseudulla yli 40 % (taulukko 1). Maaseudun työmarkkinat ovat siten niin laajat, että niiden kehittämisellä on merkitystä paitsi alueiden omasta näkökulmasta myös koko maan näkökulmasta.

Kuvio 1. Alueella työssäkäyvät työssäkäyntitilaston mukaan vuonna 2002.

Taulukko 1. Alueiden osuus työpaikoista, työllisistä, työikäisestä väestöstä ja koko väestöstä vuonna 2002, %.

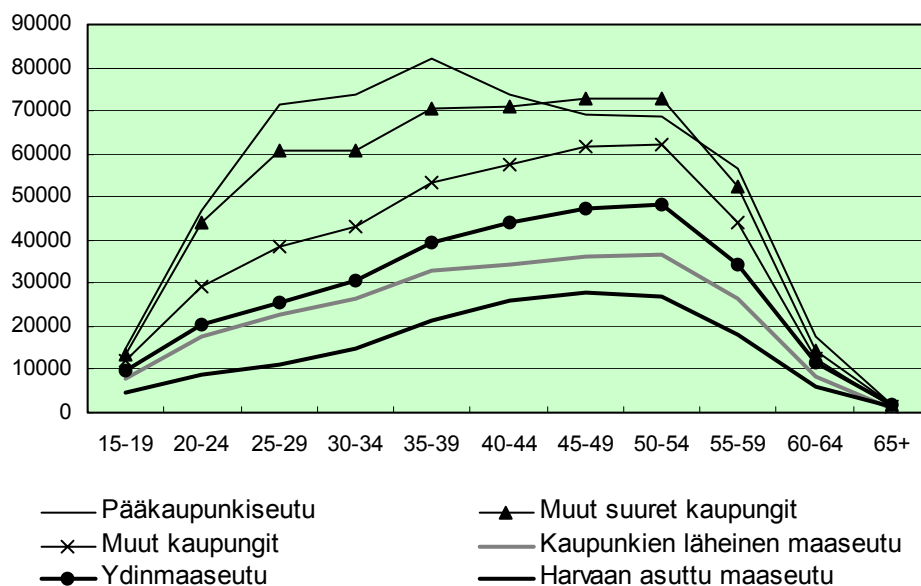
	Työpaikat	Työlliset	Työikäinen väestö* (15-64-vuotiaat)	Väestö*
Pääkaupunkiseutu	26	22	20	19
Muut suuret kaupungit	24	20	21	20
Muut kaupungit	18	18	18	18
Kaupunkien läheinen maaseutu	11	16	15	16
Ydinmaaseutu	14	16	16	17
Harvaan asuttu maaseutu	7	8	10	10

*31.3.2004

Lähde: Tilastokeskus: Työssäkäyntitilaston ennakkotiedot ja väestötillastot

Maaseudun työllisten ikäjakauma poikkeaa suurista kaupungeista

Väestön yleisen ikääntymisen myötä myös työssä käyvien ikäjakauma on painottumassa aiempaa enemmän ikääntyneisiin. Keskimäärin työllisten ikäjakauman painopiste koko maassa on 45-54-vuotiaissa, mutta ikäjakaumassa on selviä alueellisia eroja (kuvio 2). Maaseudulla ja pienissä kaupungeissa 45-54-vuotiaat ovat selvästi suurimmat työssäkäyvät ikäluokat. Suurissa yliopistokaupungeissa tilanne on jo selvästi tasaisempi ja pääkaupunkiseudulla suurin työssäkäyvien ikäluokka on 35-39-vuotiaat ja ikäjakauman painopiste on muutenkin nuoremmilla ikäluokilla. Näin ollen maaseutualueilla suhteellisesti suurempi osuus työntekijöistä on jättämässä työelämän seuraavan vuosikymmenen aikana. Ikäjakauman erilaisuus heijastaa menneiden vuosien tuotannon ja väestön keskittymistä. Suurten kaupunkien työpaikkakasvun ansiosta nuoret ovat koulutuksen jälkeen sijoittuneet kasvukeskuksiin. Maaseudulla työpaikkoja on syntynyt vähemmän.

Lähde: Tilastokeskus: Työssäkäyntitilaston 2002 ennakkotiedot

Kuvio 2. Työpaikkojen lukumäärä ikäryhmittäin vuonna 2002.

Yrittäjyys tyypillistä maaseudulle

Maaseudun työpaikkarakenteen ajatellaan usein olevan painottunut luonnon resursseihin nojaaviin toimintoihin ja julkisiin palveluihin. Tämä mielikuva alkaa kuitenkin olla väärä, sillä 40-45 prosenttia maaseudun työpaikoista on yksityisessä yritystoiminnassa. Harvaan asutun maaseudun noin 170 000 työpaikasta 16 % on maa- ja metsätaloudessa. Ydinmaaseudulla, joka mielletään intensiivisen maatalouden harjoittamisen alueeksi, 15 % noin 314 000 työpaikasta on maa- ja metsätaloudessa (kuvio 4).

Harvaan asutulla maaseudulla maatalous on edelleen niukasta suurin toimiala, mutta muilla maaseutualueilla teollisuus on selvästi suurempi työnantaja. Teollisuuden osuus työpaikoista onkin suurempi maaseudulla kuin kaupungeissa. Pääkaupunkiseudulla teollisuus työllistää suhteessa huomattavasti vähemmän väkeä kuin jopa harvaan asutulla maaseudulla.

Kaupun, liikenteen ja liike-elämän palveluiden osuus maaseudun työpaikoista on kaupungeja pienempi, mutta näissäkin suurin ero on pikemminkin

pääkaupunkiseudun ja muiden alueiden välillä kuin maaseudun ja kaupunkien välillä.

Myös julkisen sektorin työpaikkojen merkityksestä maaseutualueilla helposti liioitellaan. Kunnat ovat merkittäviä työnantajia kaikkialla, myös pääkaupunkiseudulla. Vain harvaan asutulla maaseudulla kuntien osuus kaikista työnantajista on keskimääräistä korkeampi. Ydinmaaseudulla ja kaupunkien läheisellä maaseudulla kuntien osuus työllistäjänä (23 – 24 %) ei poikkea muista kaupungeista kuin pääkaupunkiseudusta (kuvio 3).

Julkisen sektorin osuuteen vaikuttaa maaseudulla se, että valtion työpaikkoja on vähän. Ydinmaaseudulla koko julkisen sektorin osuus onkin yhtä pieni kuin pääkaupunkiseudulla, noin 26 %, eikä harvaan asutulla maaseudulakaan julkisen sektorin koko ole juurikaan suurempi kuin muissa kaupungeissa.

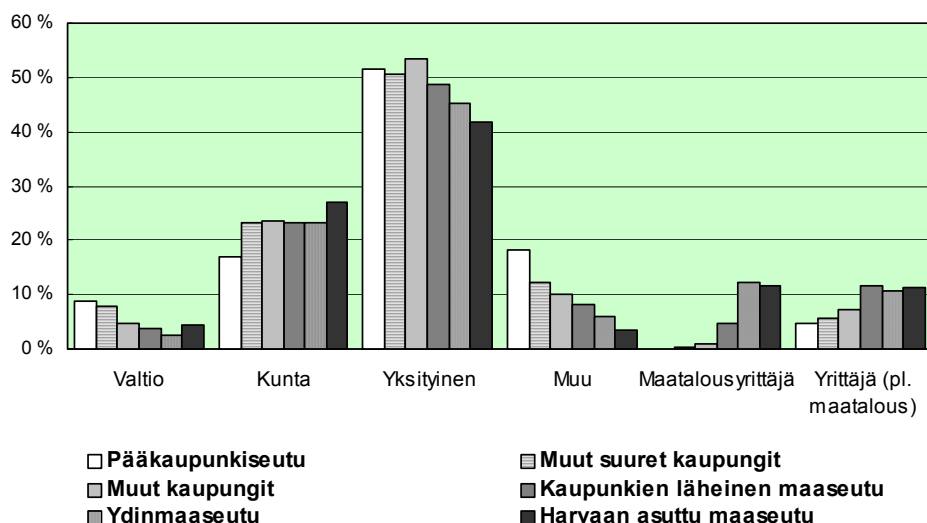
Yrittäjien määrän osalta maaseutualueet poikkeavat selvästi kaupungeista. Maaseutualueilla yrittäjien osuus työpaikoista on lähes kaksinkertainen kaupunkeihin verrattuna vaikka maaseutuyrittäjätkin jätettäisiin luvuista pois. Kaikilla maaseutualueilla muita kuin maatalousyrittäjiä on reilut 10 % työpaikoista ja tämän lisäksi harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla maaseutuyrittäjiä on vielä saman verran. Kaupungeissa yrittäjien osuus on vain reilut 5 %. Yrittäjien suuri osuus maaseudulla näkyy myös siinä, että yksityisten työnantajien palveluksessa olevien osuus on pienempi kuin kaupungeissa. Jos lasketaan yksityisten työnantajien palveluksessa olevat ja muut kuin maatalousyrittäjät yhteen, ei kaupunkien ja maaseudun ero ole kovin suuri.

Työllisyyden lisääntyminen maaseudulla epäyhtenäistä

Lama kohteli työllisyyden muutoksen kannalta kaikkia alueita lähes yhtä kaltoin. Lamaa seuranneen nousukauden aikana 1990-luvun loppupuolella työllisyystilanne kehittyi kuitenkin hyvin eri tavalla eri alueilla. Taulukossa 2 on kuvattu karkeasti työmarkkinoiden ja väestön muutoksia tänä aikana eri alueilla. Hyvän yleistaloudellisen kehityksen ansiosta kaikkialla maassa työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien määrä laski. Maaseudulla tähän vaikutti myös poismuutto.

Selvästi muista poikkeavaa kehitys on ollut harvaan asutulla maaseudulla, jossa työllisten määrä on vähentynyt, vaikka koko taloudessa työpaikkakasvu on ollut varsin voimakasta. Vuoden 2002 ennakkotiedot osoittavat saman kehityksen jatkuneen. Muuttoliike pois harvaan asutulta maaseudulta on

ollut niin voimakasta, että vaikka työllisten määrä on vähentynyt, työttömien ja työelämän ulkopuolella olevien 15-64 -vuotiaiden määrä on kuitenkin laskenut selvästi.

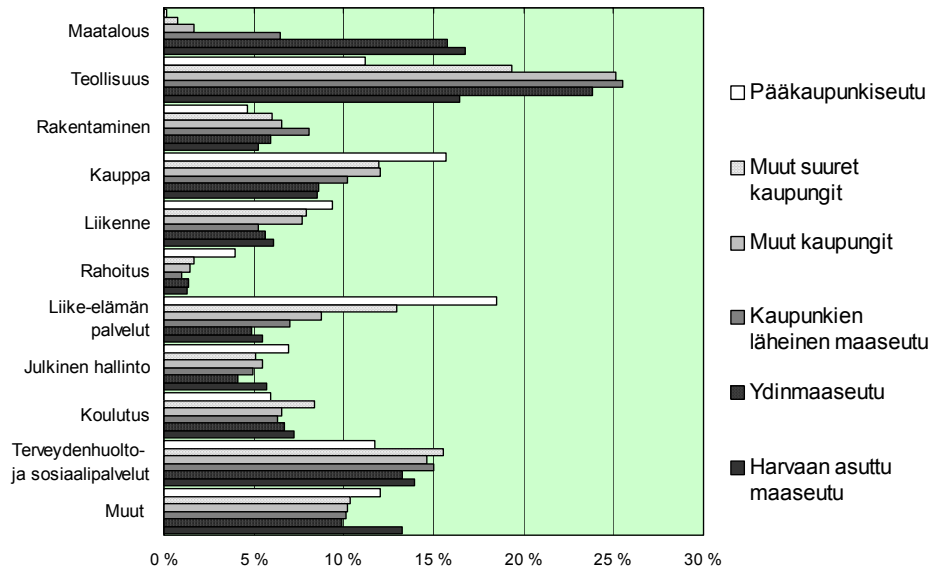

Lähde: Tilastokeskus: Työssäkäyntitilasto

Kuvio 3. Työpaikat työnantajasektoreittain vuonna 2001.

Taulukko 2. Työikäisten (15-64 v.) työmarkkinoille osallistumisen muutos vuodesta 1994 vuoteen 2001

	Väestön muutos	Työllisten muutos	Työelämän ulkopuolella	Työttömien määrän muutos	Maan sisäisen nettomuutto
Pääkaupunkiseutu	68201	114601	-9839	-38448	64317
Muut suuret kaupungit	51380	83551	-1163	-34231	53634
Muut kaupungit	-925	52153	-19201	-38173	-16765
Kaupunkien läheinen maaseutu	16615	58998	-14450	-30149	-12007
Ydinmaaseutu	-27257	23588	-17987	-32262	-45353
Harvaan asuttu maaseutu	-38863	-2369	-17572	-19491	-43826

Lähde: Tilastokeskus: Työssäkäyntitilasto

Kuvio 4. Työpaikat toimialoittain vuonna 2001.

Maaseudun työpaikkakehityksen peruspiirre on pitkään ollut ja on edelleen maatalouden työpaikkojen väheneminen. Vuodesta 1994 vuoteen 2001 maatalouden työllisyys väheni ydinmaaseudulla 23 600 ja harvaan asutulla maaseudulla 14 800 henkeä (taulukko 3a). Harvaan asutulla maaseudulla työpaikkojen kasvu muilla sektoreilla ei riittänyt kattamaan häviämistä alkutuotannosta. Maatalouden ohella rakennemuutosta tapahtui myös muilla toimialoilla, joskaan millään muulla toimialalla työpaikkojen katoaminen ei ole maaseudulla edelleenkään yhtä suurta kuin alkutuotannossa.

Rahoitus- ja vakuutus toiminnasta hävisi maaseudulta samaan aikaan noin 2000 työpaikkaa (taulukko 3a). Myös sähkön ja veden tuotannossa työpaikkoja on vähennetty kaikkialla ja maaseudulla suhteellisesti eniten. Raju rakenteellinen muutos on tapahtunut myös posti- ja teleliikenteessä sekä rautateillä. Harvaan asutulta maaseudulta on kadonnut myös lähes 1200 julkisen hallinnon työpaikkaa mm. armeijan lopettaessa varuskuntiaan. Ydinmaaseudulla samanlaista katoa ei ole käynyt.

Matkailu harvaan asutun maaseudun valopilkku

Työpaikkoja on tietysti myös syntynyt. Kaupunkien tavoin maaseudullakin ovat lisääntyneet terveys- ja sosiaalialan, teollisuuden ja hieman myös kiinteistö-, vuokraus ja tutkimuspalveluiden paikat, tosin kasvuvauhti on ollut pienempi kuin keskuksissa.

Taulukko 3a. Työllisyyden muutos toimialoittain vuodesta 1994 vuoteen 2001, henkilöä.

	Pääkaupunki-seutu	Muut suuret kaupungit	Muut kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaa-seutu	Harvaan asuttu maaseutu	Koko maa
Maa- ja metsätalous	-246	-1 394	-4 491	-8 144	-23 647	-14 812	-52 734
Mineraalien kaivu	21	76	-97	58	42	-119	-19
Teollisuus	12 366	18 253	1 275	10 763	10 457	2 555	55 669
Sähkö-, kaasu- ja vesihuolto	-423	164	-1 553	-558	-973	-470	-3 813
Rakentaminen	10 477	11 887	4 418	6 486	4 258	374	37 900
Tukku- ja vähittäiskauppa	19 626	15 857	2 746	4 068	2 428	-164	44 561
Majoitus- ja ravitsemistoiminta	7 248	6 418	1 622	1 688	1 570	1 223	19 769
Kuljetus ja tietoliikenne	12 217	9 318	-1 520	2 205	1 059	-606	22 673
Rahoitustoiminta	-2 387	-741	-2 044	-536	-1 060	-863	-7 631
Liike-elämän palvelut	47 129	31 363	5 380	6 414	4 719	2 533	97 538
Julkinen hallinto	-625	3 879	-2 270	426	36	-951	495
Koulutus	12 776	13 782	-804	2 015	2 957	591	31 317
Terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut	20 385	27 776	3 882	8 235	10 006	4 249	74 533
Muut palvelut	6 377	7 159	1 098	2 158	2 068	1 243	20 103
Tuntematon	-2 822	-205	-2 740	-767	123	180	-6 231
Yhteensä	142 119	143 592	4 902	34 511	14 043	-5 037	334 130

Harvaan asutun maaseudun työpaikkakehitys on eriytynyt ydinmaaseudusta. Väestösidonnoissa palveluissa on alkanut ilmeisesti väestön väheneminen näkyä, sillä kaupan työpaikat ovat vähenneet harvaan asutulla maaseudulla, kun ne kaikkialla muualla ovat lisääntyneet. Myös maakuljetusten, rakentamisen ja koulutuksen työpaikkojen kasvu on ollut muihin alueisiin verrattuna vaatimatonta.

Myönteistä kehitystä on ollut etenkin majoituspalveluissa, joissa työpaikat ovat lisääntyneet melkein kolmanneksella. Harvaan asutulle maaseudulle on syntynyt 600 uutta työpaikkaa majoitustoimintaan, mikä on puolet enemmän kuin ydinmaaseudulle. Maaseutumatkailusta on toivottu uutta tukijalkaa maaseudun elinkeinoihin ja uusien työpaikkoja on siis syntynytkin. Kuitenkin kuten uudessa yritystoiminnassa yleensäkin, tälläkin alalla absoluuttinen uusien työpaikkojen määrä on pieni. Tosin melko suuri osa matkailualan työpaikoista on osa-aikaisia tai sivutoimisia, jolloin ne eivät välttämättä näy työssäkäyntitilastossa ko. alan työpaikkoina.

Yrityssektorin työpaikat lisääntyneet maaseudulla

Maatalouden ja muutamien muiden työvoimaltaan supistuvien alojen suuri paino maaseudulla saa aikaan helposti liian pessimistisen kuvan maaseudun työpaikkojen kokonaiskehityksestä. Yrityssektorilla erot työpaikkakehityksessä eri aluetyyppien välillä ovat pienempiä kuin kaikilla toimialoilla yhteensä (taulukko 3b). Harvaan asutulla maaseudulla yritysten henkilöstö on lisääntynyt hitaammin kuin muualla, mutta ydinmaaseudulla hieman enemmän kuin pienissä kaupungeissa. Maaseudun sisällä kunnittaiset erot ovat suuria, joukkoon mahtuu myös kuntia, joissa keskiarvo on ylitetty moninkertaisesti.

Taulukko 3b. *Yritysten toimipaikkojen henkilöstön muutos 1994-2002, % vuodessa*

Pääkaupunkiseutu	Muut suuret kaupungit	Muut kaupungit	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	Koko maa keskim.
4,6	3,4	2,4	3,9	2,8	1,5	3,4

Lähde: Tilastokeskus, StatFin (Yritysrekisteri)

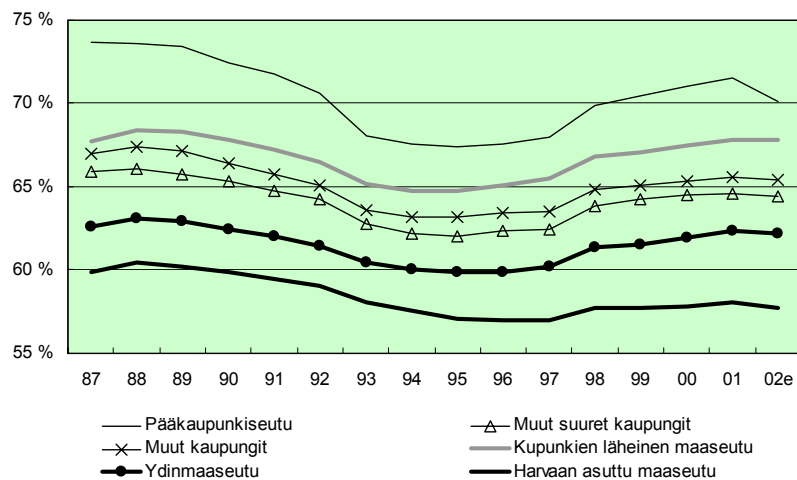
Alueelliset erot työllisyysasteissa pysyviä

Alueelliset erot työmarkkinoiden tasapainossa ovat Suomessa suuret. Maaseutualueiden ongelma on jo pitkään ollut työvoiman vajaakäyttö, mikä näkyy useissa tilastollisissa mittareissa. Vuonna 2001 keskimääräinen työllisyysaste¹ oli koko maassa 64,8 %, mutta ydinmaaseudulla 63,5 % ja harvaan asutulla maaseudulla 55,5 % ts. työikäisistä on jälkimmäisellä alueella vain reilut puolet töissä (kuvio 5). Työssä käymättömät työikäiset ovat joko työttömänä tai työvoiman ulkopuolella.

Työttömyysaste on harvaan asutulla maaseudulla 7 prosenttiyksikköä korkeampi kuin koko maan keskimääräinen työttömyysaste, mutta ydinmaaseudulla ollaan melko lähellä keskimääräistä. Korkea työttömyysaste saa aikaan sen, että maaseudulla vetäydytään enemmän pois työn hakemisesta ja osin jopa kokonaan työmarkkinoilta kuin matalan työttömyyden alueilla. Niinpä harvaan asutun maaseudun työvoimaosuus (työvoimaan kuuluvien osuus koko väestöstä) on 15-64 -vuotiailla 68,8 %, kun se koko maassa on 73,8 %.

Alueelliset erot työllisyysasteessa ja työvoimaosuudessa sekä työttömyysasteessa vaihtelevat jossain määrin suhdannetilanteen mukaan, mutta erot ovat kokonaisuutena olleet hyvin pysyvä ja pitkäaikainen ilmiö. Työmarkkinoiden suurten alueellisten erojen taustalla on erot työpaikkojen häviämässä ja syntymisessä. Maaseudulla on esimerkiksi jatkunut pitkään alkutuotannon työpaikkojen katoaminen ja 1990-luvulla myös julkisen sektorin supistuminen on ollut voimakkaampaa maaseudulla, eikä uusia työpaikkoja ole vastaavasti syntynyt.

¹ Työllisyys- ja työttömyysasteet sekä työvoimaosuudet on tässä laskettu työssäkäynti-tilastosta. Julkisessa keskustelussa yleisemmin käytetty on työvoimatilaston mukaan laskettu luku, jota ei ole kuitenkaan saatavissa maakuntia tiheämmällä aluejaolla. Sen mukainen keskimääräinen työhön työvoimaosuus oli 75 % ja työllisyysaste 67,7 % eli hieman korkeampi kuin työssäkäyntitilaston mukainen luku. Eri tilastojen eroista ks. Sihto ja Myrskylä, 2000.

Lähde: Tilastokeskus: Työssäkäyntitilasto ja väestötilastot

Kuvio 5. Työllisyysasteet (15-74 v.) vuosina 1987-02

2.2 Työvoiman tarjonta

Työvoiman tarjonnan perustan muodostaa kunkin alueen työikäinen väestö² ja työvoimaosuus eli työvoimaan kuuluvien (= työlliset ja työttömät) osuus työikäisestä väestöstä. Työvoimaosuus vaihtelee sukupuolittain, ikäluokittain ja myös työvoiman kysynnän mukaan. Nuorissa ikäluokissa siihen vaikuttaa myös koulutuksen pituus ja vanhimmissa ikäluokissa mm. eläkkeelle poistumisen kannustimet.

Työvoiman kysyntä on maaseudulla ollut laimeampaa kuin kaupungeissa, joten työssä oljoiden osuus työikäisistä on pienempi kuin kaupungeissa. Vastaavasti työttömien osuus on suurempi ja samoin työelämän ulkopuolella ollaan maaseudulla useammin kuin kaupungeissa (kuvio 6). Työmarkkinoille

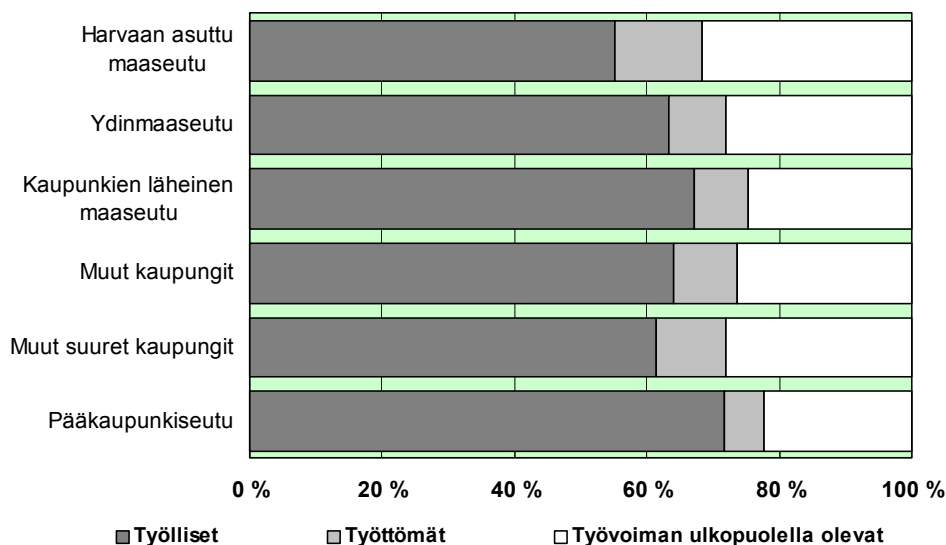
² Kaikki työssä käyvät eivät käy töissä omalla alueella, vaan esimerkiksi maaseudulta käydään töissä kaupungeissa. Pendelöinnin merkitystä ei ole tässä voitu tarkastella tarkemmin. Vuonna 2001 ydinmaaseudulla oli 41500 enemmän työllisiä kuin työpaikkoja ja harvaan asutulla maaseudulla 15 000, kun työssäkävien ihmisten kokonaismäärä oli 540 000 eli nettomääräisesti 10 % maaseudun työssäkävivistä oli töissä maaseutualueiden ulkopuolella ts. työpaikkaomavaraisuus on noin 90 %.

osallistumisen erot eri alueiden välillä eivät näytä olevan riippuvaisia sukupuolesta. Ainut ero sukupuolten välillä on se, että harvaan asutulla maaseudulla työttömien miesten osuus työikäisistä on hieman korkeampi kuin naisten.

Maaseudulla nuoret ja ikääntyneet vähemmän työmarkkinoilla kuin kaupungeissa

Työvoimaosuudessa ts. työvoimaan kuuluvien osuudessa ko. ikäryhmän väestöstä on selvät alueelliset erot ja erot eri alueiden välillä ovat olleet pysyviä yli ajan (kuvio). Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla osuus on alhaisin. Esimerkiksi 1980-luvun noususuhdanteen aikana, jolloin työttömyysaste oli lähihistorian alhaisin, erot olivat lähes samanlaiset kuin 2000-luvuna alussa. (Vastaavanlainen havainto koskee työttömyyserojakin.)

Erot työvoimaosuudessa eri alueiden välillä eivät ole samanlaisia kaikissa ikäluokissa. Aktiivisimmassa työiässä oltaessa eli 30-44-vuotiailla työhön työvoimaosuus ei eroa eri kuntatyypeissä. Parhaassa työiässä olevat luetaan maaseudulla työvoimaan yhtä usein kuin jopa pääkaupunkiseudulla. Myös-

Lähde: Tilastokeskus Työssäkäyntitilasto

Kuvio 6. Työikäinen (15-64 v.) väestön aktiiviteetti alueittain vuonna 2002.

kään sukupuolittain tarkasteltuna ei tässä ikäryhmässä ole merkittäviä eroja eri alueiden välillä. (Sukupuolten välillä eroja tietysti on, perhevapaiden vuoksi varsinkin 30-34-vuotiaissa, mutta ei alueellisia eroja.)

Selkeitä alueellisia eroja on sen sijaan sekä nuorissa että vanhimmissa ikäryhmissä. Maaseudulla 15-24-vuotiaalla työvoimaosuus on matalampia kuin kaupungeissa, mutta ero on selvä lähinnä verrattaessa pääkaupunkiseutuun. Eroa ääripäiden eli pääkaupunkiseudun ja harvaan asutun maaseudun välillä on nimenomaan naisilla. Miehillä erot eivät ole merkittäviä ja 20-24-vuotiailla maaseudun miehillä on jopa korkeampi työvoimaosuus kuin vastaavassa ikäryhmässä kaupungeissa. Yhteensäkin muissa suurissa kaupungeissa kuin pääkaupunkiseudulla on selvästi alhaisin työvoimaosuus 20-24-vuotiailla.

Erojen taustalla on luultavasti työmarkkinoiden luonne eri alueilla. Kaupunkiseuduilla ja etenkin korkeakoulupaikkakunnilla opiskelijat usein työskentelevät opiskelun ohessa³. Opiskelijat poistuvat herkästi työvoimasta työllisyystilanteen heiketessä ja palaavat taas työpaikkojen lisääntyessä. Maaseudun ohuilla työmarkkinoilla tämä ei ole useinkaan mahdollista. Suurissa kaupungeissa puolestaan on runsaasti opiskelijoita, mutta ei ehkä yhtä paljon työtilaisuuksia kuin pääkaupunkiseudulla. Tähän viittaa se, että erot pääkaupunkiseudun ja muiden alueiden välillä esimerkiksi laman aikana pienevät.

Myös ikääntyneemmät, yli 45-vuotiaat, työntekijät ovat maaseudulla useammin kokonaan pois työmarkkinoilta kuin kaupungeissa olipa kysymys miehistä tai naisista (taulukko 4). Mitä iäkkäämpiä tarkastellaan sitä isomaksi ero varsinkin pääkaupunkiseudun ja harvaanasutun maaseudun välillä muodostuu. Sen sijaan ydinmaaseutu ei poikkea yhtä selvästi kaupunkialueista. Pääkaupunkiseudulla on selkeästi kaikkia muita alueita korkeampi työvoimaosuus etenkin yli 60-vuotiaalla.

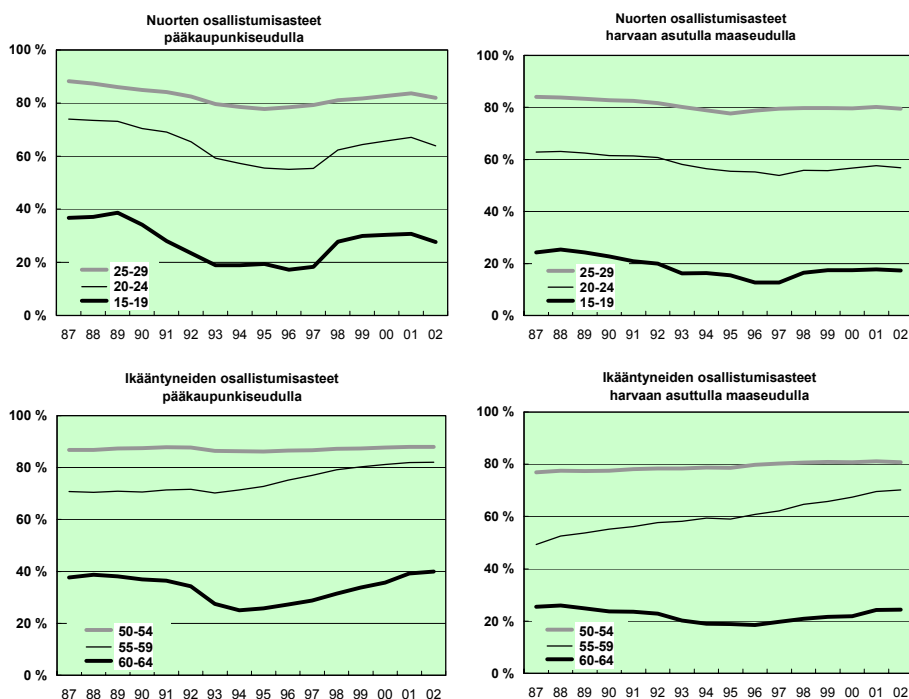
Ikääntyneiden työhön osallistumisessa on eri alueilla se yhteinen piirre, että 50-60-vuotiaissa miehissä on enemmän työelämän ulkopuolella olevia kuin naisissa. Kaiken kaikkiaan ikääntyneiden työvoimaan osallistuminen on selvästi kohoamassa sekä maaseudulla että kaupungeissa (kuvio 7).

³ Työssäkäyntitilastossa useampi nuori määrittyy opiskelijaksi kuin työvoimatiedustelussa. Työssäkäyntitilaston mukaan nuoria työvoimaan kuuluvia ja nuoria työttömiä on selvästi vähemmän kuin työvoimatiedustelun perusteella.

Taulukko 4. Työvoimaosuudet (työvoima/työkäiset, %)

Alue	Työkäiset (15-64 v.)	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-74
Pääkaupunkiseutu	78	31	67	84	87	89	90	90	88	82	39	3
Muut suuret kaupungit	72	23	56	79	86	89	90	89	86	79	29	2
Muut kaupungit	74	23	60	82	87	90	91	90	87	79	29	2
Kaupunkien läheinen maaseutu	75	22	64	84	88	91	92	91	87	78	31	2
Ydinmaaseutu	72	20	61	83	87	90	91	90	85	74	30	2
Harvaan asuttu maaseutu	68	18	58	80	86	88	89	87	81	70	24	2

Lähde: Tilastokeskus, Työssäkäyntitilasto ja väestöttilasto

Lähde: Tilastokeskus, työssäkäyntitilasto ja väestöttilasto

Kuvio 7. Nuorten ja ikääntyneiden työvoimaosuuksia pääkaupunkiseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla vuosina 1987-2002.

Nuoret joustavat työmarkkinoilla varsinkin kaupungeissa

Työvoiman riittävyys riippuu osaksi siitä kuinka korkealle väestön osallistuminen työmarkkinoille eri alueilla yltää. Työvoimaosuuteen vaikuttavat lyhytaikaiset suhdannetilanteeseen liittyvät seikat ja monet rakenteelliset seikat sekä käyttäytymiseen liittyvät tekijät. Syyt eroihin alueiden välillä ovat yhteydessä työmarkkinoiden luonteeseen. Työvoiman kysynnällä näyttää olevan suuri merkitys työmarkkinoille osallistumiseen. Nuorten osallistuminen työmarkkinoille vaihtelee hyvin herkästi suhdanteiden mukaan ja myös alue-erot näyttävät vaihtelevan selkeästi suhdanteiden mukaan. Laman aikana ja sen jälkeen nuorten työmarkkinoille osallistuminen oli selkeästi alhaisempaa kuin 1980-luvun lopussa. Laman loppupuolella alue-erot olivat pienimmillään. Laman jälkeisinä vuosina nuorten työvoimaosuus kohosi kaikkialla, mutta selkeästi eniten pääkaupunkiseudulla. Samalla alue-erot kasvoivat. 20-24-vuotiaiden miesten työvoimaosuuden kehitys poikkeaa jossain määrin tästä yleiskuvasta.

Syynä työvoimasta vetäytymiseen harvaan asutulla maaseudulla voi olla osin myös ammattirakenne. Työssä olevista suurempi osa on esim. ruumiillisesti kuluttavissa ammateissa. On myös mahdollista, että harvaan asutulla maaseudulla työttömäksi jouduttua on uutta työtä vaikea löytää. Tällöin vetäytytään helpommin kokonaan työmarkkinoilta kuin sellaisessa tilanteessa, jossa työpaikkoja on enemmän tarjolla. Lisäksi vanhimmissa ikäryhmissä muuttoalttius on hyvin pieni, joten työmarkkinat eivät tasapainotu tätä kautta.

Maaseudun nuorilla työttömillä usein keskiasteen koulutus

Lyhyellä aikavälillä työttömät ovat merkittävin työvoiman rekrytoinnin lähde. Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla oli työssäkäyntitilaston vuoden 2002 lopun ennakkotietojen mukaan yli 90 000 työtöntä. Heistä reilu kolmannes oli yli 50-vuotiaita (taulukot 5 ja 6). Yli puolet eli runsaat 50 000 ihmistä oli 25-49-vuotiaita ts. aktiivisimmassa työiässä. Näistä ihmisistä 35 000 on suorittanut vähintään keskiasteen tutkinnon. Yli 25-vuotiaiden halukkuus muuttaa pois maaseutualueilta kaupunkeihin on pieni verrattuna sitä nuorempiin ikäluokkiin. Näin ollen maaseutualueilla on huomattava työvoimareservi.

Taulukko 5. Ydinmaaseudun työttömien koulutus v. 2002 lopussa ikäryhmittäin

	Yhteensä	15-24	25-49	50+
Kaikki koulutusasteet	45900	5600	23400	17000
Perusaste	17800	1400	7300	9100
Keskiaste	22900	3900	12700	6300
Korkea-asteen koulutus	5200	260	3400	1600

Taulukko 6. Harvaan asutun maaseudun työttömien koulutus v. 2002 lopussa ikäryhmittäin

	Yhteensä	15-24	25-49	50+
Kaikki koulutusasteet	40200	4050	21600	14600
Perusaste	14900	940	6300	7700
Keskiaste	21500	2900	12800	5800
Korkea-asteen koulutus	3800	160	2500	1100

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Maaseudun työttömistä on miehiä hieman yli puolet, harvaan asutulla maaseudulla 57 %. Miehiä on enemmän kaikissa ikäryhmissä. Poikkeuksen muodostaa akateemiset koulutettujen ryhmä, jossa alle 50-vuotiaita miehiä on selvästi vähemmän kuin naisia.

Pääkaupunkiseudun työttömyys muista poikkeavaa

Alueellisesta näkökulmasta työttömien koulutustaustasta voi tehdä kolme johtopäätöstä:

- 1) Päällimmäinen havainto on, että maaseudun työttömien koulutustausta ei eroa kovinkaan paljon muusta maasta. Muusta maasta poikkeava alue on sen sijaan pääkaupunkiseutu, jossa on ensinnäkin enemmän akateemisia työttömiä kuin muualla ja toiseksi selvästi muita alueita enemmän peruskoulutuksen varassa olevia työttömiä. Pääkaupunkiseudun eroavaisuus näkyy etenkin nuorten työttömien koulutustasossa. Pääkaupunkiseudulla alle 25-vuotiaista työttömistä puolet on vain peruskoulutuksen saaneita, kun maaseudulla vastaava osuus on 23-25 %.

- 2) Akateemisen koulutuksen saaneiden osuus työttömistä on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin harvaan asutulla maaseudulla. Pääkaupunkiseudulla viidennes työttömistä on akateemisesti koulutettuja. Kuitenkin myös harvaan asutulla maaseudulla on 10 % työttömistä akateemisen koulutuksen saaneita. Harvaan asutulla maaseudulla oli vuonna 2001 vajaat 4000 ja ydinmaaseudulla noin 4600 akateemisen koulutuksen saanutta työtöntä. Valtaosa (yli 80 %) oli ollut työttömänä alle vuoden. Pääkaupunkiseudulla akateemisten työttömyys on sitkeämpää, sillä 30 % heistä oli ollut työttömänä yli vuoden.
- 3) Maaseudulla asuvista työttömistä puolet on saanut keskiasteen koulutuksen. Pelkän peruskoulutuksen varassa on maaseudulla selvästi vähemmän työttömiä kuin keskiasteen koulutuksen varassa.
- 4) Keskimäärin työttömän koulutustaso on sitä heikompi mitä iäkkäämpi hän on. Alueittaiset erot ovat kuitenkin tässäkin selkeitä. Pääkaupunkiseutu poikkeaa muusta maasta jälleen selvästi. Nuorista työttömistä on pääkaupunkiseudulla jopa hieman suurempi osuus pelkän peruskoulutuksen saaneita kuin muissa ikäryhmissä. Maaseudulla tilanne on päinvastainen. Mitä ikääntyneempiä ja mitä pitempään työttömänä olleita ryhmiä tarkastelemme, sitä enemmän on pelkän peruskoulutuksen saaneita. Nuoremmissa ikäryhmissä on maaseudulla muita alueita enemmän keskiasteen koulutuksen saaneita sekä naisissa että miehissä.

3. MUUTTO

Muuttoliikkeen voima aaltoilee

Muuttoliike on vähentänyt harvaan asutulta maaseudulta väestöä jo pitkään. Muuttotappio on ollut 1970-luvun puolivälistä 1990-puoliväliin keskimäärin puoliprosenttia vuodessa. 1990-luvun lopun nousukaudella vuosittainen muuttotappio kasvoi välillä jopa yli prosenttiin väestöstä. Ikärakenne on nyt harvaan asutulla maaseudulla kääntynyt sellaiseksi, että lähes poikkeuksetta kuolleisuus on syntyvyyttä korkeampi. Harvaan asuttu maaseutu onkin ainoa alue, jossa myös väestön määrä on selvästi laskenut jo usean vuosikymmenen ajan.

Myös ydinmaaseudulta on muutettu pois enemmän kuin sinne on muutettu lähes joka vuonna ainakin 1970-luvun puolivälistä lähtien. Muuttotappio on kuitenkin ollut selvästi pienempää kuin harvaan asutulla maaseudulla, varsinkin väestöön suhteutettuna. Syntyvyys on vielä sen verran korkea, että väkiluku on ydinmaaseudulla vuoroin vähentynyt ja vuoroin kasvanut. Viimeiset kymmenen vuotta 1990-luvun lamasta lähtien väestö on jälleen myös ydinmaaseudulla vähentynyt.

Kaupunkien läheinen maaseutu on sen sijaan yleensä hyötynyt väestöllisesti muuttoliikkeestä. Lähes jokaisena vuonna vuodesta 1975 lähtien nämä kunnat ovat saaneet lisää väkeä muuttojen seurauksena. Useimpina vuosina kaupunkien läheinen maaseutu on ollut myös selvästi maan suurin muuttovoiton saaja. Poikkeuksena ovat vuodet 1992 jälkeen, jolloin sekä pääkaupunkiseutu että muut suuret kaupungit saivat enemmän muuttovoittoa ja kolmena vuotena kaupunkien läheinen maaseutu jopa menetti väkeä. Kuitenkin vuosina 2002-03 olivat kaupunkien läheisen maaseudun kunnat taas suurin muuttovoiton saaja.

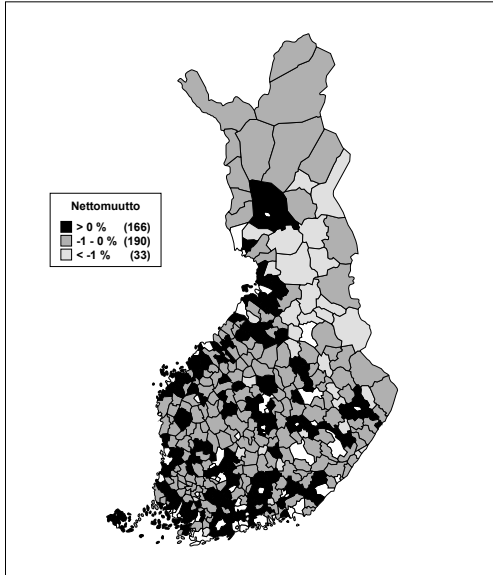
Taulukko 7. Maan sisäinen nettomuutto keskimäärin vuodessa, henkilöä.

	1975-79	80-84	85-89	90-94	95-99	2000	2001	2002	2003
Pääkaupunkiseutu	1 002	2 305	2 229	2 675	8 137	5 086	2 796	584	-2568
Muut suuret kaupungit	-2 698	-3 661	-3 204	1 378	5 224	4 001	5 680	3 016	2061
Muut kaupungit	3 224	345	-627	-1 560	-2 186	-1 396	-756	-900	1286
Kaupunkien läheinen maaseutu	5 745	5 540	6 447	1 879	45	3 841	3 752	4 312	4600
Ydinmaaseutu	-2 655	-1 273	-829	-1 895	-5 198	-5 539	-5 437	-2 831	-2094
Harvaan asuttu maaseutu	-4 634	-3 256	-4 016	-2 477	-6 021	-5 993	-6 035	-4 181	-3285

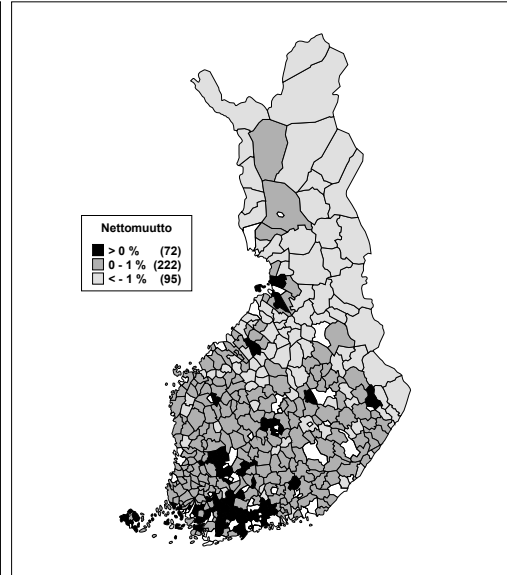
Lähde: Tilastokeskus, Altika

Maantieteellisen muutoksen muuttoliikkeessä maaseutualueilla voi havaita kartoista 2-4. Kun vielä 1980-luvun alkupuolella muuttovoittoa saaneita maaseutukuntia oli pohjoisinta Lappia ja Kainuuta lukuun ottamatta koko maassa, ovat muuttovoittoa saaneet maaseutukunnat olleet vuosina 2000-2002 pääasiassa Etelä-Suomessa, pääkaupunkiseudun, Tampereen ja Turun vaikutusalueella. Poikkeuksena ovat lähes yksinomaan olleet muutamat maaseutukunnat muiden yliopistokaupunkien läheisyydessä.

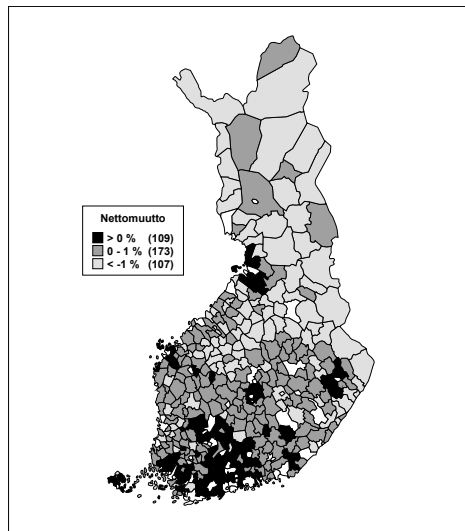
Muuttovoittoa saaneet maaseutukunnat ovat viime vuosina keskittyneet voimakkaasti Etelä-Suomeen, ja lisäksi muuttovoittoa saaneiden kuntien lukumäärä on vähentynyt selvästi. Suuri muutos on tapahtunut myös merkittävästä muuttotappiosta kärsivien kuntien määrässä. Vuosina 2000-2002 yli prosentin keskimääräisestä muuttotappiosta kärsi yli 100 maaseutukuntaa ja vielä vuonna 2003 yhteensä 66 maaseutukuntaa. Suuresta muuttotappiosta kärsivien maaseutukuntien määrä on itse asiassa ollut 2000-luvun alussa jopa suurempi kuin 1990-luvun lopulla, jolloin muutto oli muissa suhteissa keskitävämpää kuin 2000-luvun alussa.

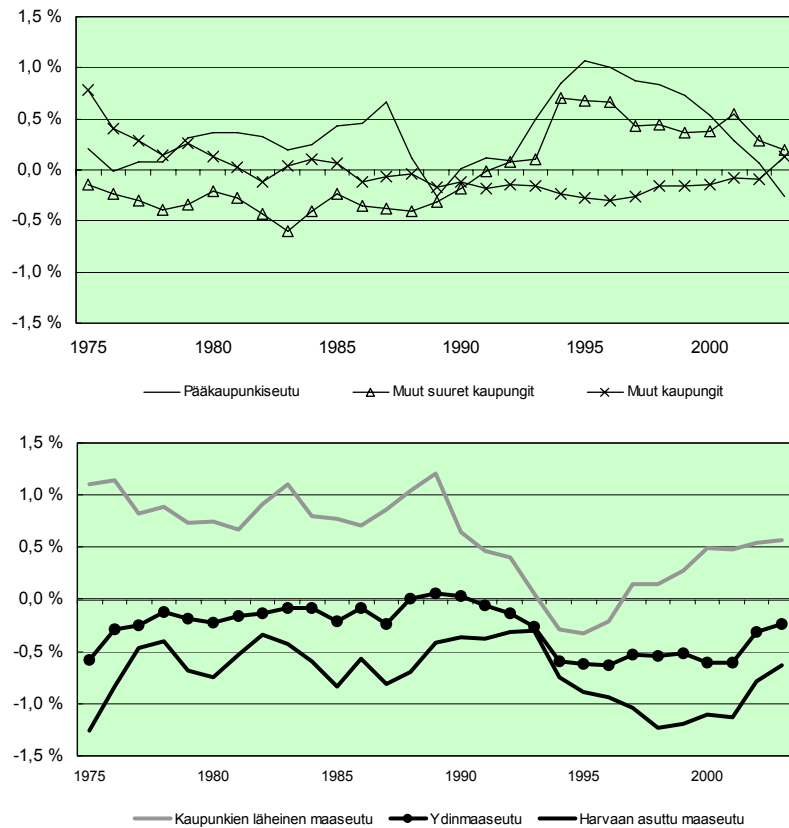
Nettomuutto suhteessa väestön keskimäärin vuosina 1980-1984.

Nettomuutto suhteessa väestön keskimäärin vuosina 1995-1999

Nettomuutto suhteessa väestön keskimäärin vuosina 2000-2002

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 8. Maan sisäinen nettomuutto suhteessa väestöön vuosina 1975-2003.

Muuttoliikkeen suuntaa ohjaa koulutustaikojen tarjonta ja työpaik- kakehitys

Muuttoliike syntyy yksilöiden päätöksistä muuttaa. Monissa yksilöaineistoihin nojautuvissa tutkimuksissa on havaittu nuorten ja koulutettujen muuttavan eniten. Tämä pätee Suomen ohella muissakin maissa (Ghatak, Levine ja Price, 1996) Toisaalta työikäisten muuttoon vaikuttaa selvästi myös työmarkkinoi-
den toiminta.

Tulo- ja lähtömuutto ovat vahvasti riippuvaisia toisistaan, mutta muuttoa selittäväillä tekijöillä (ikä rakenne, koulutustaso, asuntomarkkinoiden piirteet) on kuitenkin hyvinkin erilaiset vaikutukset tulo- kuin lähtömuuttoon. Böcker-
manin ja Hämäläisen (2003) tulosten mukaan korkea alueellinen työttömyys

kasvattaa merkittävästi poismuuttoa. Korkea tulomuutto on puolestaan alueilla, joilla on korkea tulotaso ja nopea talouskasvu. Pitkällä aikavälillä muuttovirrat ovatkin suuntautuneet alueille, joilla on syntynyt työpaikkoja. Asuntomarkkinoilla ei ole merkittävää vaikutusta lähtömuuttoon, mutta tulomuutto on vähäisempää korkean hintatason alueille, kun muut tekijät on otettu huomioon.

Yksilötasolla kuitenkin tehdään paljon myös muuttopäätöksiä ilman yhteyttä työmarkkinoihin. Pekkala ja Tervo (2002) saivatkin tuloksen, että muuttolla ei ole vaikutusta yksilöiden työllistymiseen. Muuttoliikkeen taustalla on siis hyvin monitahoisia yksilönpäätöksiä, jotka kytkeytyvät sekä koulutus-, asunto että työmarkkinoihin. Näin ollen jonkin alueen tai ajan hetken muuttovirrat voivat selvästikin erkaantua historiallisesta pitkän aikavälin kehityksestä.

Lama ja varsinkin sitä seurannut nousukausi aiheuttivat suuren rakenteellisen muutoksen Suomen työmarkkinoilla ja tämä näyttäisi heijastuvan myös muuttoliikkeeseen. Laman jälkeinen talouden nousu alkoi pääkaupunkiseudulta ja muutamasta muusta kasvukeskuksesta ja työmarkkinat näillä alueilla tarjosivat paremman työllistymismahdollisuuden. Muuttoliike suuntautui maaseudulta ja pienemmistä kaupungeista nopean talouskasvun alueille. 1990-luvun loppupuolella maaseudun muuttotappio kasvoi mittoihin, joita on viimeksi nähty 1970-luvulla.

Talouden rakennemuutoksen yhteyttä muuttoliikkeeseen tukee se, että kasvun hidastuttua vuosituhaten vaihteen jälkeen myös nettomuutto näyttäisi palaavan eri alueilla lähemmäksi lamaa edeltävää tasoa. Vuosina 2002-03 kaupunkien läheinen maaseutu oli kasvanut suurimman muuttovoiton saajaksi ja muiden maaseutualueiden muuttotappio oli selvästi pienentynyt.

Opiskelijat muuttavat eniten

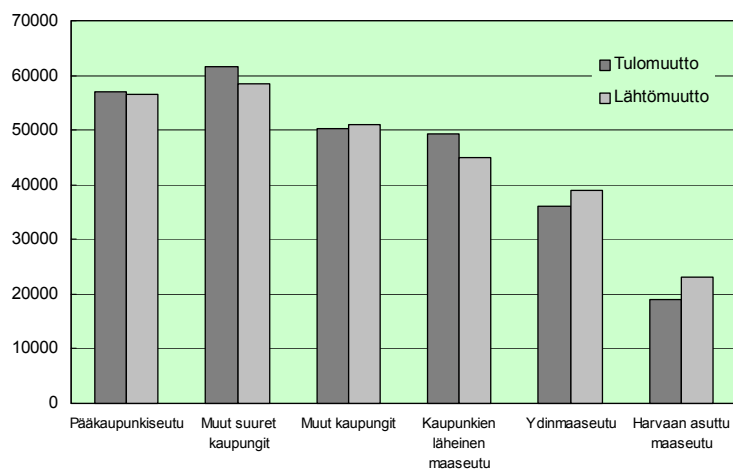
Työmarkkinaselitys ei ole kuitenkaan koko kuva muuttoliikkeen kehityksestä viimeisen vuosikymmenen aikana, vaan suuren muutoksen muuttoliikkeeseen aiheutti opiskeluikäisten muuton vilkastuminen. Osittain se on seurausta kotikuntalain muutoksesta vuonna 1994, jonka jälkeen opiskelijoiden muutto opiskelupaikkakunnalle tuli aikaisempaa useammin rekisteröidyksi varsinaisena muuttona eikä vain tilapäisenä oleskeluna. Kotikuntalain muutoksen vuoksi muuttoliike näyttää vilkastuneen enemmän kuin se todellisuudessa teki.

Konkreettisen muutoksen on aiheuttanut myös koulutuspolitiikan muuttuminen enemmän korkea-asteen koulutusta suosivaksi. Koska korkea-asteen koulutuspaikat sijaitsevat yleensä suurissa kaupungeissa, on politiikan muutos aiheuttanut selvän opiskelikäisten muuton kasvun varsinkin maaseudulta. Yksi merkki opiskelijamuuton luultavasti pysyvämmästä merkityksestä on se, että pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta muiden yliopistokaupunkien nettomuutto on pysynyt selvästi voitollisena myös viime vuosina.

Tulo- ja lähtömuuton taustat erilaisia

Muuttoliikkeen syistä ja seurauksista ei pitäisi tehdä liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä pelkän nettomuuton perusteella. Nettomuuttolukujen perusteella ei voi päätellä kuinka suurta osaa väestöstä muuttoliike koskettaa. Kun muuton nettovaikutus on vain harvoin yli prosentin suhteessa väestöön, on sekä kunnasta muuttaneiden että kuntaa muuttaneiden suhde väestöön moninkertainen tähän verrattuna. Tulo- ja lähtömuuton taso ovat vahvasti riippuvaisia toisistaan. Esimerkiksi vuonna 2002 kaupunkien läheisen maaseudun kunnissa tulomuuton suhde väestöön oli yli 6 prosenttia, lähes saman verran myös muutti kunnista pois (taulukko 8).

Muutokset nettomuutossa eivät myöskään kerro muuttoliikkeen vilkkauksessa tapahtuneista muutoksista. Vaikka muuttovoittojen ja -tappioiden koko on useimmilla alueilla viime vuosina pienentynyt, on muuttaneiden kokonaismäärä kasvanut. Suuri muuttotappio ei myöskään kerro välttämättä suuresta pois muuttaneiden määrästä. Vaikka harvaan asutun ja ydinmaaseudun muuttotappion on selvästi maan suurin, on näiden alueiden kunnissa keskimäärin selvästi vähiten poismuuttaneita suhteessa väestöön (kuvio 9, taulukko 8). Maaseudulle asettuneet ovat siis paikallaan pysyvämpiä kuin kaupungeissa asuvat. Poismuutto vain on tulomuuttoa suurempi. Mutta kyllä tulomuuttajiakin maaseudulle riittää. Esimerkiksi ydinmaaseudulla kuntaan muuttaneita on viime vuosina ollut keskimäärin yli 3,6 prosenttia suhteessa väestöön.

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 9. Maan sisäinen tulo- ja lähtömuutto alueryhmien kuntiin ja kunnista yhteensä vuonna 2002.

Taulukko 8. Maan sisäinen tulo- ja lähtömuutto alueryhmien kuntiin ja kunnista yhteensä vuonna 2002.

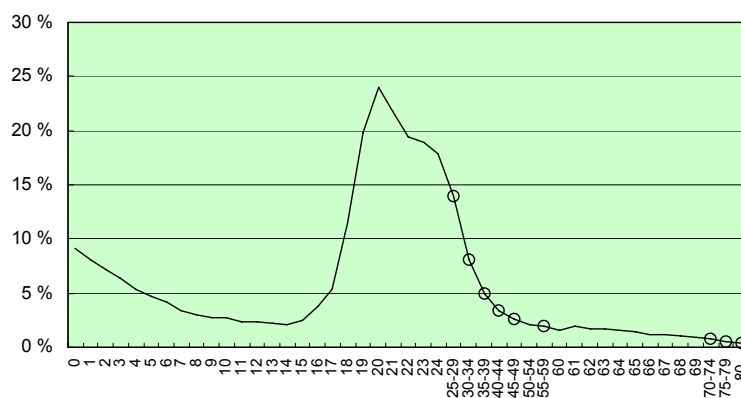
	Tulomuutto, suhteessa henkilöä väestöön		Lähtömuutto, suhteessa henkilöä väestöön	
Pääkaupunkiseutu	57002	5,9 %	56418	5,8 %
Muut suuret kaupungit	61474	5,8 %	58458	5,5 %
Muut kaupungit	50215	5,3 %	51115	5,4 %
Kaupunkien läheinen maaseutu	49303	6,2 %	44991	5,7 %
Ydin maaseutu	36118	4,0 %	38949	4,4 %
Harvaan asuttu maaseutu	18914	3,6 %	23095	4,4 %

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Ikä vaikuttaa muuttoon

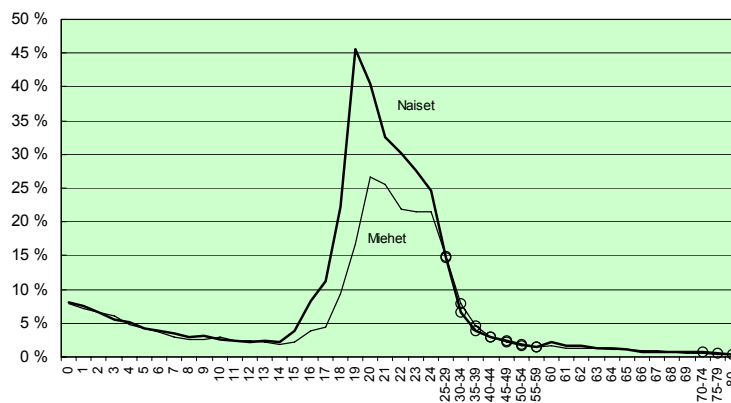
Muuttaneet eivät ole tasainen otos kunkin alueen väestöstä, vaan muuttoalttius eri ryhmien välillä vaihtelee hyvin paljon. Henkilöaineistolla on tehty useita tutkimuksia eri ominaisuuksien vaikutuksesta muuttoalttuteen. Selvin muuton todennäköisyyteen vaikuttava tekijä on ikä. Opiskeluiässä muuttoalt-

tius on selvästi korkein ja keskimäärin muutto on ollut viime vuosina vilkkainta 20-vuotiaiden ikäluokassa (Kuvio 10). Vilkkain muuttoikä vaihtelee kuitenkin jonkin verran sukupuolen ja alueen mukaan. Naisten vilkkain muuttoikä on viime vuosina ollut vuotta miehiä aikaisemmin ja samoin maaseudulla vilkkain muuttoikä on vuoden kaupunkeja aikaisemmin. Joten maaseudun naiset muuttavat vilkkaimmin 19-vuotiaana ja kaupunkien miehet 21-vuotiaana.

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 10a. Kunnasta toiseen muuttaneiden osuus ikäluokasta koko maassa v. 2002. (Pallot ovat 5-vuotisikäluokkia.)

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 10b. Naisten ja miesten lähtömuuttoalttius harvaan asutulta maaseudulta v. 2000-2002

Nuoret naiset innokkaampia muuttajia kuin nuoret miehet

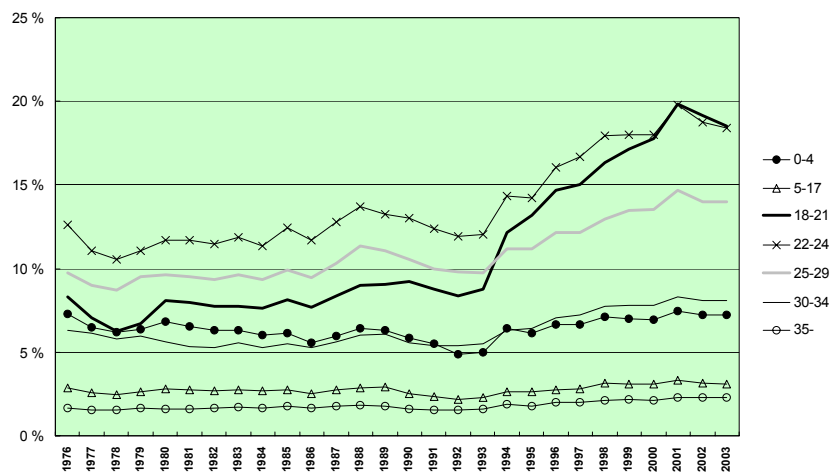
Nuorten naisten alttius hakeutua koulutukseen ja muuttaa pois maaseudulta on miehiä suurempi (kuvio10b). Erot muuttoalttiudessa tasoittuvat tosin jo 25-vuotiaissa. Nuorten naisten innokas muutto näkyy myös väestön sukupuolijakaumassa. Tyttöjen ja poikien osuus alle 15-vuotiaista lapsista ei eroa merkittävästi eri puolilla Suomea. Poikia on tässä ikäryhmässä vielä hieman tyttöjä enemmän kaikkialla. Naisten osuus maaseudun väestöstä alkaa kuitenkin vähetä heti peruskouluiän jälkeisissä ikäluokissa. Naisten ja miesten tulomuutossa ei ole yhtä suuria eroja kuin lähtömuutossa, vaikka naiset hieman useammin palaavat kotiseudulleen. Näin naisten osuus väestöstä on maaseudulla pienimmillään 20-25-vuotiaissa ja nousee sen jälkeisissä ikäluokissa hieman. Mutta ero nuorten muutossa vaikuttaa niin paljon, että naisten osuus jää miesten osuutta pienemmäksi kaikissa aktiiviyöikäisten ryhmissä.

Kotikuntalain muutos ja koulutuksen tason nousu lisänneet muuttoa

Aikaisemmin vilkkain muuttoikä ajoittui 22-24-vuoden ikään, mutta 1990-luvun loppupuolella 18-21-vuotiaden ikäryhmissä muuttoalttius on kasvanut rajusti (kuvio 11). Juuri tässä ikäryhmässä kotikuntalain muutos näkyy selvimmin ja vuonna 1994 muutot lisääntyivätkin selvästi. Muuttovilkkauden kasvu on kuitenkin jatkunut tämänkin jälkeen. Osa siitä on varmasti yleistä muuttovilkkauden kasvua, joka näkyy kaikissa ikäluokissa. Suurin syy on kuitenkin luultavasti opiskelun painopisteen siirtyminen yliopistoihin ja ammattikorkeakouluihin.

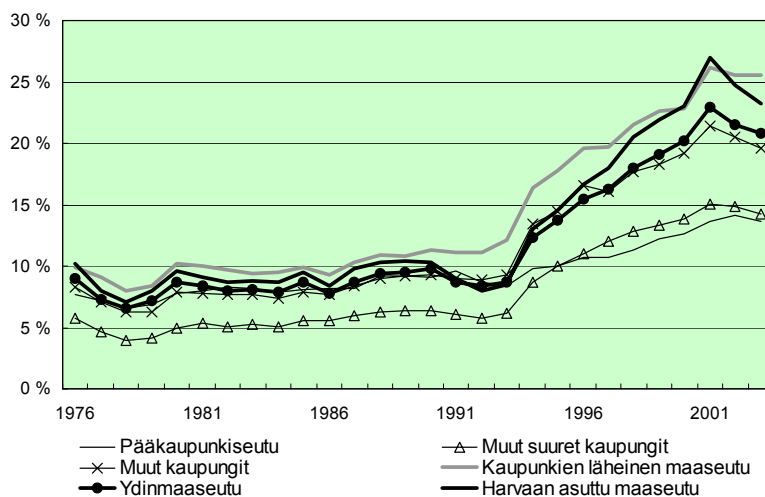
Eräs merkki koulutustason nousun vaikutuksesta muuttamiseen on se, että nuorten muuttovilkkaus ei ole kasvanut tasaisesti maan eri osissa (kuvio 12). Kunnissa, joissa on tarjolla korkea-asteen koulutusta, muuttovilkkauden kasvu on ollut huomattavasti vähäisempää kuin maaseutukunnissa ja pienissä kaupungeissa. Maaseutualueilta nuorten lähtömuutto onkin ollut viime vuosina voimakasta. Kun 1980-luvulla harvaan asutun maaseudun muuttotappio 18-21-vuotiaden ikäluokassa oli vajaa 2000 henkeä vuosittain ja ydinmaaseudun vajaa 1500, kipusi muuttotappio vuonna 2001 harvaanasutulla maaseudulla jo yli 4000 hengen ja melkein yhtä suureksi ydinmaaseudullakin. Muuttotappio kasvu tapahtui lisäksi saamaan aikaan kuin ikäluokkien koko pieneni. Suhteellisesti muuttotappio kolminkertaistui harvaanasutulla maa-

seudulla ja nelinkertaistui ydinmaaseudulla 18-21-vuotiaiden ikäluokassa 1990-luvun jälkipuoliskolla.

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 11. Muuttovilkkaus ikäluokittain. Kunnasta toiseen muuttaneiden osuus ikäluokasta koko maassa 1976-2003.

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 12. Kunnasta toiseen muuttaneiden 18-21-vuotiaiden osuus kyseisestä ikäluokasta alueittain 1975-2003.

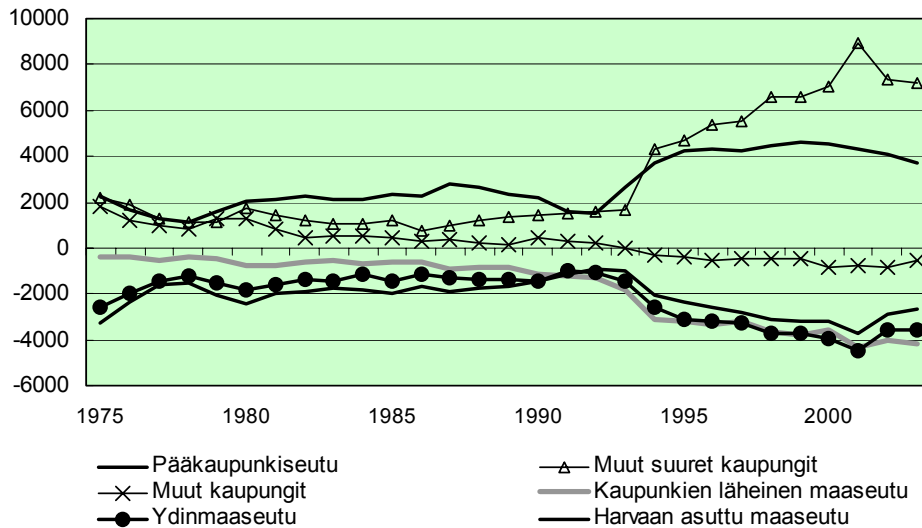
Harvaan asutulla maaseudulla 19-21-vuotiaista on viime vuosina muuttanut pois kustakin ikäluokasta noin 30 % ja 22-24-vuotiaistakin yli 20 % ikäluokasta. Muillakaan maaseutualueilla poismuuttaneiden osuudet eivät ole kovin paljon pienempiä. Suurin voittaja opiskelijamuutossa ovat olleet yliopistokaupungit ja ennen kaikkea pääkaupunkiseudun ulkopuoliset yliopistokaupungit. Osittain raju muuton kasvu selittyy sillä, että osa opiskelijoista muuttaa opiskeluaikana edestakaisin entisen kotikunnan ja opiskelukunnan välillä ja uuden kotikuntalain jälkeen tämä näkyy myös muuttotilastoissa. Tästä huolimatta myös todellinen poismuuton kasvu on ollut suurta, sillä muuttotappio on kasvanut nuorissa ikäluokissa maaseutualueilla voimakkaasti (kuvio 13).

Maaseudun muuttotappiosta 50 % – 70 % opiskeluun lähtevistä

Muuttoliikkeen tulevan kehityksen kannalta nuoret ikäluokat ovat avainasemassa, koska niiden osuus muutosta on kasvanut niin suureksi. Lähtömuutolla mitattuna 18-21-vuotiaiden osuus muuttaneista on kasvanut harvaanasutulla ja ydinmaaseudulla noin 30 prosenttiin ja kaupunkienkin läheisellä maaseudulla neljännekseen. Muuton kasvusta 1990-luvun jälkipuoliskolla 18-21-vuotiaiden osuus oli vielä suurempi, harvaan asutulla maaseudulla noin 45 % ja ydinmaaseudulla 40 %.

Nettomuutossa nuorten osuus on vieläkin suurempi kuin lähtömuutosta. Ydinmaaseudulla 18-21-vuotiaiden osuus muuttotappiosta on ollut jo vuodesta 1995 lähtien yli puolet ja vuonna 2002 ilman näitä ikäluokkia muuttotappio olisi kääntynyt muuttovoitoksi. Harvaanasutulla maaseudulla opiskelemaan lähtevien osuus nettomuutosta on ollut hieman pienempi, mutta 18-21-vuotiaiden osuus oli jo 70 % vuonna 2002.

Nuorten ikäluokkien muuton tulevan kehityksen ennakoiminen on varsin hankalaa. Osittain kasvu johtuu tilastointitavan muutoksesta ja osittain koulutuspolitiikan muutoksesta. Kumpikaan ei varmaankaan lähitulevaisuudessa tule muuton kannalta muuttumaan merkittävästi. Vielä on hankala arvioida mille tasolle opiskeluaikäisten muutto tulee vakiintumaan, sillä muutto kasvoi melko suoraviivaisesti vuodesta 1994 lähtien aina vuoteen 2002, mutta näyttää vakiintuneen sen jälkeen.

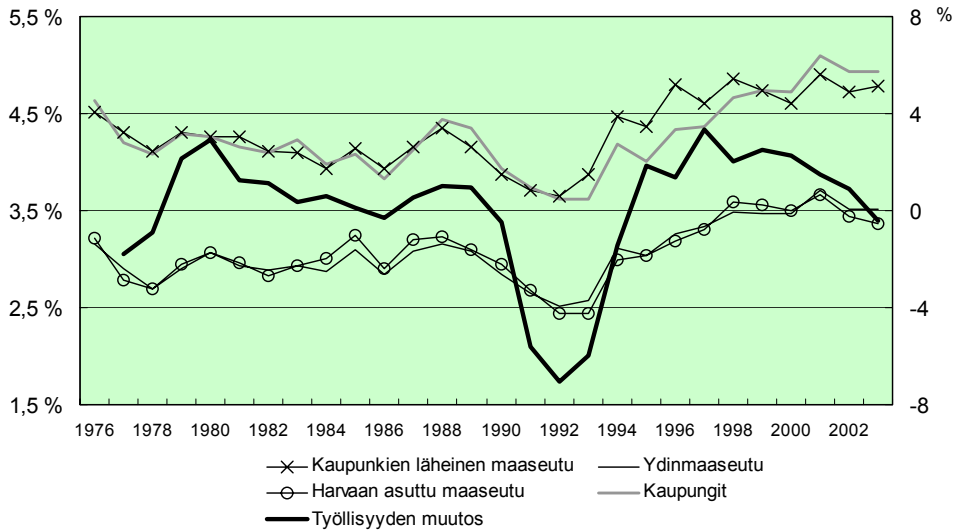
Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 13. 18-21-vuotiaiden nettomuutto vuosina 1975-2003 (henkilöä).

Vaikea on myös arvioida miten opiskelemaan muuttaneet käyttäytyvät valmistuttuaan. Jäävätkö he opiskelupaikkakunnalle, palaavatko he entiseen kotikuntaansa vai muuttavatko he työn perässä jonnekin muualle. Miten voimakkaasti kasvanut nuorten muutto vaikuttaa nuorten aikuisten muuttoon tulevana vuosina?

Työllisyyden kasvu lisää muutttoa, mutta muutkin tekijät vaikuttavat

Opiskeluikäisten muuttoon suhdanteilla ei ole suurta vaikutusta, mutta muiden ikäluokkien muuttokäyttäytymiseen työmarkkinoiden kehityksellä sen sijaan on enemmän vaikutusta. Kuvion 14 perusteella näyttäisi siltä, että lähitömuuton vilkkauksen ja työpaikkakasvun välillä on varsin selvä yhteys. Lama-vuosina, kun työpaikkojen määrä väheni, myös suhteellinen muuttovilkkaus oli alimmillaan kaikilla alueilla. Työpaikkojen määrän kääntyessä kasvuun myös muutto vilkastui. Työllisyyskasvu saavutti kuitenkin huippunsa jo 1997, mutta muutto jatkoi edelleen kasvuaan. Kuntien välisessä muutossa lähihistorian vilkkain vuosi koettiin vuonna 2001.

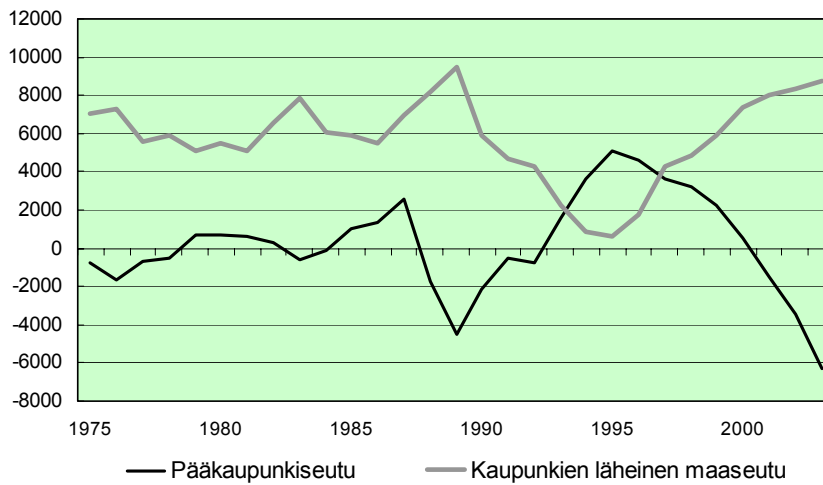

Lähde: Tilastokeskus, Altika ja Kansantalouden tilinpito

Kuvio 14. Muiden kuin 18-21-vuotiaiden lähtömuutto suhteessa vastaavaan väestöön ja työllisyyden muutos kansatalouden tilinpidon mukaan vuosina 1976-2003.

Ennen lamaa muuton vilkkaus ja työllisyyskehitys kulkivat melko samantaisesti kaupunkien ja kaupunkien läheisen maaseudun osalta. Harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla yhteys oli kuitenkin heikompi eikä muuttovilkkaudessa tapahtunut kovin suuria muutoksia. Työllisyyden kasvun ja muuton selvä yhteys perustuukin pitkälti laman aikaiseen selvään laskuun sekä työllisyydessä että muutossa.

Muuttovilkkauden lasku 1990-luvun alussa ei kuitenkaan ole niin selvä kuin miltä sen kuviossa 14 näyttää. Kuvion perusteella muuttovilkkaus oli alimmillaan kaikilla alueilla vuonna 1992 ja suhteellinen muutto oli tällöin selvästi vähäisempää kuin sitä ennen tai sen jälkeen. Muuttovilkkauden tarkastelu ikäluokittain, kuten kuviossa 11, paljastaa kuitenkin, ettei muuttovilkkaus ollut kaikissa ikäluokissa alhaisimmillaan 1992. Muuttovilkkaimmilla ikäluokilla muutot olivat vähäisempiä ennen 1980-luvun puoltaväliä. Ainoastaan 0-4-vuotiailla muuttovilkkaus oli lamavuosien selvästi alhaisinta. Muilla ikäluokilla ero 1980-luvun alkuun ei ole kovin merkittävä tai muuttovilkkaus oli 1980-luvulla alhaisempi.

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kuvio 15. Muiden kuin 18-21-vuotiaiden nettomuutto vuosina 1975-2003 (henkilöä).

Kuvio 11 osoittaa, että laman aikana muutto kyllä väheni kaikissa ikäluokissa, kun sitä verrataan 1980-luvun lopun nousukauden muuttoon. Vaikutus ei kuitenkaan ole niin voimakas kuin koko väestöä tarkasteltaessa saattaisi olettaa. Muuttotarkasteluissa pitäisikin ikärakenne ottaa huomioon. Koko väestön osalta alhaisimman muuttovuoden ajoittuminen vuoteen 1992 ei ole seurausta pelkästään työmarkkinatilanteesta, vaan myös väestön ikäjakauman muutoksesta. Samanaikaisesti laman kanssa sattui myös muuttoikäisen väestön osuus olemaan alhainen, koska vuosina 1972-73 syntyneet ikäluokat ovat pieniä.

Ikäluokittainen tarkastelu osoittaa, että muuttovilkkaus kasvoi kaikissa ikäluokissa myös lamasta toivuttaessa. Kuitenkin myös muilla ikäluokilla kuin aiemmin tarkastellulla 18-21-vuotiailla muutto kasvoi 1990-luvun lopulla niin paljon, että on sen taustalla on myös muita tekijöitä kuin pelkkä talouden piristyminen. Osittain taustalla on jo edellä mainittu muutos opiskelumuutossa, joka vaikuttaa myös muissa nuorissa ikäluokissa kuin 18-21-vuotiaat.

Asuntokannan rakenne ja asuntojen hinnat vaikuttavat kaupunkien ja niiden kehyskuntien muuttoon

Oletettavasti muuttovilkkautta on lisännyt myös asuntomarkkinatilanne viime vuosina. Alhaiset korot ja kohonneet asuntojen hinnat, varsinkin keskuksissa, on saanut monet muuttamaan asunnon perässä kunnasta toiseen. Suurissa kaupungeissa asuntokannasta pienempi osuus on lapsiperheille sopivia kuin ympäröivillä alueilla.

Aluetalouksien kehitys vaikuttaa muuton suuntaan

Muuton yleisin tason lisäksi on kiinnostavaa tietekin myös muuton suunta ja tähän paikallisilla olosuhteilla, kuten työmarkkinoilla, on merkitystä. Työpaikkojen lisääntymisen merkitystä tarkasteltiin jo nettomuuton yhteydessä luvun alussa, mutta miten alueelliset työmarkkinat vaikuttavat lähtö- ja tulomuuttoon, joista nettomuutto muodostuu. Böckermanin ja Hämäläisen (2003) mukaan työmarkkinatekijöistä lähtömuuttoa kasvattaa alueen työttömyysaste ja tulomuuttoa taas lisää alueen tulotaso ja bkt:n kasvu.

Myös tässä työssä tehdyt estimoinnit antavat samanlaiset tulokset. Lähtömuuttomallissa kunnittaisen työttömyyssuhteen (työttömät/työikäinen väestö) ero koko maahan on erittäin merkitsevä selittäjä lähtömuuttomallissa, kun taas kunnan työllisten muutos on erittäin merkitsevä selittäjä tulomuuttomallissa. (Muuttomalleista tarkemmin liitteessä) Näiden tulokset siis tukevat intuitiivisesti järkevää ajatusta, että muuttajat lähtisivät korkean työttömyyden ja suuntaisivat alueille, jossa talous kasvaa nopeimmin. Ennustemallin tulosten perusteella työmarkkinatekijät eivät kuitenkaan vaikuta kovin voimakkaasti lähtö- ja tulomuuton tasoon. Toisaalta muuttoliikkeen suunta voi muuttua varsin radikaalistikin melko pienistä muutoksista lähtö- ja tulomuutossa.

Suurten ikäluokkien paluumuutosta ei merkkejä

Valtaosalla suomalaisista on juuret maaseudulla. Yhteiskunnan nopea muutos 1960- ja 1970-luvuilla ja samaan aikaan osunut suurten ikäluokkien tulo aktiivisimpaan muuttoikään saivat aikaan suuret muuttovirrat kaupunkiin. Tämänkin jälkeen maaseudulta on tasaisesti muutettu kaupunkiin. Erilaisissa kyselytutkimuksissa on tullut esiin se, että potentiaalinen kiinnostus pa-

luumuuttoon maalle on suurta varsinkin lapsuutensa maalla viettäneiden keskuudessa.

Toisaalta kuitenkin eri tutkimuksissa saadut potentiaaliset maallemuuttajamäärät ovat hyvin erilaisia. Haliseva – Soilan (1993) tutkimuksessa 5 prosenttia vastasi suunnittelevansa muuttoa maalaiskuntaan ja puolet arvioi sen suuntautuvan haja-asutusalueelle. Maaseutuyrittäjyyden edistämiskeskuksen kyselytutkimuksessa (Heinonen 2000) jopa viidesosa suurissa kaupungeissa asuvista olisi kiinnostunut maaseudulla työskentelystä tai yrittämisestä.

Hunnakon ja Palmin (2002) tutkimuksen mukaan 50-60-vuotiaiden kaupunkilaisista 16 % aikoi muuttaa maaseudulle. (Kysymyksessä käytettiin nimenomaan ilmaisua ”aiotteko muuttaa”) Tämä merkitsisi noin 60 000 ihmisen muuttamista. Lisäksi 23 % ilmoitti käyttävänsä loma-asuntoaan kakkosasuntona. Suurin osa maaseudulle muuttoa suunnittelevista on asunut maaseudulla lapsuudessaan, mutta vain joka kolmas harkitsee muuttoa synnyinseuduille. Keskusten lähialueet koetaan houkuttelevimmiksi alueiksi.

Eläkeikää lähestyvien muutossa onkin havaittavissa selvä ikävaihe, jolloin maaseutualueet saavat muuttovoitto ja kaupungit menettävät. Muutto maaseudulle on ainakin tähän asti alkanut jo no 50-vuotiaana ja saavuttaa huipunsa ennen virallista eläkeikää. Muuttajien määrä ei kuitenkaan ole kovin suuri, sillä ikääntyessä ihmisten muuttoalttius pienenee, kuten kuvioista 10 ja 11 voidaan havaita. Eläkeikää lähestyvistä vain alle 2 prosenttia ylipäätään muuttaa asuinkuntaa eikä muuttoalttius on kohonnut vanhimmissa ikäryhmissä 1990-luvulla kovinkaan paljon.

Koska maaseudulle suuntautuva muutto eläkeiän kynnyksellä ajoittuu selvästi ennen 65 ikävuotta, täytyisi suurten ikäluokkien muuton olla jo käynnissä. Muuttotilastoissa tästä onkin viitteitä (taulukko 9). 55-64-vuotiaiden ikäluokassa pääkaupunkiseutu on selvästi muuttotappiollinen ja maaseutualueet saavat muuttovoittoa. Tämä suuntaus on myös vahvistunut viime vuosien, mikä on varmasti osittain seurausta suurten ikäluokkien tulosta tähän ikäryhmään. Eläkeikää lähestyvien muutto maaseudulle voikin tästä vielä kasvaa lähivuosina, mutta muutto tuskin kasvaa kovin suuriin mittoihin. Lisäksi täytyy huomata, että 65 ikävuoden jälkeen maaseudun muuttovoitto kääntyy nopeasti muuttotappioksi. Tässä iässä muuton suurin paino suuntautuu pieniin kaupunkeihin, muutetaan lähelle entistä kotiseutua, mutta kuitenkin lähelle palveluita.

Taulukko 9. Keskimääräinen nettomuutto vuodessa 55-64-v. ja yli 65-vuotiaiden ikäryhmissä (henkilöä).

55-64-vuotiaiden nettomuutto vuodessa				
	1985-89	90-94	95-99	00-03
Pääkaupunkiseutu	-595	-612	-560	-831
Muut suuret kaupungit	-21	-81	-67	-16
Muut kaupungit	165	43	-22	99
Kaupunkien läheinen maaseutu	98	144	6	-52
Ydinmaaseutu	201	281	362	442
Harvaan asuttu maaseutu	153	226	281	357
Yli 65-vuotiaiden nettomuutto vuodessa				
	1985-89	90-94	95-99	00-03
Pääkaupunkiseutu	-250	-149	-130	-313
Muut suuret kaupungit	111	30	124	109
Muut kaupungit	258	164	166	326
Kaupunkien läheinen maaseutu	-43	5	-87	-112
Ydinmaaseutu	-29	1	-18	4
Harvaan asuttu maaseutu	-47	-51	-55	-13

Lähde: Tilastokeskus, Altika

Kaiken kaikkiaan kyselytutkimusten antamat arviot mahdollisesta muuttajien määrästä tuntuvat tapahtuneisiin muuttomääriin nähden korkeilta. Muuttoaikomuksia koskevia lukuja voidaan verrata maalle suuntautuvaan tulomuuttoon, joka 55-64 -vuotiaiden ikäryhmässä on noin 5 500 henkeä ja luku sisältää myös tulomuuton muilta maaseutualueilta. Näin ollen kymmenessä vuodessa tässä ikäluokassa kertyy tulomuuttoja kaikilta alueilta yhteensä vajaat 60 000. Toisin sanoen kaupunkilaisille suunnatut kyselyt antavat koko maan tasolle korotettuna melko hyvän arvion maaseudun tulomuutosta, mutta niiden perusteella ei voi tehdä arvioita maaseudun toivomasta väestön lisäyksestä tai nettomuutosta. Kyselytutkimusten perusteella ei myöskään voi tehdä muuton vilkastumista koskevia johtopäätöksiä, koska niissä ei tavallisesti verrata muuttoaikomuksia toteutuneisiin muuttoihin tai aiempaan ajankohtana tehtyihin kyselyihin. Kyselytutkimusten antamia lukuja ei voine myöskään tulkita muuttoaikomuksiksi, vaan ne kuvaavat lähinnä potentiaalista kiinnostusta, josta on vielä useita askelia todellisen muuttopäätöksen tekemiseen. Suomalaiset halusivat asua usein maalla, mutta realistisena haaveen toteutumista pitää noin kymmenen prosenttia (Virtanen, 2003).

4 TYÖMARKKINOILTA POISTUMAT

Eläkkeelle siirtyminen myöhentymässä

Työvoiman tarjontaan vaikuttaa pitkällä aikavälillä olennaisesti se kuinka pitkään ikääntyvät pysyvät työmarkkinoilla. Vanhuuseläkeikä on Suomessa tällä hetkellä 65 vuotta, mutta suurin osa työntekijöistä jättää työelämän ennen tätä. Alasta riippuen vanhuuseläkkeelle voi päästä jo aikaisemminkin, ja osa siirtyy työelämän ulkopuolelle erilaisten varhaiseläkejärjestelyiden kautta. Melko suuri osa työllisistä poistuu ennen eläkkeelle jäämistä työmarkkinoilta työttömyyden kautta palaamatta enää ennen eläkkeelle siirtymistä työelämään. Pitkällä aikavälillä ikääntyneiden työvoimaan osallistumis- ja työllisyysasteet ovat alentuneet merkittävästi. Kuitenkin viime vuosina eläkeikää lähestyvien työmarkkinoille osallistuminen on jälleen lisääntynyt (kuvio 7).

Siihen miten korkeiksi ikääntyvien työvoimaosuudet tulevaisuudessa voivat nousta, vaikuttaa useita asioita. Ensinnäkin viime vuosien kokemukset viittaavat siihen, että työvoimaosuuksien nousu on selvästi yhteydessä talouskasvuun ja työvoiman kysyntään. Yleinen tilanne työmarkkinoilla vaikuttaa mm. sitä kautta, että ikääntyvät eivät joudu yhtä usein työttömiksi kuin heikon työllisyyskehityksen aikana. Toiseksi myös henkilökohtaiset ominaisuudet ja työolosuhteet näyttävät vaikuttavan paljon (Rantala ja Ronppainen, 2004). Kolmanneksi vaikutusta on sillä, miten työntekijät ja työnantajat reagoivat eläkeuudistuksen yhteydessä tehtyihin muutoksiin, joilla pyritään sekä siirtämään keskimääräistä työstä poistumisikää nykyistä myöhemmäksi että lisäämään kannustimia jatkaa työssä yli "virallisen" eläkeiän. Ensimmäiset kyselyt viittaavat siihen, että eläkkeelle jääminen ei myöhenny merkittävästi eläkeuudistuksen voimassaolon ensimmäisinä vuosina. Työssä jatkavat nykyistä pidempään 60–62-vuotiaat. Toisaalta uusi alaikäraja houkuttelee huomattavaa osaa jäämään eläkkeelle jo 63-vuotiaana (Tuominen ja Pelkonen, 2004)

Monet ilmiöt viittaavat siihen, että ihmisillä on halua poistua työelämästä ennen varsinaista eläkeikää. Tällöin enempiä kannustimien muuttaminen kuin voimakas talouskasvukaan ei ole tae työmarkkinoille osallistumisen lisääntymiselle, vaikka työvoiman kasvava kysyntä loisi tälle aiempaa paremmat mahdollisuudet. Kuitenkin aikaisemmat kokemukset viittaavat vahvasti siihen, että ainakin hyvän talouskasvun aikana ikärajojen muuttaminen työelämästä poistumisväylissä (kuten "työttömyyseläkeputkessa") siirtää työelämästä

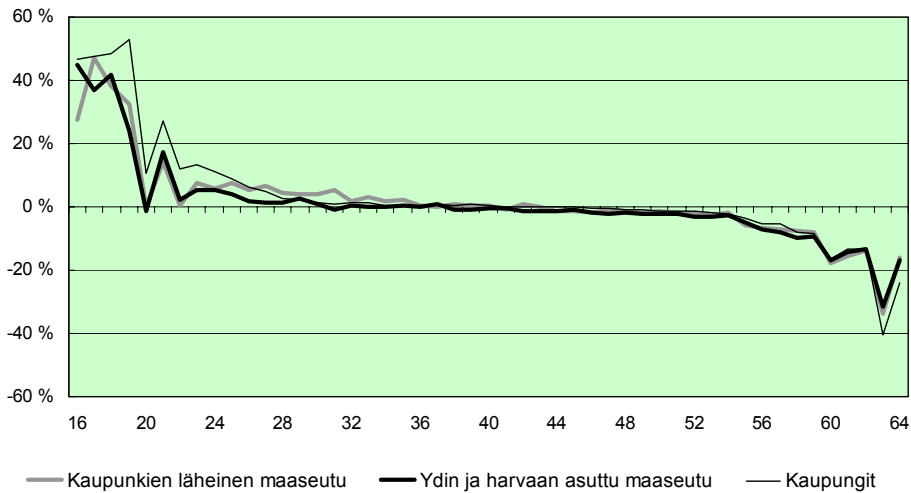
poistumista (Ilmakunnas, 2001). Työvoiman kysynnän kasvaessa ei ole yhtä paljon ikääntyneiden irtisanomisia, jolloin he jatkavat pitempään työelämässä. Sen sijaan, jos he jäävät työttömiksi paluu työelämään on epätodennäköistä hyvänkin kysynnän aikana.

Eläketurvakeskuksen (2002) arvioiden mukaan keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä siirtyisi vuoteen 2008 mennessä eteenpäin vain 0,6 vuotta, mutta hyvin pitkällä aikavälillä 3 vuotta. Keskimääräinen työmarkkinoilta poistumisikä on alhaisempi kuin eläkkeelle jäämisen ikä. Työmarkkinoilta poistumiseen vaikuttaa mm. työllisyystilanne. Ikääntyneiden todennäköisyys palata työmarkkinoille työttömyyden jälkeen on muita ikäryhmiä pienempi. Tämän on saanut aikaan mahdollisuus käyttää työttömyyseläkeputkea. Lisäksi taustalla on mm. se, että vanhemmilla ikäluokilla on ollut selvästi nuorempia ikäluokkia heikompi koulutus. Hyvä työvoima kysyntä alentaa ikääntyneiden työttömyysriskiä. Lisäksi työttömyyseläke nykymuodossaan lakkaa. Samaan aikaan ikäluokkien väliset koulutuserot ovat kaventumassa. Nämä seikat puoltavat sitä, että ikääntyneet pysyisivät tulevaisuudessa ainakin hyvän talouskasvun oloissa nykyistä pitempään töissä.

Nykyisin poistuma alkaa kasvaa 54 ikävuoden jälkeen

Nykyisestä työllisistä poistuman ajoittumisesta (ja työlliseksi siirtymistä) saa käsityksen kuviosta 16. Kuviossa on vertailtu samojen 1-vuotiskäryhmien työssäkäyvien määrää kahtena peräkkäisenä vuonna. Kuvio kertoo, kuinka monta prosenttia vuonna 2001 esimerkiksi 60-vuotiaiden työllisyys oli pienempi kuin saman ikäryhmän työllisyys 59-vuotiaina vuotta aiemmin, tai vastaavasti nuoremmissa ikäluokissa kuinka paljon kuhunkin yksivuotiskäryhmään on tullut uusia työllisiä vuonna 2001.

Noin 54 ikävuoden jälkeen poistuma työllisyydestä alkoi selvästi kasvaa verrattaessa ikäluokkien työllisyyttä vuosina 2000 ja 2001. 59-ikävuoteen asti poistuman osuus pysyi alle 10 prosentissa, mutta 60-vuotialla poistuma selvästi kasvaa. Suhteellisesti suurin poistumaikä ennen 65 ikävuotta on 63 kohdalla, jolloin monet julkisella sektorilla työskentelevät saavuttavat vanhuuseläkeiän. 65-vuotiaiden poistumaa kuvioon ei ole merkitty. Silloin kaikki ovat oikeutettuja vanhuuseläkkeeseen ja työelämässä jatkaa enää vain muutama prosentti ikäluokasta.

Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 16. Muutos 1-vuotiskäryhmien työssäkäynnissä ennen 65 ikävuotta vuosien 2000 ja 2001 välillä (ikä vuonna 2001).

Vuosien 2000 ja 2001 perusteella erot maaseudun ja kaupunkien välillä ovat ikäluokkaan suhteutetuissa poistumisissa varsin pieniä (kuvio 16). Paljon suurempia alueelliset erot ovat työelämään siirtymisessä nuorilla ikäluokilla. Poistumisissa eroja on lähinnä siinä, että maaseudulla poistumat ovat suurempi ennen 59 ikävuotta ja kaupungeissa ne ovat suurempia 63 ja 64 ikävuoden kohdalla.

Työelämästä poistumiset ajoittuvat siis varsin pitkällä ikäjaksolle ja poistumisen syyt ovat moninaiset. Tämän vuoksi onkin vaikea tarkasti arvioida miten suuri tulee olemaan nykyisin työelämässä olevien vuosittainen poistuma lähivuosina. Poistumista voidaan tehdä laskelmia olettamalla jokin poistumisvauhti nykyisin työllisinä oleville.

Poistumalaskelman tekotapa

Eräs tapa tehdä oletuksia poistumista on olettaa ikäluokkien poistumien olevan myös tulevana vuosina suhteellisesti samansuuruisia kuin nykyäänkin. Tämän luvun laskelmissa poistumaoletukset tehty vuosien 2000 ja 2001 työssäkäyntitietojen perusteella. Tämä laskemistapa saattaa yliarvioida hieman poistuman määrää tarkastelujakson myöhempinä vuosina, jos eläkkeelle jään-

ti siirtyy myöhäisemmäksi. Se onkin ymmärrettävä nykykäyttämiseen perustuvana peruslaskelmana, jossa ei ole otettu huomioon eläkepolitiikan tms. muutoksia.

Laskelmat on tehty kahdella eri tavalla. Ensimmäinen arvio on tehty laskemalla poistumakertoimet kaikille työssäkäyville yhteensä tarkasteltavilla kuudella alueella ja toinen arvio laskemalla poistumakertoimet toimialoille koko maassa. Ensimmäisessä laskentatavassa on siis periaatteessa otettu huomioon erot poistumisissa eri alueiden välillä. Toisessa tavassa taas on otettu huomioon erot poistumisissa toimialojen välillä. Laskentatavat eivät kuitenkaan täysin ota huomioon mahdollisia alueellisia eroja toimialojen sisällä. Alue-erot voivat olla seurausta ainoastaan toimialarakenteesta, jolloin "varsinaisia" alue-eroja ei ole ollenkaan. Tai sitten toimialojen sisällä on tuntuvia alue-eroja, mutta toimialarakenne on sellainen, että erot eivät paljastu, kun tarkastellaan alueen kaikkien toimialojen työllisiä yhdessä. Kummankin eron huomioonottaminen erikseen samoissa laskelmissa olisi ollut hankalaa, koska tällöin 1-vuotisikäluokat monessa tapauksessa olisivat olleet hyvin pieniä.

Erot alueiden välillä eivät ole kovin suuria. Selvästi suurempia erot ovat eri toimialojen välillä. Julkishallinnossa, koulutuksessa, terveydenhuollossa ja sosiaalipalveluissa suurin poistuma ajoittuu 63 ikävuoteen. Vuosina 2000-2001 näillä aloilla 63 -vuotiaiden poistuma oli 60-70 % edellisestä vuonna työssä olleista. Yksityisellä puolella, teollisuudessa, kaupassa ja muissa yksityisissä palveluissa, poistumat alkavat kasvaa hieman aikaisemmin kuin julkisella puolella, mutta ennen 65 ikävuotta ei ole yhtään varsinaista suurta poistumavuotta. Näillä toimialoilla selvästi suurempi osa työllisistä onkin töissä 65 ikävuoteen asti.

Työntekijöiden vaihtuvuus lisääntyy maaseudulla kolmanneksella

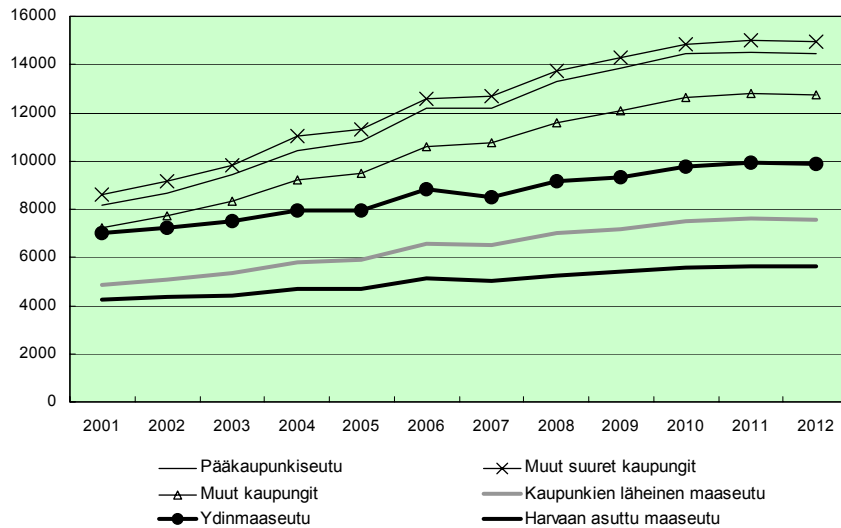
Kummallakin laskentatavalla poistumat ovat hyvin samankaltaisia. Ensimmäisinä laskentavuosina laskelmissa on selvä ero, mutta ero kapenee nopeasti lähes olemattomaksi ja kokonaispoistuma vuosina 2003-2012 on lähes saman suuruinen kummallakin laskentatavalla (taulukko 10). Maaseudulla yhteenlaskettu poistuma on vuosina 2003-2012 reilut 200 000 henkeä. Absoluuttisesti poistuma kaupungeissa on selvästi suurempi, mutta suhteessa alueella työssäkäyviin maaseudulla poistuma on jonkin verran suurempi. Maaseudulla siis koetaan jonkin verran suurempi työntekijöiden vaihtuvuus ikääntymisen edetessä.

Poistumia ei kuitenkaan pidä tulkita työllisten vähenemisenä tänä aikana, sillä toki nuoria ikäluokkia tulee työmarkkinoille saman aikaisesti. Tässä mielessä ero maaseudun ja kaupunkien välillä kuitenkin jonkin verran kasvaa, sillä kaupungeissa nuorten ikäluokkien koko on suurempi ja lisäksi ainakin vuosien 2000 ja 2001 perusteella suurempi osa nuorista ikäluokista tulee työelämään. Näin ollen voi päätellä, että nuorten ja nyt työelämän ulkopuolella olevien mahdollisuudet löytää työpaikka paranevat. Edellytyksenä on luonnollisesti se, että talouskehitys kokonaisuutena on sellainen, että työpaikkojen määrä ei vähene.

Vaikka poistuma suhteessa nykyisiin työssäkäyviin onkin maaseudulla suurempi kuin kaupungeissa, on poistumien kasvu verrattuna nykyisiin poistumiin laskelman mukaan selvästi maltillisempaa maaseudulla. Kun vuosittaisen poistuminen määrä lähes kaksinkertaistuu pääkaupunkiseudulla reilusta 8000 hengestä vajaaseen 16000 henkeen vuonna 2011, kasvavat poistumat harvaan asutulla maaseudulla vain noin 30 prosenttia, reilusta 4000:sta vajaaseen 6000:een. Ydinmaaseudulla ja kaupunkien läheisellä maaseudulla poistumien kasvu on jonkin verran suurempaa, mutta joka tapauksessa pienempää kuin kaupungeissa. Koko maassa poistuma oli vuonna 2001 noin 40 100, eli 1,8 % suhteessa saman vuoden työllisiin, ja vuoteen 2011 mennessä poistuma kasvaisi ikääntymisen myötä 65 500 henkilöön vuodessa.

Taulukko 10. Poistuma yhteensä vuosina 2003-2012 (henkilöä) ja poistuma suhteessa vuoden 2001 työssäkäyviin, % työssäkäyvistä.

	Toimialaeroilla lasket- Alue-eroilla laskettuna tuna			
Pääkaupunkiseutu	130 700	23 %	125 700	22 %
Muut suuret kaupungit	127 800	24 %	130 300	25 %
Muut kaupungit	109 600	27 %	110 200	27 %
Kaupunkien läheinen maaseutu	65 900	27 %	66 900	27 %
Ydin maaseutu	87 600	28 %	88 700	29 %
Harvaan asuttu maaseutu	48 400	29 %	51 500	31 %
Koko maa	569 900	25 %	573 200	26 %

Kuvio 17. Toteutunut poistuma vuonna 2001 ja alue-erojen perusteella laskettu poistuma vuosina 2002-2012.

Vaikka poistumien kasvu on merkittävää, vaikutus työmarkkinoille ei ole lyhyellä aikavälillä välttämättä kovin voimakas. Tällä hetkellä esimerkiksi harvaan asutulla maaseudulla on noin 40 000 työtöntä. Poistuman lisääntyminen 2000 hengellä on sen verran pieni, että se ei ratkaise työttömyysongelmaa lyhyellä tai keskipitkällä aikavälillä.

Eniten työelämästä poistujia vuoden 2011 tienoilla

Laskelmien mukaan työmarkkinoilta poistumisen huippu ajoittuu vuoden 2011 tienoille (kuvio 17). Tästä eteenpäin poistuvat ikäluokat taas pienenevät. Poistumien huippu ajoittuu juuri vuosille, jolloin sotien jälkeen syntyneet ikäluokat tulevat vanhuuseläkeikään. Pieni hyppäys poistumissa vuoden 2006 kohdalla on puolestaan seurausta välirauhan ikäluokkien tulosta 65 vuoden ikään.

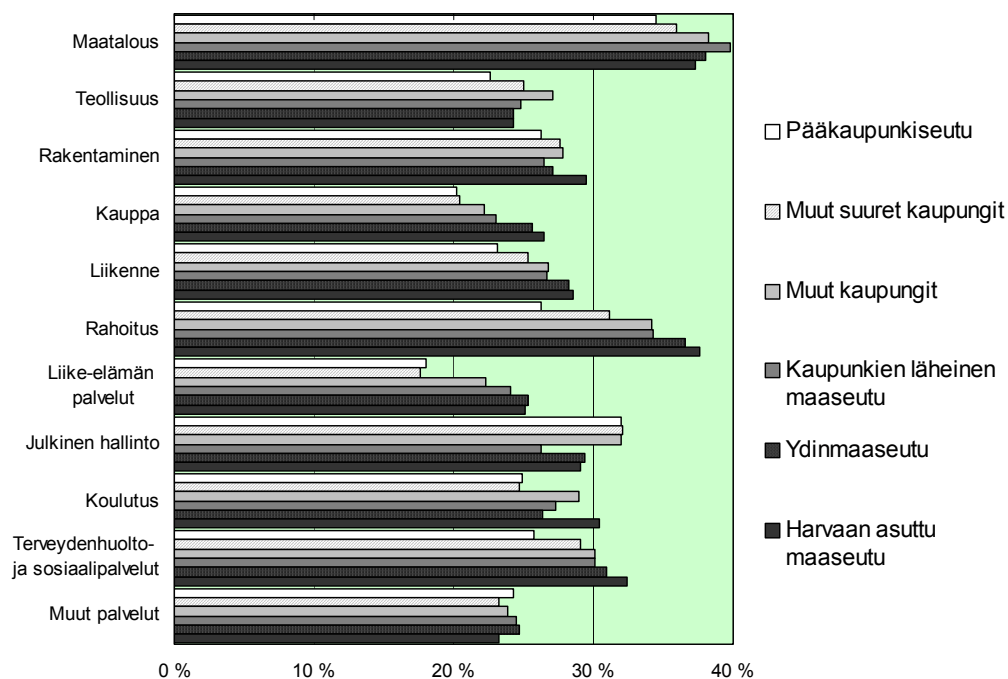
Taulukko 11. Poistuma toimialoittain vuosina 2003-2012 ja poistuma suhteessa vuoden 2001 työssäkäyviin.

	Kaupunkien läheinen maaseutu	Ydinmaaseutu	Harvaan asuttu maaseutu	Kaupungit	Koko maa	
Maatalous	6300 40 %	18500 38 %	10400 37 %	4300 37 %	39600	38 %
Teollisuus	15600 25 %	17900 24 %	6600 24 %	68000 25 %	108100	25 %
Rakentaminen	5300 26 %	5000 27 %	2600 29 %	23400 27 %	36200	27 %
Kauppa	5800 23 %	6800 26 %	3700 26 %	42000 21 %	58400	22 %
Liikenne	3500 27 %	4900 28 %	2900 29 %	31500 25 %	42800	25 %
Rahoitus	800 34 %	1600 37 %	800 38 %	10600 29 %	13800	30 %
Liike-elämän palvelut	4200 24 %	3900 25 %	2300 25 %	39100 19 %	49400	20 %
Julkinen hallinto	3200 26 %	3700 29 %	2700 29 %	28500 32 %	38200	31 %
Koulutus	4300 27 %	5500 26 %	3700 30 %	27200 26 %	40600	26 %
Terveystenhoito- ja sosiaalipalvelut	11200 30 %	12700 31 %	7500 32 %	59200 28 %	90600	29 %
Muut	5700 23 %	7000 23 %	5100 23 %	34200 21 %	52200	21 %

Maataloudesta poistuma suurin

Poistumien suhteellinen koko vaihtelee toimialoittain ja myös toimialojen sisällä alueittain, mutta laskelman perusteella erot eivät ole kovin suuria (kuviot 18 ja 19). Suurimmat erot poistumien rakenteessa johtuvat toimialarakenteiden eroista. Tässä suhteessa maaseutualueet poikkeavat kaupungeista ja myös toisistaan.

Suhteellisesti suurimmat poistumat ovat kaikilla alueilla maataloudessa. Maaseudulla vuosien 2003-2012 yhteenlaskettu ikärakenteen takia tapahtuva poistuma maataloudesta on noin 40 prosenttia suhteessa vuoden 2001 työssäkäyviin. Sekä harvaan asutulla että ydinmaaseudulla maataloudesta poistuvat muodostavat suurimman osan kaikista poistujista, eli yli 20 prosenttia kokonaispoistumasta. Kaupunkien läheisellä maaseudulla maataloudesta poistuvat muodostavat kuitenkin vain vajaat 10 % poistujista. Kokonaisuudessa maataloudesta poistuisi tähän nykyvauhtiin perustuvan laskelman mukaan noin 40 000 henkeä vuosina 2003-2012. Poistuma ei tarkoita samaa kuin maatalouden työpaikkojen väheneminen. Poistuma on se henkilömäärä, joka

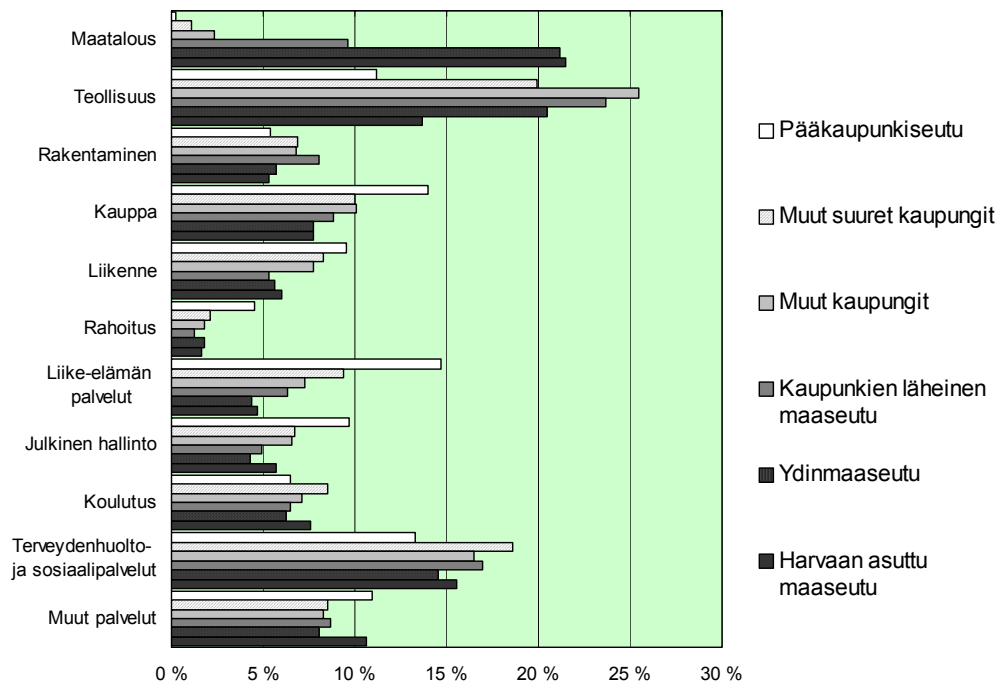
Kuvio 18. Vuosien 2003-2012 poistumien suhde toimialan työssäkäyviin vuonna 2001.

lopettaa työskentelyn maataloudessa iän takia. Maatalouden työllisten määrän muutos riippuu siitä, kuinka monelle poistujalle tulee jatkaja, ja myös siitä kuinka moni poistuu muusta syystä kuin iän takia.

Myös teollisuudesta ja hoivasektorilta paljon poistujia

Kaupunkien läheisellä maaseudulla suurin osa poistujista tulee teollisuudesta, lähes neljännnes. Myös ydinmaaseudulla teollisuudesta poistujia on paljon, lähes yhtä paljon kuin maataloudesta. Toisaalta teollisuudessa poistujien määrä suhteessa nykyiseen työvoimaan on pienempi kuin useimmilla toimialoilla. Vuosina 2003-2012 teollisuudesta näyttäisi poistuvan maaseutualueilla (ml. kaupunkien läheinen maaseutu) noin 40 000 henkeä.

Kolmas suuri poistumatoimiala on terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelut, jonka osuus kokonaispoistumista on noin 15 %. Maaseutualueilla terveydenhuollosta ja sosiaalipalveluista poistuu laskelman perusteella reilut 30 000 henkeä vuosina 2003-2012. Nykyisiin työpaikkoihin suhteutettuna terveyden-

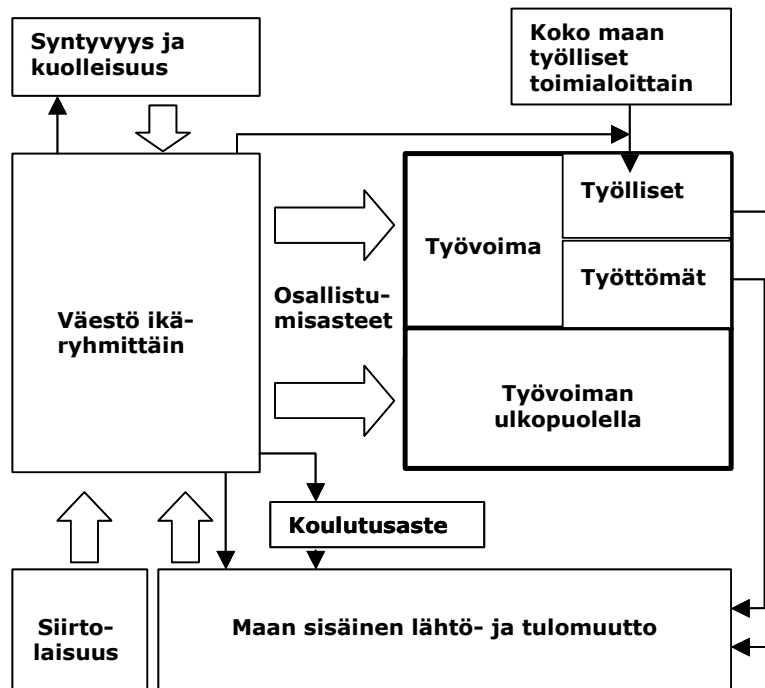
Kuvio 19. Osuus poistumasta toimialoittain vuosina 2003-2012.

huollon ja sosiaalipalveluiden poistuma on myös suhteellisen suuri. Maaseutu-alueilla suurempi poistuma on ainoastaan edellä mainitussa maataloudessa ja rahoituspalveluissa. Rahoituksen poistuma on kuitenkin määrällisesti varsin pieni. Terveystenhoito- ja sosiaaliala poikkeaa kuitenkin maataloudesta olennaisesti siinä, että siellä työpaikkoja ei katoa, vaan lähtevien tilalle tarvitaan uusia tekijöitä. Maataloudesta sen sijaan työpaikkoja katoaa ja ala tarjoaa töitä vähemmälle määrälle uusia ihmisiä kuin poistujia on.

5. ARVIOITA MUUTTOLIIKKEESTÄ JA VÄESTÖKEHITYKSESTÄ

5.1 Laskelman toteuttamistapa ja oletukset

Työvoiman ikääntymisen ja työmarkkinoilta poistumisen vaikutuksia muuttoliikkeeseen ja alueelliseen väestökehitykseen arvioidaan laskelmalla, jossa pyritään ottamaan huomioon muuttoliikkeen, väestökehityksen ja työmarkkinoiden keskinäinen yhteys. Laskelmia varten on tehty kunta-pohjainen laskentakehikko vuoteen 2012. Kehikossa työmarkkinat vaikuttavat yhdessä koulutuksen kanssa muuttoliikkeeseen, joka puolestaan yhdessä syntyvyyden ja kuolleisuuden kanssa muuttaa alueen väestön määrää ja rakennetta. Kehikko muodostuu sekä ekonometrisen mallituksen perusteella saaduista riippuvuuksista että puhtaasti laskennallisista riippuvuuksista, jotka ovat kehikon käyttäjän päätettävissä.

Kuvio 20. Projektissa käytetyn laskentakehikon osien yksinkertaistetut vaikutussuhteet.

Laskentakehikossa alueen kunkin hetkinen väestö luo pohjan kulloisellekin työvoiman määrälle. Alueittaiset ja ikäryhmittäiset työvoimaosuudet ovat kehikon käyttäjän päätettävissä ja niiden avulla väestöstä saadaan kunkin alueen työvoiman määrä. (Työvoiman ulkopuolella olevien määrä jää jäännökseksi.) Työvoima jakautuu edelleen työttömiin ja työllisiin. Kunkin alueen työllisten ennustettu määrä saadaan käyttämällä toimialoittaisia työvoiman kysynnän ennusteita ja jakamalla kunkin toimialan kysyntä alueille niiden nykyisen toimialoittaisen työvoiman suhteessa. Väestösidonnaisten alojen osalta alueittaista työvoiman kysyntää korjataan väestön määrän ennusteen avulla. Kun työvoiman ja työllisten määrä on näin saatu, työttömien määrä jää jäännökseksi.

Väestön määrään vaikuttaa puolestaan syntyvyys- ja kuolleisuus sekä muuttoliike ml. siirtolaisuus. Muuttoliikettä on tarkasteltu erikseen koulutukseen siirtyvien eli 18-21-vuotiaiden ryhmässä ja muissa ikäryhmissä. Sekä lähtömuutto että tulomuutto on mallitettu erikseen siten, että muiden kuin opiskelunsa aloittavien 18-21-vuotiaiden lähtömuutto riippuu koko maan ja lähtöalueen työmarkkinakehityksestä, koulutustasosta ja ikärakenteesta. (Malleista ja kehikosta tarkemmin liitteessä.) Tulomuuttoon vaikuttavat lähtömuuton määrä ja tuloalueen työmarkkinoiden kehitys.

18-21-vuotiaiden ikäluokka on jätetty mallista pois ja arviot muuton suhteellisesta määrästä on tehty viime vuosien kehityksen perusteella. 18-21-vuotiaiden muuttoon ovat ennen kaikkea vaikuttaneet muutokset koulutuspolitiikassa ja muuttotilastoinnissa, ja näiden tekijöiden mallintaminen tai tulevan kehityksen ennakoiminen olisi ollut hankalaa. Tämän ikäluokan muutto on erittäin vilkasta ja varsinkin nettomuuttoon sillä on hyvin suuri vaikutus.

Muiden kuin 18-21-vuotiaiden muuttomallissa väestöön suhteutettuun lähtömuuttoon vaikuttavat:

- työllisyyden muutos koko maassa,
- työttömyyssuhteen (työttömät/työikäinen väestö) ero koko maahan viivästettynä,
- 15-64-vuotiaiden koulutusaste viivästettynä,
- 0-4 ja 22-41-vuotiaiden osuus ja
- kotikuntalain muutosta kuvaava dummy-muuttuja.

Väestön määrän kasvu lisää muuttaneiden määrää ja päinvastoin, jos suhteellisessa muutossa ei tapahdu muutoksia. Suhteellista muuttoa kasvattaa työllisyyden muutos koko maassa. Työllisyyden kasvaessa uusia työpaikkoja avau-

tuu, jolloin myös työn perässä muuttaminen lisääntyy. Työttömyyssuhteen ero koko maahan puolestaan kuvaa kunnan omien työmarkkinoiden tilan vaikutusta lähtömuuttoon. Alueen korkea työttömyys verrattuna koko maahan kasvattaa lähtömuuttoa ja päinvastoin.

Alueilla, joilla on korkea väestön koulutustaso, muuton todennäköisyys on korkeampi. Lisäksi 0-4 ja 22-41-vuotiaiden osuus on mallissa mukana korvaamassa puutetta, että mallia ei ole tehty ikäluokittain. 18-21-vuotiaiden jälkeen muuttoalittiimmat ikäluokat ovat juuri 0-4 ja 22-41-vuotiaat. Niiden osuuden kasvu lisää myös muuttoja. Dummy-muuttujalla pyritään ottamaan huomioon kotikuntalain muutoksen vaikutus vuodesta 1994 eteenpäin.

Muiden kuin 18-21-vuotiaiden yhteenlaskettuun tulomuuttoon mallissa vaikuttavat:

- lähtömuutto,
- poikkeama koko maan työllisyyden muutoksesta ja
- kotikuntalain muutosta kuvaava dummy-muuttuja.

Tulomuuton mallissa on selittäjänä lähtömuutto, koska lähtö- ja tulomuutto ovat hyvin sidoksissa keskenään. Koko maata ajatellen maan sisäisiä lähtö- ja tulomuuttoja on yhtä paljon, mutta myös alueellisesti muutot ovat usein kytköksissä toisiinsa. Usein lähtömuuton seurauksena jää alueelle asunto vapaaksi ja useassa tapauksessa myös työpaikka, jotka useimmissa tapauksissa myös täytetään. Tulo – ja lähtömuuton muuttuvat siten samaan tahtiin.

Tulomuuttoa poikkeuttaa lähtömuutosta mallissa kunnan työllisyyden muutoksen ero koko maan työllisyyden muutoksesta. Koko maan työllisyyskehitystä parempi tilanne kunnassa lisää tulomuuttoja. Dummy-muuttujalla, samoin kuin lähtömuuttomallissa, pyritään ottamaan huomioon kotikuntalain muutoksen vaikutus vuodesta 1994 eteenpäin.

Laskelmien taustaoletukset

Laskentakehikko tarvitsee lähtötiedoikseen arviot työllisyydestä toimialoittain koko maassa ja työvoimaosuudet 5-vuotiskäluokittain, sukupuolittain sekä alueittain. Lisäksi käyttäjä määrää siirtolaisuuden tason koko maassa, koulutusasteen alueittain, hedelmällisyysluvun ja kuolleisuuskertoimet (ns. eksogeeniset muuttajat).

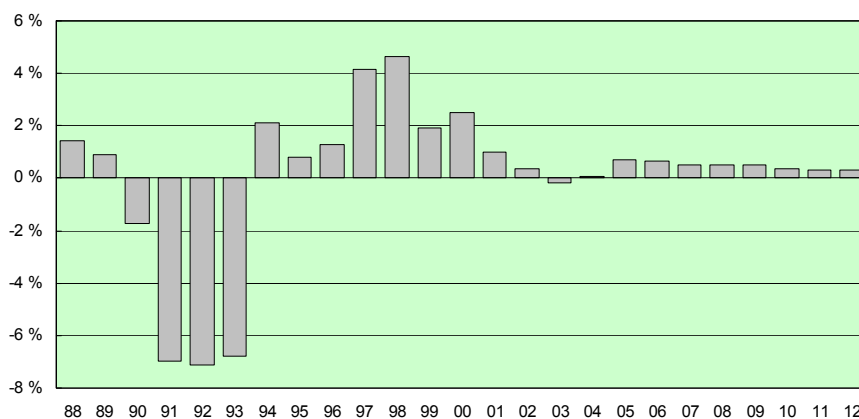
Työllisyys koko maassa

Ensimmäinen laskelman tarvitsema lähtötieto on työllisyyskehitys toimialoittain koko maassa. Työllisyysarvion tekeminen vuoteen 2012 asti on tietenkin

erittäin haastava tehtävä. Paljon lyhyemmänkin ajan ennusteet tulevasta kehityksestä epäonnistuvat usein. Perusteltuja oletuksia tulevasta kehityksestä voidaan kuitenkin tehdä. Laskelmissa on käytetty kahta erilaista vaihtoehtoista työllisyyskehitystä: peruslaskelmaa ja nopean kasvun laskelmaa, joka vaadittaisiin, että päästäisiin Vanhasen hallituksen ohjelmassa asetettuun tavoitteeseen 75 prosentin työllisyysasteesta.

Työn kysyntään vaikuttavat eri toimialojen tuotteiden ja palveluiden kysyntä, Suomen kilpailukyky näiden tuotteiden ja palveluiden tuottajana sekä työn tuottavuuden kehitys. Kaikissa näissä muutos vuoteen 2012 mennessä voi olla varsin merkittävä. Tämän vuoksi työvoiman kysynnän ennustetta on pidettävä vain eräänä mahdollisena kehityksenä, joka tosin on yritetty muodostaa tekohetkellä todennäköisimmän kehityksen perusteella (kuvio 21). Peruslaskelman arvio kysynnästä perustuu keskimääräiseen pitkän aikavälin talouskasvuun ja sitä vastaavaan kokonaistyöllisyyden kehitykseen, joka on jaettu eri toimialojen kesken. Lähtötilanteen suhdannenäkemys on otettu mukaan laskelmaan, mutta varsinaista suhdannevaihteluiden tuomaa heilahattelua ei ole rakennettu sisään uraan.

Peruslaskelmassa työllisyyden keskimääräinen kasvu on 0,4 % vuodessa. Tavoitteeksi asetettuun 75 prosentin työllisyysasteeseen vievässä vaihtoehdossa keskimääräisen vuosikasvun olisi oltava 1,1 %.

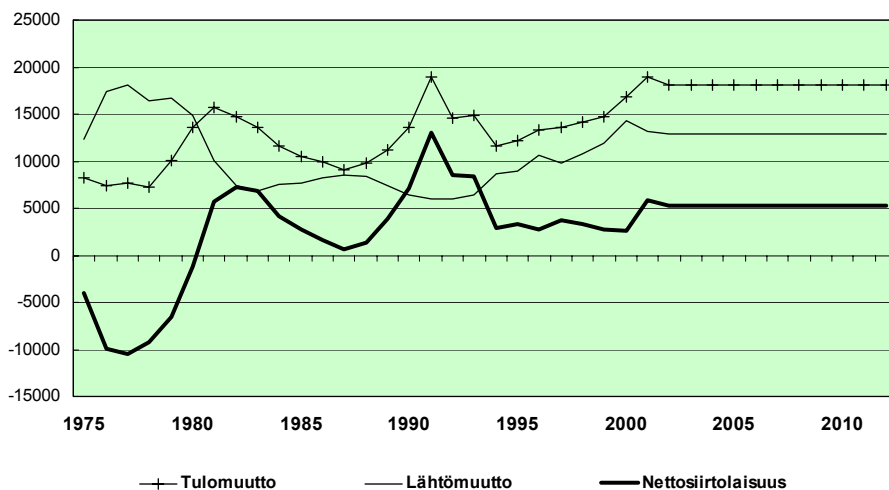

Kuvio 21. Työllisyyden muutos koko maassa työssäkäyntitilaston mukaan vuosina 1988-2001 ja peruslaskelmissa käytetty arvio vuosille 2002-2012.

Peruslaskelmassa suurin muutos työllisten määrässä tapahtuu maataloudessa, jossa vuosina 2004-2012 työpaikat vähenevät yli 30 prosentilla. Teollisuuden työpaikoissa ei arvion mukaan tapahdu suurta muutosta vuosina 2004-2012, mutta teollisuustoimialan sisällä muutoksia kylläkin tapahtuu. Työllisyyttä lisäävät arvion mukaan eniten liike-elämän palvelut. Työpaikat kasvat myös terveys- ja sosiaalipalveluissa sekä kaupassa. Yksityiskohtaisempi arvio laskelmien pohjalla olleista toimialoittaisista työllisyyden muutoksista on liitetäulukossa 5.

Siirtolaisuusoletus

Työn tarjonnan arvioiminen on jossain määrin helpompaa kuin työn kysynnän arvioiminen. Kaikki vuoteen 2012 mennessä työikäen tulevat ikäluokat ovat jo syntyneet ja työikäisten kuolleisuudessa tuskin tapahtuu tällä aikavälillä suuria muutoksia. Ainoat yllättävät muutokset työikäisten määrään voivat tulla siirtolaisuudesta. Merkittävän muutoksen aikaansaaminen vaatisi kuitenkin melko suuren lisäyksen maahan muuttossa. Tällä hetkellä työikäisten nettosiirtolaisuus on noin 0,05 % suhteessa työikäisiin.

Kuvio 22. Siirtolaisuus vuosina 1975-2002 ja arvio vuosille 2003-2012.

Laskelmissa koko maan siirtolaisuuden on oletettu pysyvän vuoden 2002 tasolla (kuvio 22) ja siirtolaisuuden alueellisen ja ikäryhmittäisen jakauman noudattavan viime vuosien keskiarvoa. Nykytasoisella siirtolaisuudella ei ole kovin suurta vaikutus työmarkkinoihin ja maaseutualueilla siirtolaisuuden vaikutus on vielä kaupunkialueita pienempi. Kaikkien maaseutualueiden osuus siirtolaisuudesta, sekä tulo- että lähtömuutolla yli rajojen mitattuna, on noin neljäsosa. Myös maaseutualueet saavat muuttovoittoa nettosiirtolaisuudesta.

Vaihtoehtoiset oletukset työvoimaosuuden kehityksestä

Työvoiman tarjontaan vaikuttavat työikäisten määrä ja työhön osallistumisen vilkkaus eli työvoimaosuus. Jälkimmäisessä melko suuretkin muutoksen ovat mahdollisia. Laskentakehikossa työvoimaosuus on kehikon ulkopuolelta määrättävä muuttuja. Tämä ei ole paras mahdollinen ratkaisu, sillä varsinkin suhdanneluonteisesti työvoimaan osallistumiseen vaikuttaa kysyntä työmarkkinoilla. Se olisi ollut kuitenkin ollut laskentakehikossa teknisesti hankala ratkaisu. Lisäksi työvoimaosuuteen vaikuttaa monia muitakin tekijöitä eikä kaikkien tekijöiden mallittamiseen ollut käytettävissä olevassa ajassa mahdollisuutta.

Taulukko 12. Perusarvion mukaiset työvoimaosuudet (työvoima/väestö) 15-64-vuotiailla alueittain ja sukupuolittain vuonna 2001 ja 2012, %

	Harvaan asuttu maaseutu	Ydinmaaseutu	Kaupunkien läheinen maaseutu	Muut kaupungit	Muut suuret kaupungit	Pääkaupunkiseutu	Koko maa keskimäärin
2001/04							
Naiset	67,8	70,3	74,0	72,1	70,6	77,1	72,5
Miehet	68,9	73,6	76,6	75,0	73,2	77,7	74,6
2012							
Naiset	68,5	70,5	73,7	71,8	71,6	77,7	73,0
Miehet	69,0	73,4	76,2	75,2	74,9	78,9	75,3

Taulukko 13 . Työvoimaosuudet kaikilla alueilla ikäluokittain korkean työvoimaosuuden vaihtoehdon mukaan vuonna 2012 (kaikilla alueilla perusvaihtoehdon korkeimman alueen mukaan), %.

	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	Keskim. 15-64
Naiset	35	73	82	85	89	91	91	91	85	43	4	2	76,5
Miehet	26	68	91	95	95	94	92	91	85	46	4	2	78,2

Työvoimaan osallistumisella ei laskentakehikossa ole vaikutusta työllisten määrään, vaan työllisyyden oletetaan määräytyvän työvoiman kysynnän mukaan. Työvoimaosuuden nousun (laskun) kautta tuleva työvoiman määrän kasvu (väheneminen) näkyy silloin täysmääräisenä työttömien määrän kasvuna (vähenemisenä). Työvoimaosuuden arvioita ja laskentakehikosta saatavia arvioita työttömyydestä ei saa tulkita ennusteiksi työvoimaosuudelle ja työttömyydelle, vaan ne kuvaavat eri alueiden työmarkkinoilla olevaa potentiaalia.

Laskelmia työmarkkinoiden kehityksestä on tehty kolmella vaihtoehdoisella työvoimaosuudella.

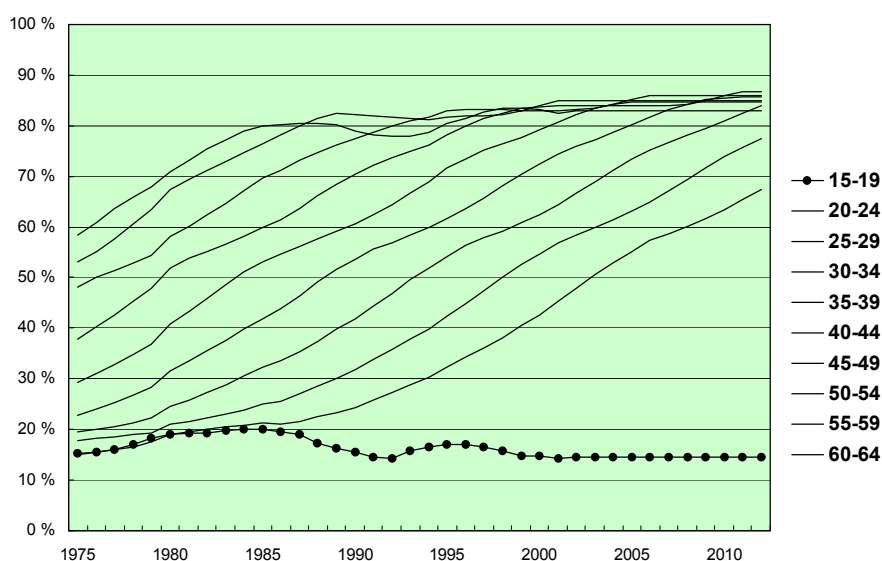
- Perusvaihtoehdossa on työvoimaosuuden oletettu ikäluokittain nousevan vuoteen 2012 mennessä vähitellen kaikilla alueilla liitteessä kuvatulla tavalla. Väli vuosina osuuden on oletettu muuttuvan lineaarisesti kohti vuoden 2012 työvoimaosuuksia. Nuorimmilla eli 15-19-vuotiailla osuuden oletetaan olevan muuttumaton ja aktiivi-ikäisillä 20-49-vuotiailla vuoden 2001 tai 1990 asteista korkeampi. Yli 50-vuotiaiden osallistumisastetta on korotettu ylöspäin kullekin 5-vuotisikäryhmälle erikseen (ks. liite). Perusvaihtoehdossa keskimääräinen koko maan työvoimaosuus nousee v. 2012 74,6 prosenttiin, kun se vuonna 2001 oli 73,8 % (taulukko 12).
- Vakiovaihtoehdoksi nimetyssä urassa työvoimaosuudet on pidetty vuoden 2001 tasolla. Vaikka vaihtoehto ei olekaan realistinen, antaa se vertailupohjan realistisimmille laskelmille.
- Kolmannessa, korkean työvoimaosuuden vaihtoehdossa on ikäryhmittäiset alue-erot työvoimaosuuksissa poistettu. Vuoden 2012 työvoim-

maosuudet ikäluokittain ja sukupuolittain on asetettu kaikilla alueilla perusvaihtoehdon parhaan alueen mukaisiksi, joka useassa tapauksessa on pääkaupunkiseutu (taulukko 13). Myöskään tämä vaihtoehto ei missään nimessä ole realistinen, mutta osoittaa minkälainen "teoreettinen" työvoimapotentiali eri alueilla on.

Taulukossa 12 on esitetty perusvaihtoehdon työvoimaosuudet kaikilla kuudella alueella vuonna 2004 ja 2012. Vastaavat ikäluokittaiset ja sukupuolittaiset osuudet ovat liitteessä.

Koulutusaste

Yksilötason tutkimusten mukaan koulutus lisää muuttamista. Myös tässä työssä käytetyssä lähtömuuttomallissa alueen koulutustaso-muuttuja sai merkitsevän kertoimen (liite). 15-64-vuotiaiden koulutusaste arvio perustuu arvioon ikäluokittaisista koulutusasteista ja väestönkehityksestä. Koulutusasteella tarkoitetaan tutkinnon suorittaneiden osuutta kyseisestä väestöryhmästä. Kuviossa 23 on esitetty ikäluokittaiset koulutusasteet vuodesta 1975. Nuorten

Kuvio 23. Koulutustaso ikäluokittain vuosina 1975-2001 ja arvio vuosille 2002-2012. (15-19-vuotiaita lukuun ottamatta ikäluokat vastaukselta oikealle järjestyksessä nuorimmasta vanhimpaan.)

ikäluokkien koulutusasteen nousu on pysähtynyt reiluun 80 prosenttiin, eikä koulutusaste juuri enää opiskeluvuosien jälkeen nouse. Koulutusasteen nousu onkin nykyisin seurausta lähinnä siitä, että yhä suurempi osa väestöstä muodostuu niistä ikäluokista, joiden koulutusaste nousi opiskeluvuosien 80 % prosenttiin tuntumaan. Koulutusastearvion laskeminen on selostettu tarkemmin liitteessä.

Hedelmällisyysluku ja kuolleisuuskertoimet

Koska erot alueiden väestön ikärakenteissa ovat suuria, nykyinen väestörakenne vaikuttaa syntyvyyden ja kuolleisuuden kautta tulevaan väestörakenteeseen. Hedelmällisyysluku kertoo odotettavissa olevan lasten lukumäärän synnytysikässä olevia naisia kohden ja kuolleisuuskertoimet ikäluokan odotetun kuolleisuuden vuoden aikana. Arviot näille kertoimille on otettu tilastokeskuksen väestöennusteesta. Hedelmällisyyslukujen ja kuolleisuuskertoimien avulla laskettu luonnollinen väestön muutos on vuosina 2004-2012 koko maassa noin 0,1 % vuodessa. Luonnollinen väestön muutos vaihtelee kuitenkin alueitta huomattavasti. Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla luonnollinen väestön muutos on negatiivinen, harvaan asutulla maaseudulla jopa -0,4 % vuodessa vuosina 2004-2012. Kaupunkien läheisellä maaseudulla keskimääräinen väestön luonnollinen kasvu on noin 0,2 % ja suurimmillaan se on pääkaupunkiseudulla 0,3 %.

5.2 Laskelman tuloksia

Muuttoliike

Muuttoarviot perustuvat siis laskelmassa tehtyihin oletuksiin ja oletusten vaikutuksiin laskentakehikon muuttujissa. Peruslaskelman eli melko vaimean työllisyyskehityksen laskelmat eroavat oletuksiltaan ainoastaan työvoimaosuuden kohdalla. Työvoimaisuus vaikuttaa työttömyyteen ja työttömyys vaikuttaa taas lähtömuuttoon työttömyysasteen alue-erojen kautta. Tulomuutto on sidoksissa puolestaan lähtömuuttoon. Erot eri työvoimaosuuksilla tehdyillä muuttoliikelaskelmilla ovat kuitenkin pieniä, sillä suuri osa muuttoliikkeen väestöä siirtävästä vaikutuksesta eli nettomuutosta tulee opiskelemaan lähtevien 18-21-vuotiaiden muutosta. Arvio kyseisen ikäluokan muutos-

ta on sama kaikissa laskelmissa. Erot laskelmissa muuttoarvioiden välillä ovatkin varsin pieniä, joten tässä esitellään ainoastaan peruslaskelman muuttoliikearvio.

Muuton suunta keskuksiin, mutta maaseudun muuttotappio työikäisissä alenee jonkin verran

Nettomuuttoarvion mukaan muutto suuntautuisi edelleen suuriin kaupunkihin vuosina 2004-2012. Pientä muuttovoittoa kertyisi myös kaupunkien läheiselle maaseudulle. Eniten menettävä alueet olisivat ydinmaaseutu ja harvaan asuttu maaseutu. Muuttotappioaluetta olisivat myös pienet kaupungit. Muuton suunta olisi siis samansuuntainen kuin 1990-luvun lopulla, mutta muuttoliikkeen väestöä siirtävä vaikutus ei olisi kuitenkaan yhtä voimakas.

Ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla vuotuinen muuttotappio laskisi vuosien 1994-2002 keskimääräisestä tappiosta edellisessä noin 1000 henkeä ja ydinmaaseudulla noin 2600 henkeä. Kaupunkien läheisen maaseudun muuttovoitto taas laskisi vajaalla tuhannella hengellä. Pääkaupunkiseudulla muuttovoitto vähenisi vajaalla 2000 hengellä, mutta muiden suurien kaupunkien muuttovoitto olisi lähes vuosien 1994-2002 keskimääräisellä tasolla. Pienissä kaupungeissa muuttotappio hieman laskisi.

Arvio vuosien 2004-2012 nettomuutosta poikkeaa melko paljon vuosien 2002 ja 2003 muuttoluvuista. Suurin ero viimeisiin vuosiin on, että pääkaupunkiseudun muuttovoitto on kääntynyt jopa tappioksi, mutta arvio tuleville vuosille on kohtuullisen suuri muuttovoitto. Tämän peilikuvana on kaupunkien läheinen maaseutu, jossa muuttovoitto on kasvanut suureksi, mutta olisi laskelman mukaan lähes olematon. Muiden alueiden kohdalla ero ei ole yhtä suuri, vaikka myös ydinmaaseudun muuttotappio on ollut selvästi pienempi kuin arvio tuleville vuosille ja muilla suurilla kaupungeilla on muuttovoitto pienentynyt selvästi. Tämä aiheutuu ensinnäkin siitä, että laskelmissa on asetettu tietyt oletukset vuodelle 2012, ja niitä lähestytään tasaisesti ts. suhdanvaihtelua ei ole mallissa mukana. Toiseksi laskelmien taustalla oleva muuttomalli selittää kaupunkien läheisen maaseudun tulomuuttoa kaikkein heikoiten, koska se ei sisällä asuntomarkkinatekijöitä. Mallin mukaan viime vuosina voimakkaasti kasvanut lähtömuutto varsinkin pääkaupunkiseudulta, mutta myös muista suurista kaupungeista taittuisi. Tämä kasvattaisi näiden alueiden muuttovoittoa ja samalla lisäisi maaseutualueiden, lähinnä kaupunkien läheisen maaseudun muuttotappiota.

Taulukko 14. Nettomuutto keskimäärin vuodessa vuosina 1994-2002 ja arvio nettomuutolle 2004-2012 peruslaskelman mukaan.

	Nettomuutto, henkilöä /vuosi			18-21-vuotiaiden netto- muutto, henkilöä/vuosi	Väestö 31.3.2004
	keskiarvo 1994-2002	keskiarvo 2004-2012	Suhteessa väestöön,%	keskiarvo 2004-2012	Tuhat henkilöä
Pääkaupunkiseutu	6272	4302	0,4 %	3550	976
Muut suuret kaupungit	5085	4999	0,5 %	6806	1071
Muut kaupungit	-1794	-1451	-0,2 %	-708	961
Kaupunkien läheinen maaseutu	1103	174	0,0 %	-3818	816
Ydinmaaseutu	-5035	-4027	-0,5 %	-3349	884
Harvaan asuttu maaseutu	-5631	-3997	-0,8 %	-2481	514

Suuren kysymysmerkin muuttoarvioihin tuo kuitenkin opiskelupaikkakunnille muutto, joka on kasvanut huomasti 1990-luvun puolivälistä lähtien. Arviossa-
han 18-21-vuotiaiden muutto jää viime aikaiselle tasolle ja tämä tarkoittaa suurta muuttotappiota tässä ikäryhmässä kaikille maaseutualueille. Muutto-
voiton korjaavat suuret kaupungit. Tämän ikäryhmän vaikutus on itse asiassa
niin suuri, että ilman sitä kuva nettomuutosta on varsin toisenlainen. Suurin
osa ydinmaaseudun ja harvaan asutun maaseudun muuttotappiosta tulee
tästä ikäluokasta ja kaupunkien läheinen maaseutu olisi selvästi suurin muut-
tovoiton saaja ilman tätä ikäluokkaa. Pääkaupunkiseudun muuttovoitto nimit-
tään kutistuisi lähes olemattomiin ja muut suuret kaupungit menettäisivät
väkeä.

Opiskeluun muuttavien muutto pysyy luultavasti myös tulevina vuosien
korkeana eikä suuntakaan varmaan muutu kovinkaan paljon. Toinen kysymys
on miten opiskelijamuuton kasvu, josta osa johtuu tilastoinnin muutoksesta,
vaikuttaa opiskelunsa päättäneiden muuttoon. Osa pääkaupunkiseudun ja
muiden suurten kaupunkien lähtömuuton kasvusta on varmaankin seurausta
tästä. Lähtömuuttomallissa kotikuntalainmuutos dummy-muuttujan pitäisi
ottaa tätä vaikutusta huomioon, mutta muutos näkyy luultavasti koko voimal-
la vasta pitemmän ajan kuluessa.

Saattaa siis olla, että muuttomalli liioittelee pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkien muuttovoittoa, koska mallin antama lähtömuutto on liian alhainen. Vastaavasti voi olla, että kaupunkien läheisen maaseudun muuttovoitto on liian pieni, sillä juuri nämä alueet ovat hyötynneet keskuksista lähtevän muuton kasvusta. Muilla maaseutualueilla mahdollinen virhe on todennäköisesti samaan suuntaan, mutta luultavasti pienempi. Harvaan asuttu ja ydinmaaseutu säilyvät luultavasti selvästi muuttotappioalueina, vaikka mallit mahdollisesti yliarvioivatkin niiden muuttotappion.

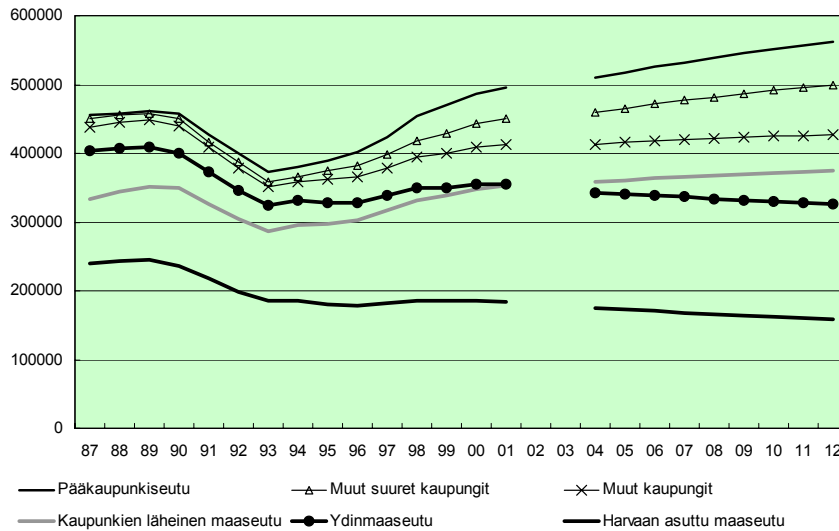
Työllisyys

Arviot alueittaisesta työllisten kehityksestä on tehty laskentakehikossa koko maan toimialoittaisen työllisyyden ja alueiden väestökehityksen perusteella. Tarkemmin työllisyysarvioiden muodostuminen on selostettu liitteessä.

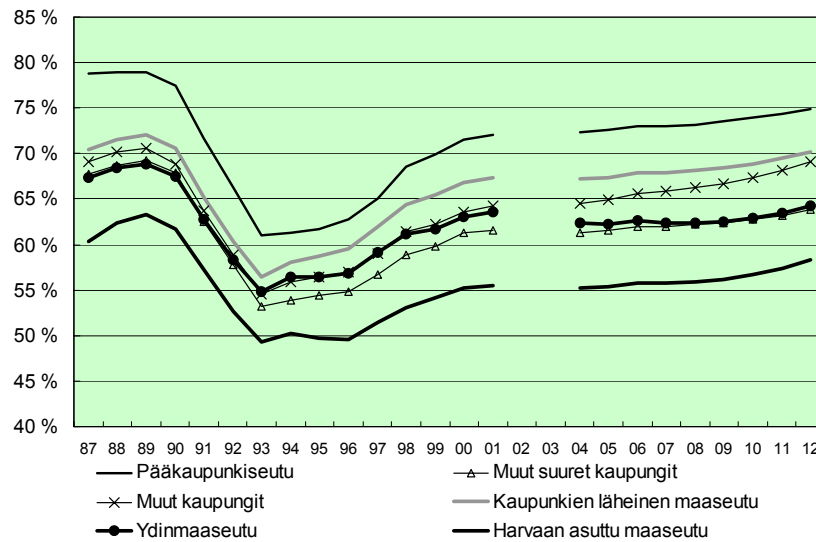
Kuviossa 24 on esitetty perusarvion mukainen työllisyyskehitys alueittain. Laskelman mukaan työllisten määrä kasvaisi kaikilla muilla alueilla paitsi harvaan asutulla ja ydin maaseudulla. Työllisyyden laskun taustalla näillä alueilla on maatalouden työpaikkojen väheneminen ja väestön määrän lasku. Kaupunkien läheinen maaseutu ei sen sijaan ole yhtä riippuvainen maatalouden työpaikoista ja lisäksi näillä alueilla myös väestön määrä on kasvussa. Työllisyyden kasvu olisikin kaupunkien läheisellä maaseudulla laskelman mukaan suurempaa kuin pienissä kaupungeissa. Eniten työpaikat kasvaisivat kuitenkin pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa kaupungeissa.

Työikäiseen väestöön suhteutettuna työllisyystilanne ei kuitenkaan heikene edes harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla (kuvio 25). Vuoteen 2012 mennessä työllisyysaste kasvaisi harvaan asutulla maaseudulla laskelman mukaan yhtä paljon kuin pääkaupunkiseudullakin. Työllisyysasteen paraneminen on seurausta työikäisen määrän vähenemisestä. Oletetulla työllisyyden kasvulla työllisyysasteet alkavat kuitenkin merkittävästi parantua vasta vuoden 2009 jälkeen.

Koko maassa työssäkäyntitilaston mukainen työllisyysaste kohoaisi laskelman mukaan noin 68 prosenttiin vuonna 2012. Tässä olisi nousua vuoden 2001 työllisyysasteeseen 3 prosenttiyksikköä, mutta vuoden 1989 huipusta 71 prosenttia oltaisiin vielä saman verran jäljessä. Kaupunkien läheisen maaseudun ja pienten kaupunkien kohdalla oltaisiin lähimpänä lamaa edeltänyttä huippua, mutta muilla alueilla eroa jäisi 4-5 prosenttiyksikköä.

Kuvio 24. Työllisten määrä työssäkäyntitilaston mukaan alueittain vuosina 1987-2001 ja arvio työllisten määrästä vuosille 2004-2012.

Kuvio 25. Työlliset suhteessa työikäiseen (15-64) väestöön työssäkäyntitilaston mukaan alueittain vuosina 1987-2001 ja arvio työllisyysasteesta vuosille 2004-2012.

Tavoitteeksi asetettuun 75 % työllisyysasteeseen ei siten päästäisi näillä työllisyyden kasvuluvuilla vuoteen 2012 mennessä. Laskelman antama koko maan työllisyysaste vuodelle 2012 vastaisi noin 71 prosentin työllisyysastetta työvoimatiedustelun mukaisella käsitteellä. (Työvoimatiedustelun työllisyysaste on ollut työssäkäyntitilaston vastaavaa jonkin verran korkeampi. Viime vuosina ero on ollut noin 3 prosenttiyksikköä.)

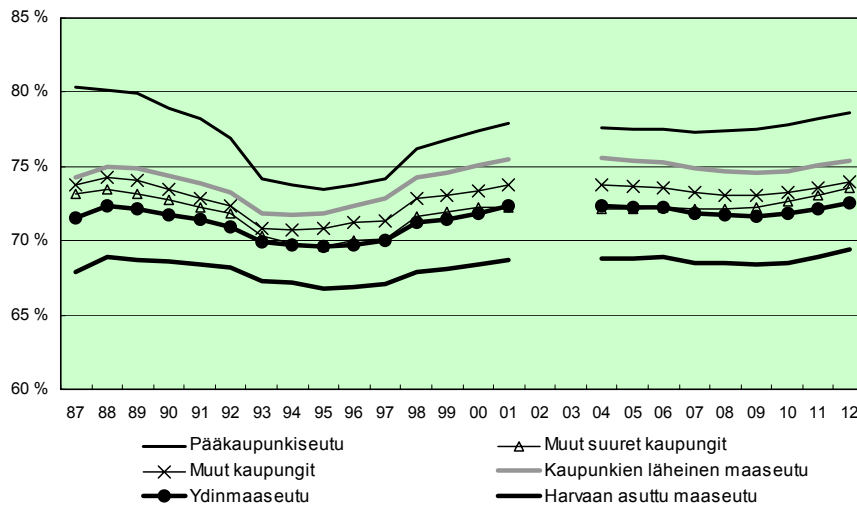
Työvoimaosuus ja työvoima

Työvoimaosuudelle on siis tehty kolme erilaista vaihtoehtolaskelmaa ja niillä on pyritty hahmottamaan työvoimapotentiaalin määrä eri alueilla. Alueen keskimääräinen työvoimaosuus riippuu kolmesta seikasta:

- a) alueellisista ikäryhmittäisistä työvoimaosuuksista
- b) alueen työikäisen väestön määrästä
- c) alueen työikäisen väestön ikärakenteesta.

Vaikka työvoimaosuudet kaikilla ikäluokilla joko kasvavat tai pysyvät ennallaan, laskee työikäisten yhteenlaskettu työvoimaosuus peruslaskelmassa ensimmäisinä vuosina. Tämä aiheutuu työvoiman ikääntymisestä. Isompi osa työvoimasta koostuu iäkkäistä, joilla työvoimaosuus on aktiivisimmassa työssä olevia alhaisempi. Osuuden lasku ei kuitenkaan jatku pitkään, sillä suurten ikäluokkien täyttäessä 65 vuotta työikäisen väestön vanheneminen pysähtyy ja ainakin osassa alueita työikäinen väestö alkaa keskimäärin nuorentua. Kun ikäluokittaiset työvoimaosuudet samaan aikaan arvion mukaan nousevat, kääntyy koko työikäisen väestön työvoimaosuus peruslaskelmassa selvään nousuun vuoden 2009 tienoilla.

Toisessa vaihtoehdossa työvoimaosuudet sukupuolittain, 5-vuotisi-ikäluokittain ja alueittain on pidetty vuoden 2001 tasolla (vakiovaihtoehto). Vaikka ikäluokittaiset työvoimaosuudet pysyisivät vakiona, muuttuu työikäisten työvoimaosuus merkittävästi (kuvio 27). Työväestön ikääntymisen seurauksena koko työikäisen väestön työvoimaosuudet laskevat kaikilla alueilla. Voimakkainta lasku olisi harvaan asutulla maaseudulla, jossa työvoimaosuus on jo ennestään alhaisin. Harvaan asutulla maaseudulla työvoimaosuus laskisi jo vuoden 2008 tienoilla yhtä alas kuin laman aikana ja lasku jatkuisi vielä tästäkin alemmas. Ydinmaaseudulla päädyttäisiin vakio ikäluokittaisilla työvoimaosuuksilla samansuuruiseen koko työikäisen väestön työvoimaosuuksiin kuin laman pohjalla. Ydinmaaseudun tilanne työvoimaosuuden osalta ei juurikaan poikkeaisi kaupunkien tilanteesta pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta.

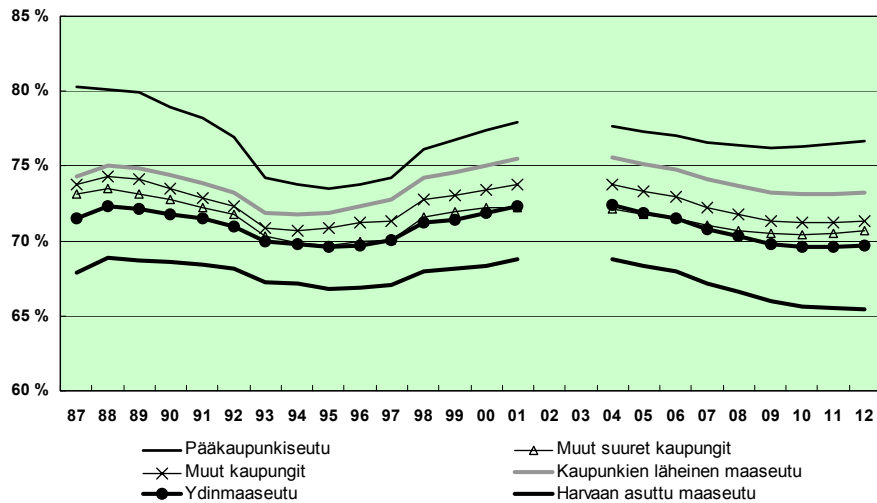

Kuvio 26. Keskimääräinen työvoimaosuus työssäkäyntitilaston mukaan alueittain vuosina 1987-2001 ja peruslaskelman arvio työvoimaosuudelle vuosille 2004-2012.

Pääkaupunkiseudulla ja kaupunkien läheisellä maaseudulla työvoimaosuus laski kaikkein vähiten. Työvoimaosuuden lasku päättyisi myös kaikilla alueilla vuoden 2010 tienoilla ja alkaisi kääntyä nousuun, kun suuret ikäluokat poistuvat työikäisestä väestöstä.

Vertaamalla peruslaskelman ja vuoden 2001 työvoimaosuuksilla laskettujen (=vakiolaskelma) työvoimaosuuksien eroja saadaan siis käsitys ikäluokittaisten osuuksien kohoamisen vaikutuksesta koko työikäisen väestön työvoimaosuuteen. Kuvio 27 nähdään, että ilman ikäluokittaisten työvoimaosuuksien nousuakin koko työväestön alueelliset työvoimaosuuksien lasku pysähtyy ja kääntyy ainakin osassa alueita nousuun. Vuoden 2001 työvoimaosuuksilla laskettaessa keskimääräiset alueelliset osuudet olisivat kuitenkin selvästi alempana vuonna 2012 kuin peruslaskelmassa tai verrattuna vuoden 2001 toteutuneisiin keskimääräisiin työvoimaosuuksiin.

Peruslaskelman arviot ikäluokittaisista työvoimaosuuksista vaikuttavat myös alue-eroihin koko työikäisen väestön työvoimaosuuksissa. Ilman ikäluokittaisten työvoimaosuuksien nousua alue-erot selvästi kasvavat. Harvaan asutulla maaseudulla työvoimaosuus laski selvästi eniten, jopa alle laman aikaisen työvoimaosuuden. Muillakaan alueilla pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta työvoimaosuudet eivät kääntyisi selvään kasvuun ainakaan ennen vuotta 2012. Peruslaskelmassa sen sijaan kaikilla alueilla työvoimaosuudet

Kuvio 27. Keskimääräinen työvoimaosuus työssäkäyntitilaston mukaan vuosina 1987-2001 ja vakiolaskelma (= vuoden 2001 ikäryhmittäiset työvoimaosuudet) vuosille 2002-2012.

kääntyvät selvään kasvuun eikä alue-eroissa tapahdu merkittäviä muutoksia nykyiseen verrattuna.

Kolmannessa vaihtoehdossa ikäluokittaiset osuudet on asetettu vuonna 2012 kaikilla alueilla parhaan alueen tasolle. Tällöin työvoimaosuudet tietenkin lähenevät huomattavasti toisiaan ja erot johtuvat tällöin ainoastaan ikärakente eroista alueiden välillä. Korkeimman ikäluokittaisen työvoimaosuuden omaava alue on useimmassa tapauksessa pääkaupunkiseutu. Koska pääkaupunkiseudulla on paljon nuoria, myös koko työikäisen väestön työvoimaosuus on korkein pääkaupunkiseudulla, vaikka ikäluokittaiset työvoimaosuudet olisivat kaikkialla samat. Muissa suurissa kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla koko työikäisen väestön työvoimaosuus olisi ikärakenteen vuoksi noin 1,5 prosenttiyksikköä pienempi. Harvaan asuttuun ja ydinmaaseutuun eroa olisi noin 3 prosenttiyksikköä.

Työvoimaosuuden lisäksi työvoiman määrään vaikuttaa työikäisen väestön määrä. Vaikka peruslaskelman mukaan keskimääräiset työvoimaosuudet olisivat vuonna 2012 suurin piirtein samalla tasolla kuin vuonna 2001, on työvoiman määrässä melko suuria eroja. Harvaan asutulla maaseudulla työvoiman määrä olisi noin 40 000 henkeä pienempi kuin nykyisin ja ydinmaaseudulla työvoiman määrän pieneneminen olisi lähes yhtä suuri. Ilman ikäluo-

Taulukko 16. Työvoiman määrä ja työvoimaosuus alueittain eri laskelmissa.

	2001		2012		2012		2012	
			Perus		Vakio		Korkein	
Pääkaupunkiseutu	536000	78 %	590000	79 %	575000	77 %	596000	79 %
Muut suuret kaupungit	528000	72 %	577000	74 %	554000	71 %	612000	78 %
Muut kaupungit	474000	74 %	457000	74 %	440000	71 %	477000	77 %
Kaupunkien läheinen maaseutu	396000	75 %	401000	75 %	390000	73 %	414000	78 %
Ydinmaaseutu	404000	72 %	368000	73 %	353000	70 %	388000	77 %
Harvaan asuttu maaseutu	228000	69 %	188000	69 %	178000	65 %	207000	76 %

Perus = Ikäryhmittäisiä työvoimaosuuksia nostettu alue-erot säilyttäen
 Vakio = Ikäryhmittäiset työvoimaosuudet vuoden 2001 tasolla
 Korkein = Ikäryhmittäiset työvoimaosuudet korkeimman alueen tasolla

kittaisten työvoimaosuuksien laskua työvoiman vähennys olisi kuitenkin suurempi, kummassakin noin 50 000 henkeä. Vaikka työvoimaosuudet kasvaisivat parhaimman alueen tasolle, työvoiman määrä laskisi silti, mutta selvästi vähemmän.

Kaupunkien läheisellä maaseudulla ei laskelmien mukaan ole odotettavissa työvoiman merkittävää vähenemistä, vaikka työvoimaosuudet eivät nousisikaan vuoden 2001 luvuista. Peruslaskelman mukaan työvoima kasvaisi vähän, eikä ikäryhmittäisten työvoimaosuuksien alue-erojen poistumiseen perustuva "ääri"-laskelmakaan toisi työvoimaa lisää kuin vajaa 5 prosenttia. Kaupunkien läheisellä maaseudulla on jo nykyisin varsin korkea työvoimaosuus eikä "tilaa" työvoimaosuuksien paranemiselle ole yhtä paljon kuin joillain muilla alueilla.

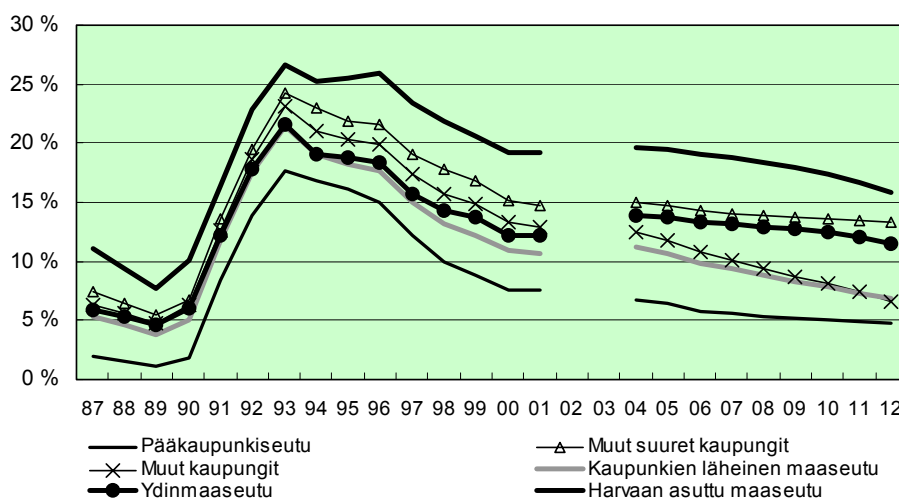
Suurissa kaupungeissa työvoima kasvaa pelkän työikäisen väestön kasvun seurauksena. Peruslaskelmassa pääkaupunkiseudun työvoima kasvaisi yli 50 000 henkeä ja muissa suurissa kaupungeissa lähes yhtä paljon. Korkeimman alueen työvoimaosuuden oletus kaikille alueille ei juurikaan nostaisi pääkaupunkiseudun työvoimaa, sillä pääkaupunkiseudulla useimmissa tapauksissa jo peruslaskelmassakin korkein työvoimaosuus. Muissa suurissa kaupungeissa työvoiman kasvu olisi sen sijaan huima, noin 84 000 henkeä verrattuna vuoteen 2001. Suuren kasvun selittää opiskeluikäisten poikkeuksellisen suuri

osuus näissä kaupungeissa sekä nykyisellään alhainen työvoimaosuus näillä ikäluokilla. Pienissä kaupungeissa työvoiman määrä laskisi kaikissa muissa paitsi laskelmassa, jossa työvoimaosuudet kohoavat parhaan alueen tasolle.

Työttömyys

Laskelmissa työllisyyden ja työvoiman kehitys määrää työttömien määrän. Peruslaskelman mukaiset työttömyysasteet ovat kuvion 28 mukaisia. Työttömyys ja työttömyysasteet laskevat kaikilla alueilla. Työttömyyden laskunopeudessa on kuitenkin eroja alueiden välillä. Nopeinta lasku on kaupunkien läheisellä maaseudulla ja pienissä kaupungeissa; ensimmäisessä työllisyyden suhteellisen nopean kasvun seurauksena ja jälkimmäisessä enemmän työvoiman vähenemisen takia. Myös harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla työttömyyden aleneminen on seurausta työvoiman vähenemisestä, sillä kummassakin työllisten määrä vähenee.

Ääripäät työttömyysasteessa lähenevät toisiaan, kun harvaan asutulla maaseudulla lasku on nopeampaa kuin pääkaupunkiseudulla. Pääkaupunkiseudulla työttömyysasteen laskua hidastaa työvoiman määrän melko nopea kasvu. Pääkaupunkiseutu on joka tapauksessa ainut alue, joka laskelman perusteella pääsisi alle 5 prosentin työttömyysasteeseen vuoteen 2012 mennessä. Alue-erot eivät myöskään työttömyydessä ole häviämässä ikääntymisen seurauksena, vaikka ääripäät vähän lähenevätkin.

Kuvio 28. Työttömyysaste peruslaskelma.

Muiden suurien kaupunkien kuin pääkaupunkiseudun työttömien määrä ei näyttäisi laskelmien perusteella juuri laskevan vaikka työttömyysaste laskee. Näiden kaupunkien erikoisuutena on opiskelikäisten ja opiskelijoiden suuri määrä. Osittain tämä näkyy alhaisena työvoimaosuutena, mutta myös korkeana työttömyytenä. Vuosina 2004-2012 opiskelikäisten määrä tulee laskelman mukaan nousemaan näissä kaupungeissa huomattavasti ja heidän osuutensa työikäisistä vielä enemmän.

5.3 Työllisyysasteen nouseminen 75 prosenttiin edellyttää alue-erojen tasoittumista

Vanhasen hallituksen ohjelmassa on asetettu tavoitteeksi työllisyysasteen nostaminen 75 prosenttiin vuoteen 2011 mennessä. Tässä laskelmassa on hahmoteltu mitä asetettu tavoite tarkoittaisi aluenäkökulmasta. Laskelman lähtökohdaksi on, että työvoimatutkimuksen lukujen mukainen 75 prosentin työllisyysaste olisi saavutettu vuonna 2012.

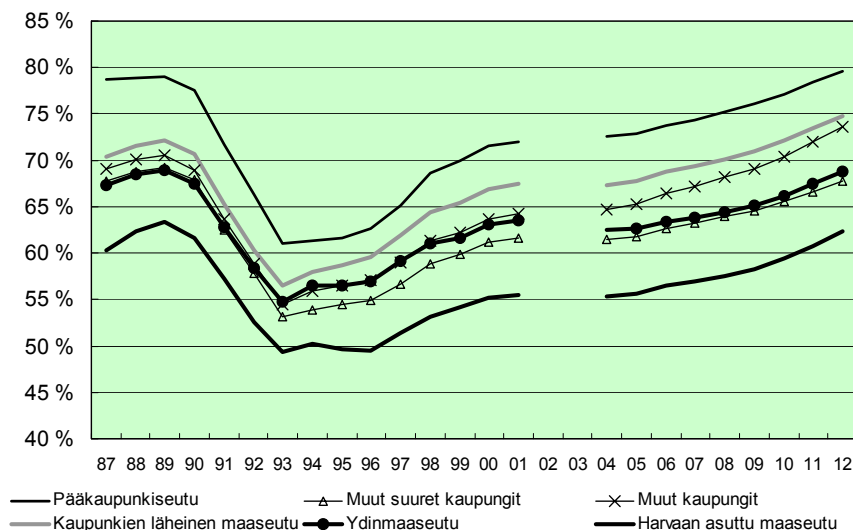
Aluetarkastelut täytyy kuitenkin tehdä työssäkäyntitilaston tiedoilla, jotka poikkeavat työvoimatutkimuksen tiedoista. Työvoimatutkimuksen työllisyysaste on ollut viime vuosina noin 3 prosenttiyksikköä työssäkäyntitilaston työllisyysastetta korkeampi. Tämä tarkoittaa sitä, että laskelmat on tehty siten, että työssäkäyntitilaston mukainen työllisyysaste nousee noin 72 prosenttiin vuonna 2012.

Työllisyystavoitteen saavuttaminen vaatii 1,1 prosentin työllisyyden kasvun vuosittain

Työllisyysasteen nousu näin paljon vuoteen 2012 mennessä on erittäin vaativa tehtävä. Vuoden 2002 työssäkäyntitilaston mukainen työllisyysaste oli 64,6 % ja vuonna 2003 se laski jonkin verran alemmaksi. Työllisyysasteen nousua helpottaa jonkin verran se, että työikäisen väestön määrä laskee hieman, mutta tästä huolimatta suurimman osa noususta täytyy tulla työllisyyden kasvusta. Työllisyyden täytyisikin kasvaa noin 11 prosenttia tarkastelunlähtöajankohtaa suuremmaksi, että tavoite saavutettaisiin. Tämä tarkoittaa 1,1 prosentin keskimääräistä kasvua vuodessa ajanjaksolla 2004-2012.

Laskelman vaatima toimialoitteinen työllisyyskasvu on esitetty liitetaulukossa 5 (nopean kasvun laskelma). Työllisyysarvioita on korotettu kaikilla

toimialoilla perusarviosta lähtökohtana se, että 75 prosentin työllisyysaste saavutetaan. Tällaista työllisyysarviota voinee pitää useimmilla toimialoilla

Kuvio 29. Työlliset suhteessa työikäiseen (15-64) väestöön työssäkäyntitilaston mukaan laskelmassa, jossa koko maan työvoimatiedustelun mukaan laskettu työllisyysaste saavuttaa 75 % vuonna 2012.

Taulukko 17. Työlliset, työvoima ja työvoimareservi tavoitelaskelman mukaan.

	Työlliset		Muutos	Työvoima	Työvoimareservi	
	2001	2012		2012		
Pääkaupunkiseutu	495100	597400	21 %	590000	-7400	-1 %
Muut suuret kaupungit	450500	531200	18 %	576700	45500	8 %
Muut kaupungit	412700	453800	10 %	456500	2700	1 %
Kaupunkien läheinen maaseutu	353800	398500	13 %	401500	3000	1 %
Ydinmaaseutu	355200	348800	-2 %	368000	19200	5 %
Harvaan asuttu maaseutu	183900	169200	-8 %	188400	19200	10 %
Koko maa	2251200	2499000	11 %	2581100	82100	3 %

lyioptimistisina. Lähes kaikilla toimialoilla työllisyyden olisi kasvettava ja kasvun olisi oltava useilla aloilla erittäin nopeaa. Ainoana toimialana maatalouden työpaikat vähenisivät selvästi myös tavoitelaskelmassa. Tilamäärä on kuitenkin sellaisessa laskussa, että myös "vain" 20 prosentin laskua maatalouden työpaikoissa voidaan pitää erittäin optimistisena ja sen täytyisi sisältää jo iso joukko maatalouden sivutoimisia työpaikkoja tms.

Laskelman mukaisella toimialoittaisella työllisyyden kehityksellä 1,1 prosentin kokonaistyöllisyyden vuosikasvu ei olisi saman suuruista kaikkialla maassa (liite, taulukko 5). Harvaan asutulla ja ydinmaaseudulla työllisten määrä vähenisi samalla, kun pääkaupunkiseudun työllisten määrä kasvaisi yli 2,0 %, koska jälkimmäisellä alueella on enemmän nopean kasvun toimialoja. Harvaan asutun ja ydinmaaseudun ongelma on seurausta sekä maatalouden työpaikkojen vähenemisestä että myös väestön vähenemisestä näiltä alueilta. Kaupunkien läheisellä maaseudulla työllisten määrän kasvu olisi laskelman oletuksilla keskimääräistä nopeampaa, koska niiden väestömäärä on kasvussa ja toimialarakenne poikkeaa maatalousvaltaisemmasta maaseudusta.

Vaikka työllisten määrän muutokset poikkeaisivat selvästi eri alueilla, on työllisyysasteen kehitys samanlainen koko maassa (kuvio 29). Tämä aiheutuu siitä, että alueilla, joilla työllisyyden kehitys on heikkoa, myös työkäisten määrä vähenee. Työllisyysasteet siis nousisivat koko selvästi kaikilla alueilla ja päätyisivät suurin piirtein samalle tasolle, osittain korkeammallekin, kuin 1980-luvun lopulla. Laskelmissa tehtyjen oletusten vuoksi alue-erot pysyisivät kuitenkin nykyisen suuruisina.

Alue-erojen pysyvyys on kuitenkin ongelma 75 prosentin työllisyysasteen tavoitteen kannalta. Peruslaskelmassa ikäluokittaiset työvoimaosuudet oli oletettu selvästi 2000-luvun alkua korkeammaksi lukuun ottamatta aivan nuoria, mutta silti 1,1 prosentin työllisyyden kasvulla työvoima ei riitä pääkaupunkiseudulla, pienissä kaupungeissa ja kaupunkien läheisellä maaseudulla (taulukko 17). Pääkaupunkiseudulla syntyisi työvoimapula (näkyvät taulukossa 17 siten, että työllisten määrä on työvoimaa suurempi) ja kahdella muullakin em. alueella käytännössä koko työvoima olisi töissä.

Laskelman perusteella työvoimareserviä olisi jonkin verran muissa suurissa kaupungeissa ja harvaan asutulla maaseudulla. Jotta työllisyystavoite voisi toteutua täytyisi kuitenkin työllisyyden kasvun suuntautua toisella tavalla, muuttoliikkeen olla voimakkaampaa parhaan työllisyyden alueille tai työvoimaosuuden nousta perusarviota enemmän.

Työvoimaosuuden täytyisi luultavasti kasvaa joka tapauksessa jonkin verran peruslaskelman työvoimaosuusoletuksia enemmän, sillä laskelman mukaan koko työvoimastakin olisi työtä vailla vuonna 2012 vain 3 %. Eniten työvoimaosuuksissa on kuitenkin varaa nousta samoilla alueilla, joissa laskelmassa jää myös eniten työvoimareserviä. Pääkaupunkiseudun työvoimaosuutta on sen sijaan luultavasti huomattavasti vaikeampi saada nousemaan, sillä ikäluokittaiset työvoimaosuudet ovat jo nykyisellä varsin korkeat.

Työllisyysasteen nosto 75 prosenttiin edellyttää siis luultavasti työvoimaosuuden noususta huolimatta työllisyyden kasvulta toisenlaista suuntautumista tai muuttoliikkeen voimistumista. Muuttoliike ei kuitenkaan välttämättä reagoi niin paljon, että se täyttäisi pääkaupunkiseudun, pienten kaupunkien ja kaupunkien läheisen maaseudun työvoimavajeen. Ainakaan näin ei käynyt 1980-luvun lopulla, kun työttömyys oli edellisen kerran yhtä alhaalla. Muutto ei välttämättä houkuta, vaikka muilla alueilla olisi paljonkin työpaikkoja tarjolla, jos nykyiselläkin asunalueella työllisyystilanne on kohtuullisen hyvä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Suomessa on keskusteltu vilkkaasti suurten ikäluokkien työelämästä poistumisen vaikutuksista ja monet toimialat ja työntajat ovat jo ryhtyneet vahvistamaan houkuttelevuuttaan työvoiman saamiseksi tulevaisuudessakin. On tuotu esiin myös huoli siitä, että työmarkkinoilla saattaa syntyä samaan aikaan työvoimapula ja korkea työttömyys. Työttömyyden on nähty tässä yhteydessä liittyvän siihen, että työmarkkinoilla on paljon pitkäaikaistyöttömiä, jotka eivät enää pysty sijoittumaan työhön, vaikka työpaikkoja avautuisi nykyistä enemmän. Tällainen tilanne saattaa syntyä pääkaupunkiseudulla, jossa työttömillä usein on puutteellinen peruskoulutus ja työelämässä tarvittavat kyvyt vaatisivat parantamista tai sitten heillä voi olla hyvin korkean tason erikoistunut akateeminen koulutus.

Samanaikainen työvoiman riittävyysongelma ja työttömyys aiheutuu kuitenkin vähintään yhtä suurena määrinä työmarkkinoiden alue-eroista kuin työttömien pitkäaikaisen työmarkkinoilta syrjäytymisen ongelmasta. Maaseudulla on suuri työvoimareservi, jolla on pääkaupunkiseudun työttömiin verrattuna parempi peruskoulutus, mutta joka ei enää kovin herkästi vaihda asuinpaikkaa, vaikka työvoiman kysyntä olisi pääkaupunkiseudulla vilkasta. Usein heillä ei ole tähän edellytyksiäkään mm. siksi, että matalapalkkaisten ammattien kannustavuus jää vähäiseksi, kun asumis- ja elinkustannukset pääkaupunkiseudulla otetaan huomioon. Mahdollisuudet alueellisen työvoiman liikkuvuuden lisäämiseen politiikkakeinoin ovat tällaisessa tilanteessa rajoitetut.

Muuttoliike keskittyy nuoriin koulutukseen menijöihin ja muutamaankoulutuksen jälkeiseen vuoteen. Varsinkin 1990-luvun vilkkaan muuttoliikkeen vuosina oletettiin muuttoliikkeen ohjautuvan työpaikkojen mukaan. Tosiasiasa saattaakin olla niin, että työpaikkoja on syntynyt sinne, missä nuorta koulutettua työvoimaa on runsain mitoin ollut saatavissa eli syy-seuraus –suhde on toisin päin tai ainakin kaksisuuntainen. Osaavan työvoiman runsaalla saatavuudella ja sitä kautta syntyvillä elävillä ja monimuotoisilla paikallisilla työmarkkinoilla saattaa olla suurempi rooli tuotannon kasvun luomisessa kuin useimmiten ajattelemme. Koulutuspolitiikka ja koulutuspaikkojen sijainti on silloin eräs avaintekijä alueellisten työmarkkinoiden kehityksessä.

Alueellisen kehityksen ja muuttoliikkeen uudelleen suuntaamiseksi on pohdittu erilaisia politiikkatoimia. Yleensä ajatukset kulkevat siihen suuntaan,

että työpaikkakasvua vahvistamalla muuttovirtojakin saadaan käännettyä. Vaikka työpaikkojen syntyä on jossain määrin saatu nopeutettua, muuttovirtoihin sillä ei ole ollut vaikutusta. Aluepolitiikassa on aika ajoin puhuttu alueiden erityispiirteiden mukaan eriytettyjen politiikkatoimenpiteiden tarpeesta. Tätä ei kuitenkaan ole paljonkaan toteutettu käytännössä. Erilaisia alueita kuten kasvukeskuksia tai maaseutua pyritään tarkastelemaan pikemminkin erillisinä alueina. Maaseutua ja kaupunkeja olisi kuitenkin hyvä tarkastella rinnakkain osana kokonaisuutta, jossa kullakin aluetyyppillä on oma roolinsa. Metropolialueiden, erikoistuneiden kaupunkien ja maaseudun työpaikkakasvu perustuu kunkin alueen "suhteelliseen" etuun.

Työpaikkoja katoaa ja syntyy koko ajan. Varsinkin sellaiset yritykset ja toimialat, jotka ovat innovatiivisia ja elinkaarensa alkupäässä, sijoittuvat helposti oppilaitosten läheisyyteen. 1990-luvulla elettiin informaatioteknologian nousun aikaa, joten on luonnollista, että yliopistokaupungeissa työpaikkoja syntyi paljon.

Maaseudulla on sen sijaan usein kypsiä toimialoja ja "perinteistä" teollisuutta, jotka pystyvät hyödyntämään maaseudun halvempia toimitiloja ja runsasta työvoimaa. Pienten kaupunkien ja maaseudun näkökulmasta näiden kypsien alojen innovatiivisuuden ja kasvun tukeminen ovat tärkeitä tavoitteita myös työpaikkojen luomisen näkökulmasta. Useimmiten nämä yritykset ovat kooltaan pieniä tai korkeintaan keskisuuria ja tavallisimmin yrittäjävetoisia. Yrittäjyyden tukeminen ja yritysedellytysten parantaminen ovat näin ollen maaseudun näkökulmasta keskeisiä politiikkatoimia. Toisaalta mitä harvaan asutumpaa maaseutua tarkastellaan, sitä enemmän politiikkatoimenpiteiltä tarvitaan myös erikoisolosuhteiden huomioon ottamista. Näitä syntyy mm. paikallisten markkinoiden ohuudesta, mikä saa aikaan sivutoimista ja monialaista yrittäjyyttä, pitkistä välimatkoista, ehkä puutteellisesta infrastruktuurista ja muista verkottumisen esteistä.

LÄHTEET

- Böckerman, Petri ja Hämäläinen, Kari (2003). Lähtö- ja tulomuuttoon vaikuttavat tekijät Suomessa. Kansantaloudellinen aikakauskirja, 1/2003.
- Ghatak S., Levine S. ja Price W. (1996). Migration theories and evidence: an assessment. *Journal of Economics Surveys*, vol. 10, nro 3.
- Haliseva-Soila M. (1993). Maaseudun uudet asukkaat. Helsingin yliopisto, Maaseudun koulutus- ja tutkimuskeskus Seinäjoki. Julkaisusarja A:2.
- Heinonen J. (2000). Mistä uusia yrittäjiä maaseudulle? Puheenvuoro maaseutuyrittäjyydestä. Turun kauppakorkeakoulu. Yritystoiminnan tutkimus- ja koulutuskeskus, tutkimusraportteja B 12.
- Hunnakko P. ja Palm J. (2002). Suurten ikäluokkien eläkeläisten maallemuutopotentiaali. Levón-instituutti. Julkaisu No 100.
- Huovari J., Laakso S., Luoto J. ja Pekkala S. 2002. Asuntomarkkinoiden alueellinen ennuste. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja n:o 185.
- Keränen, H., Malinen, P. ja Aulaskari, O. (2000). Suomen maaseututyypit. Suomen aluetutkimus, selvityksiä 20.
- Rantala J. ja Romppanen A. (2004):Ikääntyvien työmarkkinoilla pysyminen. Eläketurvakeskuksen raportteja 35.
- Tuominen E. ja Pelkonen J. (2004): Joustava eläkeikä -tutkimus. Esiraportti joustavien ikärajojen valintatilanteeseen vuosina 2005-2007 tulevista yksityisalojen palkansaajista. Eläketurvakeskuksen monisteita 45.
- Laird N. ja Ware J. (1982) Random-Effects Models for Longitudinal Data. *Biometrics* 38, 963-974.
- Pekkala S. ja tervo H. (2002). Unemployment and migration: Does moving help? *Scandinavian Journal of Economics*, vol. 104, nro 4.
- Pinheiro J. ja Bates D. (2000) *Mixed-Effects Models in S and S-PLUS*. Springer, New York.
- Sihto M. ja Myrskylä P. (2000) Erilaisia työttömiä eri tilastoissa. *Kansantaloudellinen Aikakauskirja* 4/2000.
- Frees, E. ja Miller, T. (2003) Forecasting Lottery Sales Using Panel Data. *Tulossa International Journal of Forecasting*.
- Virtanen V. (2003). Maalle halutaan, mutta ei muuteta. *Kuntapuntari* 3. 2003.

LIITE. LASKENTAKEHIKKO

Alueittaisen väestön ja työmarkkinoiden muutosten laskentakehikkoa suunniteltaessa on lähtökohtana ollut laskelmien tekeminen kuudelle alueryhmälle (pääkaupunkiseutu, muut suuret kaupungit, muut kaupungit, kaupunkien läheinen maaseutu, ydin maaseutu ja harvaan asuttu maaseutu). Laskentakehikon pohjana on kuitenkin kunta-aineisto. Laskentakehikko koostuu väestön, työmarkkinoiden ja muuttoliikkeen osiosta, jotka vaikuttavat toisiinsa ennusteperiodilla ja muodostavat yhdessä kehikon ulkopuolelta tulevien ennusteiden kanssa laskelman tulevasta kehityksestä väestölle ikäluokittain, työllisyydelle ja työttömyydelle sekä tulo- ja lähtömuutolle. Laskentakehikon tarvitsemia, ulkopuolelta tulevia ennusteita, ovat työllisyysennuste toimialoitain koko maassa, työvoimaosuudet 5-vuotis ikäluokittain ja sukupuolittain eri alueryhmille, nettosiirtolaisuus koko maassa sekä koulutusasteet nuorimmille ikäluokille. Lisäksi tarvitaan ennusteet syntyvyys- ja kuolleisuuskertoimille.

Väestöennuste

Väestöennuste tehdään miehille ja naisille erikseen 1-vuotiskäluokittain 99-vuotiaisiin asti ja 100-vuotiaat ja vanhemmat ovat yhtenä ikäluokkana. Ideana on, että ikäluokan koko kunnassa muodostuu edellisen vuoden vuotta nuoremasta ikäluokasta vähennettynä kuolleisuuskertoimen mukaisilla ikäluokasta kuolleilla sekä poismuuttaneilla ja lisättynä kuntaan muuttaneilla. Lisäksi 0-vuotiaat määräytyvät hedelmällisyyslukujen perustella kunnan edellisvuoden väestöstä.

Väkiluku(sp,v,t,i)

$$\begin{aligned} &= \text{väkiluku}(sp,v-1,t-1,i) \\ &- \text{kuolleisuuskerroin}(sp,v-1,t-1,i) \times \text{väkiluku}(sp,v-1,t-1,i) \\ &- \text{lähtömuutto}(sp,v,t,i) \\ &+ \text{tulomuutto}(sp,v,t,i) \\ &+ \text{nettosiirtolaisuus}(sp,v,t,i) \end{aligned}$$

0-vuotiaille väkiluku(sp,v-1,t-1,i):n sijaan: 0,49 (tytöille) tai 0,51 (pojille) x syntyneet. Syntyneet saadaan edellisvuoden väestöstä hedelmällisyyskertoimien avulla.

$$\text{Syntyneet}(v,t,i) = \sum \{ \text{hedelmällisyyskerroin}(v-1,i) \times \text{väkiluku}(\text{naiset},v-1,t-1,i) \}$$

100 vuotta täyttäneiden ikäluokassa periodin t-1 väkiluku sisältää sekä ikäluokan 99 että 100 vuotta täyttäneet.

Kuolleisuuskertoimen ja hedelmällisyysluvun ennusteet saadaan tilastokeskuksen väestöennusteesta. Lähtö- ja tulomuuton ennusteet tulevat muuttoliikeosiosta. Nettosiirtolaisuus saadaan jakamalla koko maan maahan ja maasta muutto viimeisten vuosien keskiarvon suhteessa kunnille ikäluokittain ja sukupuolittain.

Työmarkkinaennuste

Työmarkkinaennuste perustuu alueryhmittäiseen oletukseen työvoimaosuuden kehittymisestä (kehikon käyttäjän määriteltävissä) ja työllisyysennusteeseen. Työvoimaosuuden ja väestötietojen perusteella saadaan työvoimaan kuuluvien määrä. Työvoiman ja työllisyysennusteen perusteella voidaan laskea lisäksi työttömien määrä.

Työvoimaosuudet ovat mallin ulkopuolelta tulevia oletuksia ja ne tehdään kuudelle alueryhmille 5-vuotis ikäluokittain ja kummallekin sukupuolelle erikseen. Kunnittaiset työvoimaosuudet lasketaan alueryhmittäisistä työvoimaosuuksista kolmen viimeisen havaintovuoden keskimääräisen eron perusteella.

5-vuotiskäluokittaisten työvoimaosuus- ja väestöennusteiden perusteella lasketaan työvoiman määrän ennusteet kunnittain. Työvoimaennusteet puolestaan jaetaan työllisiksi ja työttömiksi työllisyysennusteen perusteella.

Työllisyysennuste perustuu koko maan toimialoitteeseen (30 alaa) työllisyysennusteeseen, joka on mallin ulkopuolelta tuleva ennuste, ja väestöennusteeseen. Ajatuksena on, että työllisyyden muutokseen toimialoitteiden alueella vaikuttaa toimialan kehitys koko maassa ja mahdollisesti alueen väestön muutos. Työllisyysennusteessa koko maan työlliset toimialoitteiden jaetaan kunnille edellisen vuoden toimialarakenteen perusteella. Lisäksi kaikille 30:lle toimialalle on estimoitu malli, jolla on testattu koko maan väestön muutoksesta poikkeavan väestön muutoksen vaikutus koko maan työllisyyden muutoksesta poikkeavaan työllisyyden muutokseen kunnittain. Vuodella viivästetyllä väestön muutoksella oli merkitsevä ja positiivinen vaikutus 10 toimialalla. Näillä toimialoilla työllisyyden muutoksen ennusteeseen vaikuttaa siis myös väestön muutos kunnassa.

Työttömät kunnittain saadaan vähentämällä työlliset työvoimasta.

Taulukko 1. Ennusteen toimialat ja koko maan väestön muutoksesta poikkeavan väestön muutoksen vaikutuksen kerroin.

Toimiala	Kerroin
01 Maa- ja riistatalous	
02, 05 Metsätalous ja kalatalous	
C Mineraalien kaivu	
15,16 Elintarvikkeiden juomien ja tupakan valmistus	
17,18,19 Tevanake-teollisuus	
20 Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	
21 Massa ja paperin valmistus	
22 Kustantaminen ja painaminen	
23 Öljynjalostusteollisuus	
24 Kemikaaliteollisuus	
25 Kumi- ja muoviteollisuus	
26 Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	
27,28 Perusmetallien ja metallituotteiden valmistus	
29 Koneiden ja laitteiden valmistus	
32 Tietoliikenne välineiden valmistus	0,02
30,31,33 Muu sähkötekninen teollisuus	
34,35 Kulkuneuvojen valmistus	
Muu teollisuus	
E Energia ja vesihuolto	
F Rakentaminen	
G Kauppa	0,04
H Majoitus- ja ravitsemustoiminta	0,01
I-64 Kuljetus ja varastointi	0,02
64 Tietoliikenne	0,03
Rahoitustoiminta	0,01
70 Kiinteistöalan palvelut	
71-74 Liike-elämän palvelut	0,06
L Julkinen hallinto	0,02
M,N Koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut	0,07
O,P,Q Muut	0,01

Muuttoliikearvio

Muuttoliike-ennuste on tehty erikseen 18-21-vuotiaille ja muille ikäluokille. 18-21-vuotiaat ovat vilkkain muuttajaryhmä ja ikäluokan muuttoalttius on kasvanut huomasti 90-puolivälin jälkeen, pääosin kotikuntalain ja koulutuspolitiikan muutosten takia. Muutokset muuttovilkkauudessa ovat siis aiheutuneet enimmäkseen työmarkkinoista riippumattomista tekijöistä eikä tälle ikäluokalle ollut mahdollista muodostaa järkevää muuttomallia ennustekehikon muuttajien pohjalta.

18-21-vuotiaiden ikäluokan lähtömuuttoennusteessa muuttoalttiuden oletetaan pysyvän kolmen viimeisen vuoden tasolla. Muuttaneiden määrä vaihtelee siten ikäluokan koon mukaan. Tulomuuttoennuste näille ikäluokille tehdään kolmen viimeisen vuoden tulomuuton jakauman perusteella. Kunnat saavat siis tulomuutosta vakio-osuuden koko ennusteperiodin ajan. Menneinä vuosina suurimman muutoksen on aiheuttanut vuoden 1994 kotikuntalain muutos ja sen kaltaisten muutosten ennustaminen taas ei ole mahdollista. Muuten tulomuutto-osuudet ovat olleet yllättävän vakaita. Toki koulutuksen painopisteiden ja koulutuspaikkarakenteen muutokset ovat jonkin verran näkyneet tulomuutto-osuuksissa, mutta ne ovat pääosin vaikuttaneet pääkaupunkiseudun ja muiden suurten kaupunkien suhteeseen.

Muiden ikäluokkien muuttoennusteet tehdään yksinkertaisten lähtö- ja tulomuuttomallien avulla. Malleihin on otettu selittäviä muuttajia, joille saadaan ennuste laskentakehikosta tai laskentakehikon muuttajien avulla. Malli on siis ennustemalli, ei muuton selitysmalli. Muuttomalli on estimoitu Lairdin ja Warenin (1982) kehittämällä lineaarisella sekamallin estimointimenetelmällä. Sekamalli on yleinen tapaus satunnaisvaikutusten mallista ja se sallii vakion lisäksi myös muuttajien kertoimille satunnaisosan. Käytännössä ennustemallissa satunnaisosaan otettujen muuttajien kertoimet voivat siis poiketa toisistaan alueittain.⁴

⁴ Sekamallista enemmän esim. Pinheiro ja Bates (2000) sekä Frees ja Miller (2003). Lyhyt esitys suomeksi Huovari, ym. (2002).

Lähtömuuttomalli

Lähtömuuttomallissa on mallitettu muiden kuin 18-21-vuotiaiden maan sisäistä lähtömuuttoa suhteessa vastaavan ikäiseen väestöön kunnittain. Malli on estimoitu käyttämällä tietoja vuosilta 1975-2001. Varsinaisia muuttujia mallissa on neljä, työllisyyden muutos koko maassa, työttömyyssuhteen ero koko maahan, koulutustaso ja 0-4 ja 22-41-vuotiaiden osuus. Näiden lisäksi dummy-muuttujalla pyritään ottamaan huomioon kotikuntalain muutoksen vaikutus vuodesta 1994 eteenpäin.

Työllisyyden muutos koko maassa –muuttuja on kansantalouden tilinpidon mukainen työllisten määrän prosenttimuutos koko maassa. Muuttuja kertoo työmarkkinoiden aktiviteetista koko maassa. Aikaisemmissakin tutkimuksissa on todettu, että työllisyyden kasvaessa uusia työpaikkoja avautuu, jolloin myös työn perässä muuttaminen lisääntyy eli nousukaudella muutto yleensä vilkastuu. Myös ennustemallissa työllisyyden muutos saa positiivisen kertoimen.

Työttömyyssuhteen ero koko maahan –muuttuja puolestaan kuvaa kunnan omien työmarkkinoiden tilan vaikutusta lähtömuuttoon. Muuttuja on kunnan työttömien määrä suhteutettuna työikäiseen väestöön vähennettynä vastaavalla suhteella koko maassa. Koko maahan verrattuna korkea työttömyys kasvattaa lähtömuuttoa ja päinvastoin. Muuttuja on mallissa yhdellä vuodella viivästettynä.

Useiden yksilötason tutkimusten mukaan koulutustaso lisää muuttoalttiutta. Myös tässä muuttomallissa koulutustaso sai merkitsevän kertoimen. Koulutustason muuttujana on tutkinnonsuorittaneiden osuus 15-64-vuotiaista. Muuttuja on mallissa yhdellä vuodella viivästettynä.

Lisäksi mallissa on mukana 0-4 ja 22-41-vuotiaiden osuus väestöstä korvaamassa puutetta, että mallia ei ole tehty ikäluokittain. 18-21-vuotiaiden jälkeen muuttoalttiimmat ikäluokat ovat juuri 0-4 ja 22-41-vuotiaat. Niiden osuuden kasvu lisää myös muuttoja.

Taulukko 2. *Lähtömuuttomallin kiinteän osan kertoimet ja satunnaisosan keskihajonnat. Selitettävänä muuttujana muiden kuin 18-21 maan sisäinen lähtömuutto suhteessa vastaavaan väestöön.*

Kiinteä osa

	Kerroin	p-arvo
Vakio	0,024	0,000
Työllisyyden muutos koko maassa	0,058	0,000
Työttömyyssuhteen ero koko maahan (t-1)	0,010	0,000
15-64-vuotiaiden koulutusaste (t-1)	0,008	0,000
0-4 ja 22-41 -vuotiaiden osuus	0,023	0,000
Kotikuntalaki dummy-muuttuja	0,004	0,000

Satunnaisosa

	Keskihajonta
Vakio	0,0082
Kotikuntalaki dummy-muuttuja	0,0043
Satunnaisvirhe	0,0060

Tulomuuttomalli

Tulomuuttomallissa on mallitettu muiden kuin 18-21-vuotiaiden maan sisäistä tulomuuttoa kunnittain. Malli on estimoitu käyttämällä tietoja vuosilta 1987-2001. Tulomuuttomallin lyhempi estimointiperiodi johtuu kunnittaisten työllisyystietojen saatavuudesta. Malli on hyvin yksinkertainen eikä siinä ole kuin kaksi varsinaista muuttuja ja kotikuntalaki dummy-muuttuja lähtömuuttomallin tapaan.

Lähtö- ja tulomuutto ovat hyvin sidoksissa keskenään. Koko maata ajatellen maan sisäisiä lähtö- ja tulomuuttoja on yhtä paljon, mutta myös alueellisesti muutot ovat kytköksissä toisiinsa. Tulo - ja lähtömuutto muuttuvat siten samaan tahtiin. Tämän vuoksi tulomuuton malli on hyvin yksinkertainen ja siinä ovat selittäjinä lähtömuutto ja poikkeama koko maan työllisyyden muutoksesta

Satunnaisosassakin olevan vakiotermin lisäksi tulomuuttoa poikkeuttaa mallissa lähtömuutosta kunnan työllisyyden muutos koko maan työllisyyden muutoksesta. Mallin mukaan koko maan työllisyyskehitystä parempi tilanne kunnassa lisää tulomuuttoja.

Taulukko 3. *Lähtömuuttomallin kiinteän osan kertoimet ja satunnaisosan keskihajonnat. Selitettävänä muuttujana muiden kuin 18-21 maan sisäinen lähtömuutto*

Kiinteä osa		
	Kerroin	p-arvo
Vakio	165,99	0,000
Lähtömuutto	0,57	0,000
Poikkeama koko maan työllisyyden muutoksesta	0,12	0,000
Kotikuntalaki dummy-muuttuja	33,99	0,000

Satunnaisosa	
	Keskihajonta
Vakio	441.4
Kotikuntalaki dummy-muuttuja	196.4
Satunnaisvirhe	66.9

Maan sisäiset lähtö- ja tulomuutot yhteensä ovat määritelmän mukaisesti yhtä suuria. Muuttomallien antamat ennusteet eivät kuitenkaan ole yleensä täytä tätä ehtoa. Laskentakehikossa tilanne on ratkaistu siten, että tulomuutolle ei käytetä suoraan mallin antamaa ennustetta, vaan lähtö- ja tulomuuton erotus jaetaan kunnille niiden keskimääräisen tulomuutto-osuuden suhteessa. Käytännössä erot ennustevuosille ovat olleet varsin pieniä, eikä erotuksen jakaminen muuta ennusteita merkittävästi.

Muuttoa ei ole mallitettu erikseen kaikille ikäryhmille ts. muuttomalleista saadaan kokonaismuutot 18-21-vuotiaille ja muille. Nämä muutot täytyy kuitenkin jakaa väestöennustetta varten yksivuotisikäluokille ja sukupuolille. Tämä tehdään kolmen viimeisen havaintovuoden suhteellisten muuttoalttiuksien perusteella.

Koulutusaste-ennuste

Lähtömuuton ennustemallissa on mukana 15-64-vuotiaiden koulutusaste eli vähintään keskiasteen tutkinnon suorittaneiden osuus. Laskelma koulutusasteelle on tehty 5-vuotisikäluokittaisten koulutusasteiden avulla. Koulutusasteen laskelmat on ensi tehty koko maan koulutusasteille ja kunnittaiset koulutusasteet on laskettu viimeisen viiden havaintovuoden kunnittaisten ja koko maan erojen perusteella.

Ideana koko maan koulutusaste-ennusteissa on ollut se, että nuorimpien ikäluokkien koulutusasteen nousu on pääosin pysähtynyt ja vanhempien ikä-

luokkien koulutustaso on jo pääasiassa määräytynyt nuorempana. Nuorten ikäluokkien koulutustaso pysyy vakaana ja vanhempien ikäluokkien koulutustaso nousee sitä mukaan kuin koulutetummat ikäluokat vanhenevat.

Laskelmassa nuorimpien ikäluokkien koulutustason oletetaan pysyvän nykyisellä tasolla, 15-19 -vuotiailla 15 %, 20-24 -vuotiailla 83 % ja 25-29-vuotiailla 85 %. Muiden ikäluokkien koulutustason perustana on saman 5-vuotisryhmän koulutustaso viisi vuotta aikaisemmin, koska pääasiassa sama ryhmä muodosti edeltävän 5-vuotiskäluokan. Kuitenkin keskimääräinen koulutustaso nousee hieman myös pääasiallisten opiskeluvuosien jälkeen. Tämä nousu on ennusteessa laskelman havaintovuosien mukainen ja viiden vuoden aikana tapahtuva nousu vaihtelee 30-34-vuotiaiden 1,1 prosentista 60-64-vuotiaiden 0,4 prosenttiin.

Kunnittaiset koulutusasteet saadaan keskimääräisistä kunnittaisista eroista vuosilta 1997-2001. Koulutustason nousun lisäksi myös alueellisten erojen kapeneminen on pysähtynyt nuorimmilla ikäluokilla. Siten ikäluokkien 15-19, 20-24 ja 25-29 kunnittaiset erot saadaan suoraan havaintovuosien keskiarvoista. Muille ikäluokille erot saadaan yhdistelemällä havaintovuosien keskimääräisiä eroja. Ideana on, että erot seuraavat ikäryhmää samalla tavalla kuin koulutusasteetkin.

Työvoimaosuusien määräytyminen perusvaihtoehdossa

Laskentasääntöjä on sovellettu kaikille alueille erikseen. Ikäluokittaisen osallistumisasteen on oletettu päätyvänä säännön mukaiseen osallistumisasteeseen vuonna 2012. Osallistumisasteen on oletettu kasvavan vuosittain lineaarisesti vuoden 2012 osallistumisasteeseen vuodesta 2004 lähtien. Vuonna 2004 osallistumisasteen on oletettu olevan vuoden 2001 osallistumisaste. Säännöt ovat saman kummallekin sukupuolelle.

Ikäluokka	Osallistumisaste vuonna 2012
15-19	Vuoden 2001 osallistumisaste
20-24	Vuosien 1990 ja 2001 osallistumisasteista korkeampi
25-29	Vuosien 1990 ja 2001 osallistumisasteista korkeampi
30-34	Vuosien 1990 ja 2001 osallistumisasteista korkeampi
35-39	Vuosien 1990 ja 2001 osallistumisasteista korkeampi
40-44	Vuosien 1990 ja 2001 osallistumisasteista korkeampi
45-49	Vuosien 1990 ja 2001 osallistumisasteista korkeampi
50-54	45-49 -ikäluokan osallistumisaste vuonna 2001
55-59	50-54 -ikäluokan osallistumisaste vuonna 2001 - 7/6 %-yksikkö miehille/naisille
60-64	+ 5 % vuoden 2001 osallistumisaste
65-69	3,5 %
70-74	Vuoden 2001 osallistumisaste

Poikkeus säännöstä on muiden suurten kaupunkien 20-24-vuotiaat, joille on tehty tasokorjaus 5 %-yksikön tasokorjaus alaspäin.

Taulukko 4. Perusarvion mukaiset oletetut työvoimaosuudet (työvoima/väestö) 15-64-vuotiailla ja 5-vuotiskäluokittain alueryhmittäin ja sukupuolittain vuonna 2001 ja 2012, %

		15-64	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74		
Pääkaupunki-seutu	Naiset	2001/4	77,1	35	70	81	83	87	90	91	89	83	38	3	2	
		2012	77,7	35	73	82	85	89	91	91	91	85	43	4	2	
	Miehet	2001/4	77,7	26	64	87	91	91	91	89	87	81	41	4	2	
		2012	78,9	26	68	88	92	92	92	91	89	83	46	4	2	
	Muut suuret kaupungit	Naiset	2001/4	70,6	26	56	74	81	86	90	90	87	80	27	2	2
			2012	71,6	26	64	78	83	87	90	90	90	84	32	4	2
Miehet		2001/4	73,2	20	55	83	90	91	91	89	85	78	31	2	1	
		2012	74,9	20	60	87	92	92	92	90	89	83	36	4	1	
Muut kau-pungit		Naiset	2001/4	72,1	25	58	76	82	87	91	90	87	80	27	2	1
			2012	71,8	25	64	79	83	87	91	90	90	84	32	4	1
	Miehet	2001/4	75,0	21	62	87	92	93	92	90	86	78	31	2	1	
		2012	75,2	21	66	89	94	94	94	91	90	84	36	4	1	
	Kaupunkien läheinen maaseutu	Naiset	2001/4	74,0	23	61	77	83	88	91	91	88	79	28	2	2
			2012	73,7	23	64	78	83	88	91	91	91	85	33	4	2
Miehet		2001/4	76,6	21	66	90	94	95	94	91	87	78	33	2	1	
		2012	76,2	21	66	91	95	95	94	92	91	85	38	4	1	
Ydin maaseutu		Naiset	2001/4	70,3	20	57	75	81	87	90	90	86	75	28	3	2
			2012	70,5	20	60	79	84	87	90	90	90	84	33	4	2
	Miehet	2001/4	73,6	21	65	90	93	93	92	89	85	73	32	3	1	
		2012	73,4	21	65	90	93	93	92	89	89	83	37	4	1	
	Harvaan asuttu maaseutu	Naiset	2001/4	67,8	18	52	72	81	86	89	88	84	72	24	3	2
			2012	68,5	18	58	77	83	86	89	88	88	82	29	4	2
Miehet		2001/4	68,9	18	61	87	91	90	89	86	79	67	24	2	1	
		2012	69,0	18	64	87	92	90	89	86	86	80	29	4	1	

Taulukko 5. Oletus työllisyyden muutokselle toimialoittain yhteensä vuosina 2004-2012, %

	Perus- laskelma	Nopean kas- vun laskelma
Maa- ja riistatalous	-31	-20
Metsätalous ja kalatalous	-2	0
Mineraalien kaivu	1	8
Elintarvikkeiden juomien ja tupakan valmistus	-4	0
Tevanake-teollisuus	-15	0
Puutavaran ja puutuotteiden valmistus	5	6
Massa ja paperin valmistus	0	5
Kustantaminen ja painaminen	4	6
Öljynjalostusteollisuus	0	4
Kemikaaliteollisuus	-1	3
Kumi- ja muoviteollisuus	-3	6
Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus	3	8
Perusmetallien ja metallituotteiden valmistus	-1	8
Koneiden ja laitteiden valmistus	-3	9
Sähkötekkinen teollisuus	4	18
Kulkuneuvojen valmistus	-8	-2
Muu teollisuus	-2	6
Energia ja vesihuolto	-13	8
Rakentaminen	4	7
Kauppa	7	18
Majoitus- ja ravitsemustoiminta	5	16
Kuljetus ja varastointi	1	8
Tietoliikenne	12	17
Rahoitustoiminta	-4	8
Kiinteistöalan palvelut	10	10
Liike-elämän palvelut	17	22
Julkinen hallinto	-3	-2
Koulutus, terveys- ja sosiaalipalvelut	7	13
Muut	7	18
Kaikki	4,0	11,0

**Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja,
publikationer, Publications**

18. Vesa Silaskivi. 2004. Tutkimus kilpailuoikeuden ja maatalouden sääntelyn yhteensovittamisesta
17. Aki Kangasharju. 1998. Regional Economic Differences in Finland: Variations in Income Growth and Firm Formation
16. Pertti Kukkonen. 1997. Rahapolitiikka ja Suomen kriisi

**Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja,
forskningsrapporter, Reports**

189. Martti Patjas. 2004. Production costs of milk, beef and pig meat in Finland, Sweden, Denmark and Germany
188. Tapio Tilli – Sten-Gunnar Skutin. 2004. Roundwood markets in the Baltic Sea region
187. Päivi Mäki – Ritva Toivonen – Raija-Riitta Enroth. 2003. Puutuotteiden vientimahdollisuudet Kiinaan
186. Kalle Laaksonen – Jaakko Pulli. 2003. The sugar markets and the everything but arms (EBA) of the European Union
185. Janne Huovari, Seppo Laakso, Jani Luoto ja Sari Pekkala. 2002. Asuntomarkkinoiden alueellinen ennuste
184. Panu Kallio, Juha Marttila, Meri Virolainen ja Raija Volk. 2002. Baltian maiden merkitys Suomen elintarviketeollisuudelle

**Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita,
diskussionsunderlag, Working Papers**

68. Marko Mäki-Hakola. 2004. Roundwood price development and market linkages in Central and Northern Europe
67. Pasi Holm – Maritta Onnela. 2004. Monimuotoiset työurat ja työttömyysturva. Kannustaako työttömyysturva yrittäjyyteen?
66. Satu Nivalainen. 2004. Where do migrants go? An analysis of rural and urban destined/originated migration in Finland in 1996-1999
65. Ari Peltoniemi – Panu Kallio – Juha Marttila. 2003. Sähköinen liiketoiminta Suomen maatalous- ja elintarvikesektorilla
64. Anna-Kaisa Rämö – Erno Järvinen – Ritva Toivonen- Raija-Riitta Enroth. 2003. Rakennepuutuotteiden tulevaisuus Saksan markkinoilla
63. Peter Englund – Vesa Vihriälä. 2003. Financial crises in developed economies: The cases of Sweden and Finland
62. Luis H.R. Alvarez – Erkki Koskela. 2003. Wicksellian theory of forest rotation under interest rate variability
61. Erno Järvinen – Ritva Toivonen – Paavo Kaimre. 2003. The Information and Training Needs of Private Forest Owners in Estonia